

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 5/1'2017

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Академією муніципального управління та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 12 від 16 травня 2017 року) та Вченою Радою Академії Муніципального

Управління (Протокол № 21 від 18 травня 2017 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції. Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 22.05.2017

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої
справи

© "Аналітик", 2017
© "Економіка. Фінанси. Право",

2017

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес
центр"

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Дацій Олександр Іванович, д.е.н., професор, в.о. ректора Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, професор кафедри економіко-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та адміністративного менеджменту Академії муніципального управління

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., доцент

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Ткаченко Сергій Анатолійович, к.е.н., доцент, виконуючий обов'язки ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Випусковий редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джу́жа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Кононенко Леонід Минович, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

ЗМІСТ

В.О. ЧЕРЕПАНОВА, Т.В. СОЛОДОВНИКОВА, Н.В. МОСІЙЧУК. Сучасні підходи до формування стратегії розвитку підприємства	4
О.С. ІРШАК, Я.О. ПАВЛИК. Сутність, види, функції та особливості банківських інновацій	7
Т.Л. ЗУБКО, Н.М. НОВІКОВА. Система показників оцінки ефективності стратегічних рішень підприємства	12
С.А. ТКАЧЕНКО. Практичність апперцепції користувачами ефективних економіко-аналітичних вихідних даних як результат гарантування пікової зрозумілості наданої інформації	18
С.С. СВІРІДОВА, А.А. БОНДАРЕНКО. Потенціал розвитку лісового господарства України	21
Л.І. ТЕЛИШЕВСЬКА, А.В. ГОЛОВАНОВА, Р.С. ЯСКО. Засади формування та використання фінансових ресурсів підприємства	24
А.М. ГРОМОВА. Сучасний стан підприємництва в Україні: проблеми та перспективи розвитку	28
Ю.В. КОВТУНЕНКО, О.О. МАТРОСОВА. Класифікація та оцінка товарно-матеріальних цінностей бюджетних установ	34
О.П. КРАСНЯК. Методичні підходи дослідження інтеграційних процесів в бурякоцукровому підкомплексі та структури ринку цукру	36
Л.Л. ЛИТВИНЕНКО, В.В. ПЕРЕДЕРІЙ, О.В. ВІТЮК. Дослідження факторів міжнародної конкурентоспроможності швейної галузі України та перспектив її розвитку шляхом здійснення ЗЕД	42
Н.Ю. МЕЛЬНИЧУК. Концепт "самогубство" крізь призму онтофілософії права	45
О.Г. МОКРІЙ. Економіка аграрної галузі України: "прокляття ресурсів"	49
О.Д. ОНОПРИЄНКО, Д.О. ОНОПРИЄНКО. Економічна ефективність наукових досліджень	54
І.М. СЕМЕНЕНКО. Концепція сталого розвитку: соціально-економічний аспект	57
В.П. СТАДНИК. Economic security in agricultural enterprises in the system of improving relations of agroindustrial production subjects	60
Г.І. СВИДЛО. Статистична оцінка сучасних тенденцій на ринку праці України	64

ЧЕРЕПАНОВАВікторія Олександрівна
vitacherepanova@mail.ru**СОЛОДОВНИКОВА**

Тетяна Володимирівна

МОСІЙЧУК

Наталія Вікторівна

к.е.н., доцент, професор кафедри
Організації виробництва і
управління персоналом, НТУ
"ХПІ"асистент кафедри Організації
виробництва і управління
персоналом, НТУ "ХПІ"магістр кафедри Організації
виробництва і управління
персоналом, НТУ "ХПІ"

УДК 658.1

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА**NEW APPROACHES TO FORMING DEVELOPMENT STRATEGY**

Стаття присвячена визначенню змісту та сутності формування стратегії розвитку підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища. В ній запропоновано науково-практичний підхід до процесу розробки й вибору оптимальної стратегії виробничого підприємства, а також обґрунтована необхідність проведення оцінки сукупного потенціалу підприємства для впровадження стратегії розвитку.

Статья посвящена определению содержания и сущности формирования стратегии развития предприятия в условиях нестабильной внешней среды. В ней предложено научно-практический подход к процессу разработки и выбора оптимальной стратегии производственного предприятия, а также обоснована необходимость проведения оценки совокупного потенциала предприятия для внедрения стратегии развития.

The article is devoted to defining the content and nature of the enterprise development strategy in an uncertain environment. The scientific and practical approach to the design and choice of optimal strategy of industrial enterprises, as well as the necessity of assessing the cumulative potential of the company for the implementation of development strategies is offered.

Ключові слова: підприємство, стратегія розвитку, зовнішнє середовище, сукупний стратегічний потенціал, контролінг

Ключевые слова: предприятие, стратегия развития, внешняя среда, совокупный потенциал, контроллинг

Keywords: enterprise development strategy, the environment, the total capacity, controlling

ВСТУП

Як свідчать статистичні дані щодо розвитку промислового виробництва, то тільки у 2016 році спостерігається його поступове зростання на 2, 2% [1], а інфляція за цей же період за даними НБУ складала 5,8 % [2]. При цьому падіння промислового виробництва відбувалося з 2012 р. по 2015 р. включно на 9% у порівнянні з 2011 р., у 2013 р. – на 12,3%, в 2014 р. – на 18,1%, у 2015 р. на 2,9 % [3].

Отже, така динаміка свідчить про нестабільну роботу галузі, яка є гарантом економічного зростання країни, та потребує удосконалення системи управління, направленої на подальший розвиток діяльності промислових підприємств.

В працях вітчизняних та зарубіжних науковців питання щодо формування стратегії підприємства розглядаються досить широко. При цьому основна увага приділяється визначенню місії, цілям та завданням, що встановлює підприємство для досягнення виробничо-господарського та фінансового рівня своєї діяльності. Проблемам розвитку підприємств присвячені праця вчених: Вихан-

ського О.С., Гуркова І.Б. Осовської Г.В., Писаревського І.М., Попова С.А. та ін.

Як вірно було зазначено Колосовим О.С. та Вицьківською А.В., «у сучасній науковій літературі недостатньо представлені вдалі спроби розробки універсальних технологій управління розвитком підприємств, що суттєво перешкоджає впровадженню високоефективних стратегій, раціональних інвестиційних програм, формуванню оптимальної структури капіталу тощо» [4].

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні сутності та процедури формування стратегії розвитку виробничого підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища та обмежених можливостей внутрішнього середовища.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, та практичний досвід авторів.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення, системний аналіз.

РЕЗУЛЬТАТИ

Питання стратегії розвитку підприємства пов'язані з теорією стратегічного менеджменту. Йому приділяли увагу такі видатні науковці, як: І. Ансофф, О. С. Виханський, П. Друкер, Г. Мінцберг, М. Портер та ін. Такі вчені, як: В.А. Белошапка, Г.В. Загорний, В.Ф., Оберемчук, С.В. Оборська, З.Е. Шершньова розглядають результат реалізації стратегії як розвиток організації.

А.В. Строкович [5] формування стратегії розвитку підприємства визначає як процес, що характеризується встановленням цілей розвитку господарюючого суб'єкту, аналізом альтернативних методів і засобів їх досягнення, створенням портфеля альтернативних стратегій, вибором оптимальної стратегії.

Однак, в економічній літературі існує два поняття – це зростання та розвиток підприємства. Р.Л. Акофф пояснює, що зростання може відбуватися з розвитком або при його відсутності. [6, с. 82]. Автори статті [7] також підкреслюють важливість усвідомлення необхідності прогресивного руху, бажання стати краще конкурентів, досягти переваг перед ними.

Отже, на наш погляд, поняття «стратегія розвитку підприємства» доцільно розглядати з точки зору досягнення поставлених цілей, що направлені на подальший розвиток підприємства з метою зростання фінансових результатів (прибутку), та збільшення долі цільового ринку продукції, що виробляється.

Як вірно зазначили Колесов О.С. та Вацьківська А.В., у сучасній науковій літературі недостатньо представлені вдалі спроби розробки універсальних технологій управління розвитком підприємств, що суттєво перешкоджає впровадженню високоефективних стратегій [7].

А.В. Строкович підкреслює, що складність формування стратегії пов'язана з необхідністю обліку безлічі динамічних, нечітких, не завжди формалізованих цілей і орієнтирів, виникає можливість формування стратегії на основі суперечливих орієнтирів [5].

Таким чином, під «технологією стратегії розвитку підприємства» у даній статті розуміють формування послідовних дій, інструментів щодо розробки, вибору та впровадження високоефективної стратегії, направленої на подальший розвиток, що призведе до зростання ринкових можливостей та прибутковості підприємства.

А.В. Строкович, розглядаючи основні етапи розробки стратегії розвитку підприємства, зазначив, що вони складаються зі стратегічного аналізу, вибору стратегії розвитку та реалізації стратегії [5].

І.Г. Сокиринська та О.В. Хохлова [8] підкреслюють, що для підприємства, яке функціонує в конкурентному середовищі, конкурентні переваги можуть бути досягнуті на основі економічних, технічних, організаційних, інноваційних та

інформаційних аспектів, що формують систему його стратегічного розвитку.

У статті [9] Н.С. Краснокутська робить, на наш погляд, декілька важливих висновків. По-перше, для визначення успішності стратегії доцільно починати аналіз з потенціалу основних п'яти конкурентних сил, що визначають прибутковість галузі: постачальників, покупців, прямих конкурентів, потенційних конкурентів та виробників товарів-замісників [9, С. 172]. Тобто Н.С. Краснокутська наполягає на проведенні аналізу ринкових можливостей підприємства. По-друге, вона зазначає, що «управління потенціалом як пулом ресурсів, здібностей і компетенцій повинно мати комплексний характер», тобто підкреслює важливість оцінки стратегічного потенціалу підприємства.

Під стратегічним потенціалом підприємства у статті розуміється сукупність окремих його частин, таких як: трудова, економічна, організаційна, інноваційна, виробнича, підприємницька та фінансова, які характеризують можливості підприємства щодо досягнення стратегії розвитку в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Тоді технологію стратегії розвитку підприємства можна представити у вигляді ланцюга з переліком етапів її здійснення (рис.1).

Треба зазначити, що науковою новизною даного підходу є конкретизація етапів технології стратегії розвитку, а саме: аналіз, розробка альтернативних стратегій, оцінка потенціалу, обґрунтування вибору стратегії розвитку, складання плану, його впровадження та оцінка досягнення стратегічної мети. Окрім цього, авторами даної статті запропоновано дев'ятий етап зазначеної технології, який має комплексний характер оцінювання – результативність досягнення мети стратегії розвитку підприємства та ефективність вкладення фінансових ресурсів для її використання.

У науковій статті [10] детально розглянуто методичний підхід до оцінки результативності впровадження адаптивного управління, який може бути використовуваний для оцінки результативності стратегії розвитку підприємства.

ВИСНОВКИ

Таким чином, доведено, що технологія стратегії розвитку – це необхідна послідовність дій щодо розробки та впровадження стратегії розвитку підприємства. Вона складається з дев'яти етапів за системою: оцінка ринкових можливостей – розробка варіантів стратегії – оцінка стратегічного потенціалу – вибір оптимальної стратегії – впровадження стратегії розвитку – оцінка результативності та ефективності стратегії.

У подальшому дослідженні доцільно конкретизувати кожний етап ланцюга технології, враховуючи особливості виробничої та фінансової діяльності підприємства.

Рис. 1. Ланцюг технології розробки та впровадження стратегії розвитку підприємства, що запропоновано авторами статті

Список використаних джерел

1. В Кабміне – сказали, что происходит с промышленностью в Украине // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.segodnya.ua/economics/enews/v-kabmine-rasskazali-cto-proishodit-s-promyshlennostyu-v-ukraine-783196.html>
2. Индекс инфляции (Украина) // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>
3. Индекс промышленного производства // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://index.minfin.com.ua/index/prom/>
4. Акофф Р. Планирование будущего корпорации: пер. с англ. / Под ред. В. Т. Рысина. – М.: Прогресс, 1985. – 328 с.
5. Колосов О.С., Вицьківська А.В. Сучасні підходи до стратегічного управління розвитком підприємства в умовах господарювання // Збірн. наук. праць ВНАУ, серія: Економічні науки, 2012, № 2 (64). – С. 43–49.
6. Строкович А.В. Классификация стратегий развития предприятия // Экономические науки / 6. Маркетинг и менеджмент / http://www.rusnauka.com/8_NMIW_2008/Economics/28471.doc.htm
7. Прокофьева А.С. Черепанова В.А., Проблемы стратегического развития предприятий в условиях переходной экономики // Вісник НТУ «ХП» «Технічний прогрес та ефективність виробництва» – Харків, НТУ «ХП», 2013. – вип.66. – С.152–157.
8. Сокиринська І.Г., Хохлова О.В. Аспекти стратегічного розвитку підприємства / Вісник СумДУ. Серія “Економіка”, 2011. – № 4. – С.165–168.
9. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства як об’єкт управління в перебігу еволюції теорії стратегічного управління // Вісник СумДУ, серія «Економіка», 2009. – № 1. – С.169–177.
10. Черепанова В.О. К вопросу об оценке результативности адаптивного управления деятельностью коксохимических предприятий / В.О. Черепанова, М.С. Магомедов // The scientific heritage. – Будапешт: The scientific heritage, 2016. – № 4 (4). – С. 32–34.

ІРШАК

Олеся Степанівна
olesyapetrivska@ukr.netк.е.н., доцент, Львівський
національний університет
імені Івана Франка

УДК 336.717:005.342

СУТНІСТЬ, ВИДИ, ФУНКЦІЇ ТА
ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКИХ
ІННОВАЦІЙESSENCE, TYPES, FUNCTIONS AND
FEATURES OF BANKING INNOVATIONS

ПАВЛИК

Ярина Олегівна
jarina-pavlik@rambler.ruмагістр, Львівський
національний університет
імені Івана Франка

У статті досліджено сутність банківських інновацій на основі наукових досліджень, здійснених упродовж XXI століття. Запропоновано класифікацію банківських інновацій та обґрунтовано їх необхідність на ринку банківських послуг. Визначено особливості банківських інновацій у розвитку вітчизняної банківської діяльності, а також запропоновано напрями їх покращення.

В статье исследована сущность банковских инноваций на основе научных исследований, осуществленных в течение XXI века. Предложена классификация банковских инноваций и обоснованно их необходимость на рынке банковских услуг. Определены особенности банковских инноваций в развитии отечественной банковской деятельности, а также предложены направления их улучшения.

This article explores the essence of banking innovations based on scientific researches, which were performed during the XXI century. We presented classification of banking innovations and justified their necessity for banking services market. Also in this article some features of banking innovations in the development of the domestic banking activity and suggested areas of improvement were determined.

Ключові слова: інновації, банківські інновації, інновації в технічному забезпеченні та обслуговуванні клієнтів, управлінські та організаційні інновації, безпекові інновації

Ключевые слова: инновации, банковские инновации, инновации в техническом обеспечении и обслуживании клиентов, управленческие и организационные инновации, вопросы безопасности инноваций

Keywords: innovations, banking activity, banking innovations, innovations in technical support and customer service, management innovations, organizational innovations, security innovations, functions of banking innovations

ВСТУП

У науковій літературі питання щодо банківських інновацій та особливостей їх розвитку в Україні висвітлюється досить обмежено та недостатньо. Питання, які стосуються інновацій у банківстві та їх особливості висвітлено у працях таких учених: І.Т. Балабанова, С.Б. Єгорової, О.І. Лаврушина, А.А. Несторука, М.М. Уніцької, З.К. Шмігельської та ін. Тому виникла об'єктивна потреба у подальшому вивченні для формування наукової пропозиції щодо цієї проблематики.

МЕТА РОБОТИ

Метою даного дослідження є визначення сутності, видів, функцій та особливостей банківських інновацій.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України, монографії, підручники, навчальні посібники, наукові статті, матеріали науково-практичних конференцій,

які містять теоретичні та практичні напрацювання у сфері банківських інновацій в Україні, ресурси Internet.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння, системний та метод наукової абстракції.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інновації є невід'ємною частиною сучасної не лише банківської, а й загалом будь-якої діяльності. Без інновацій неможливий подальший розвиток окремого підприємства, галузі, економіки, країни та людства в цілому. Саме тому дуже важливим є розуміння сутності інновацій та банківських інновацій зокрема.

У науковій літературі є багато визначень поняття «інновації». Кожен науковець трактує їх по-різному, намагаючись додати в це поняття наукової новизни, уточнити його, вдосконалити.

Термін «інновація» вперше був вжитий Йозефом Шумпетером на початку XX ст. На його думку цей термін означає «винахід і вдосконалення нових

продуктів і технологій; відкриття нових ринків товарів або робочої сили; зміни в організації та структурі підприємств» [6, с. 26].

Словникова література тлумачить це поняття так: «Інновації (innovations) – часто використовують як синонім слова «винахід» і відносять і до технічного удосконалювання виробничих процесів, і до досягнення нових характеристик і комбінацій властивостей продуктів, що продаються на ринку» [9, с. 201].

У словнику Азриліяна А.М. визначення подається більш конкретизовано: «Інновація [англ. innovation від лат. in-povatio оновлення] – 1. Вкладання коштів в економіку, яке забезпечує зміну поколінь техніки і технології. 2. Нова техніка, технологія, що є результатом досягнень науково-технічного прогресу» [1, с. 281].

Найбільш повне визначення інновацій можна знайти в Законі України «Про інноваційну діяльність»: «Інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [5].

На нашу думку, саме це визначення максимально точно відображає сутність поняття «інновації».

Проте у дослідженні важливим є розкрити сутність не лише поняття «інновації», а й визначити більш конкретизовану категорію, а саме «банківські інновації».

Так, Балабанов І.Т. трактує банківську інновацію як «реалізований у формі нового банківського продукту чи операції кінцевий продукт інноваційної діяльності» [2, с. 206]. Таке визначення, на нашу думку, не розкриває всієї сутності поняття і є занадто узагальненим, адже не визначає мети створення і впровадження банківських інновацій.

Лаврушин О. І. розглядає банківську інновацію як «синтетичне поняття про діяльність банку в сфері інноваційних технологій, направлене на отримання додаткових доходів в процесі створення сприятливих умов формування і розміщення ресурсного потенціалу за допомогою нововведень, які сприяють клієнтам в отриманні прибутку» [3, с. 468]. Таке визначення розглядає інновації з позиції банку і з позиції його клієнтів.

Несторук А.А. в одній із своїх праць пише про банківські інновації так: «Поняття банківські інновації використовується для визначення нововведень у банківській діяльності (в основному, застосування інформаційних технологій у формуванні документів при прийнятті управлінських рішень, забезпеченні клієнтів банківською інформацією, використанні смарт-карток, здійсненні банківських телекомунікаційних послуг та індивідуальному обслуговуванні), які характеризуються більш високим технологічним рівнем та новими споживчими якостями» [8]. Таке визначення сутності банківських інновацій є занадто деталізованим, тому, як ми вважаємо, є недосконалим.

Ще одне визначення банківських інновацій подає Шмігельська З.К. в одному із своїх досліджень: «Банківські інновації – це результат діяльності банку, спрямований на створення нових продуктів та технологій, а також інноваційних методів управління банківською установою з метою отримання додаткових доходів та конкурентних переваг» [11, с. 34]. Визначення саме цього науковця є не надто деталізованим і не надто узагальненим, тому воно з перелічених вище є найбільш оптимальним.

Головним стимулом до впровадження інновацій для банків є отримання додаткового прибутку. Крім того, метою банку може бути також розширення клієнтської бази, зменшення витрат діяльності, вихід на нові сегменти ринку тощо. Тому у визначенні поняття «банківська інновація» дуже важливим є вказувати мету інноваційної діяльності.

Узагальнюючи, варто так охарактеризувати сутність даного поняття: банківські інновації – це нові банківські продукти та технології їх надання, що впроваджує банк з метою вдосконалення та посилення ефекту від своєї діяльності, зокрема отримання більших фінансових результатів, залучення нових клієнтів, повнішого задоволення потреб існуючих клієнтів, вихід на новий сегмент ринку, скорочення витрат діяльності тощо.

Аналізуючи класичну та сучасну економічну літературу можна зустріти чимало різноманітних класифікаційних ознак та видів банківських інновацій.

Сучасні науковці, зокрема Уніцька М.М., подають наступну класифікацію інновацій у банківстві [10]:

- інновації у сферах грошово-фінансового ринку;
- послуги фінансового посередництва (нові продукти в традиційних сегментах позичкових капіталів);
- управління готівкою та використання нових інформаційних технологій.

На нашу погляд, така класифікація є занадто узагальненою, не відображає та не конкретизує весь спектр тих інновацій, які сьогодні впроваджуються в вітчизняних банківських установах.

Єгоричева С.Б. висловлюється так з цього приводу: «Однією з основоположних ознак класифікації банківських інновацій є предмет та сфера їх застосування. У цьому відношенні, як правило, виділяються [4]:

- продуктові інновації (створення нових продуктів та послуг);
- ринкові інновації (що відкривають нові сфери застосування продукту);
- процесні інновації (технології, організація діяльності, управління), іноді вони ще називаються забезпечувальними».

До продуктових інновацій належать «фінансові інновації», а також «інновації, пов'язані з традиційною діяльністю банків як фінансових посередників, та інновації, що відображають проникнення банків у нові сфери фінансової діяльності». До ринкових інновацій входять «інновації в каналах збуту та маркетингових комунікаціях комерційного банку». Забезпечувальні інновації включають: «технологічні інновації, що пов'язані з розвитком

технічних можливостей функціонування банку; власне процесні інновації, що відображають удосконалення банківських бізнес-процесів у рамках програм комплексного управління якістю –TQM (англ. Total Quality Management), Six Sigma або на принципах реінжинірингу; сервісні інновації, що полягають у розробці нових підходів до обслуговування клієнтів; управлінські інновації, що стосуються змін організаційної структури банку, механізмів планування, контролю, стимулювання тощо; концептуальні інновації, що полягають у змінах моделі та стратегії ведення бізнесу».

На нашу думку, вищенаведена класифікація є досить повною та розкриває широкий спектр банківських інновацій, проте є занадто деталізованою. Надмірна деталізація лише ускладнює розуміння сутності об'єкта дослідження. Тому ми

пропонуємо наступну класифікацію банківських інновацій (рис. 1):

- якісно нові або вдосконалені банківські продукти та послуги;
- інновації в технічному забезпеченні та обслуговуванні клієнтів;
- управлінські та організаційні інновації;
- безпекові інновації.

Під якісно новими банківськими продуктами та послугами ми розуміємо ті послуги, яких раніше не було запропоновано клієнтам на ринку жодним банком. Такі інновації, як показує практика, впроваджуються значно рідше, ніж, скажімо, інновації в технічному забезпеченні, проте саме такі інновації забезпечують найшвидший прогресивний розвиток банківництва.

Рис. 1. Класифікація банківських інновацій

Досить часто на ринку з'являються вдосконалені банківські послуги. Під ними ми розуміємо ті продукти, яким надали нових якісних ознак, але сама сутність яких залишилась незмінною. Прикладами таких інновацій можуть бути Інтернет-картки від ПриватБанку, які виконують функції звичайної платіжної картки, проте використовуються для розрахунків в інтернеті.

Інновації в технічному забезпеченні та обслуговуванні клієнтів – це ті інновації, які допомагають якісніше та швидше надати клієнту ту чи іншу банківську послугу. До таких інновацій ми відносимо, до прикладу, здійснення платежів за допомогою смартфонів, вдосконалених терміналів тощо.

Управлінські та організаційні інновації – це нові способи управління банком, нові методи організації його роботи, сюди ж можна віднести зміни в кадровій політиці тощо. Прикладом таких інновацій може бути оновлення Ощадбанку, який реорганізував свою роботу задля кращого задоволення потреб своїх клієнтів та швидшого їх обслуговування.

Безпекові інновації – це ті заходи та нововведення, які направлені на підвищення надійності системи захисту як клієнтів, так і працівників банку. Це можуть бути як технічні засоби, так і засоби фізичного захисту та обмеження доступу до окремих об'єктів, що належать банку.

Інновації мають великий вплив на розвиток суспільства. Роль та значення нових продуктів,

технологій тощо найкраще можна проілюструвати через функції, які вони виконують.

Узагальнюючи, варто сказати, що всі функції, які виконують інновації, можуть мати місце на двох рівнях: макrorівні та мікрорівні. Макrorівень – це рівень держави та її економіки. Функціями інновацій на цьому рівні є їхній вплив на економічне зростання та валовий внутрішній продукт країни, на її інвестиційний клімат, позиції та репутацію на міжнародних ринках, підвищення добробуту населення та рівня зайнятості, на нормативно-правове регулювання банківської діяльності, ринки фінансових послуг, вихід банківського бізнесу на нові ринки, створення та функціонування транснаціональних банків та банківських груп тощо.

Роль інновацій на мікрорівні полягає у підвищенні ефективності діяльності самого банку. Сюди можна віднести: підвищення доходності та прибутковості банку, зменшення окремих видів витрат, залучення нових клієнтів, більш якісне задоволення потреб існуючих клієнтів, вихід на нові сегменти ринку, підвищення конкурентоспроможності банку, можливість залучення додаткових інвестиційних ресурсів на внутрішньому та зовнішньому ринках тощо.

Проаналізувавши сучасну економічну літературу, ми дійшли висновку, що більшість вчених (наприклад, Михайлова Л.І. і Турчина С.Г.) виділяють три основні функції інновацій: відтворювальну, інвестиційну та стимулюючу [7]. Ми доповнили дану класифікацію і вважаємо оптимальним наступний набір функцій банківських інновацій (рис. 2).

Рис. 2. Функції банківських інновацій

1) Відтворювальна функція – інновація є важливим джерелом фінансування розширеного відтворення, тобто грошова виручка, одержана від продажу інновації на ринку може бути направлена на розширення обсягів виробничо-торгівельної, інвестиційної, інноваційної та фінансової діяльності.

2) Інвестиційна функція – прибуток, одержаний за рахунок реалізації інновації може використовуватись в різних напрямках, в тому числі і як капітал, тобто використання прибутку від інновації для інвестування нових інновацій.

3) Стимулююча функція – одержання банком прибутку за рахунок реалізації інновації, що є для нього стимулом і спонукає його постійно вивчати попит, вдосконалювати організацію маркетингової діяльності, застосовувати більш сучасні прийоми управління фінансами. Стимулююча функція полягає ще й у тому, що банківські установи постійно повинні вдосконалювати свою діяльність, впроваджувати інноваційні технології та продукти, адже в іншому випадку вони будуть поступатися конкурентам на ринку. Іншими словами, інновації стимулюють конкурентну боротьбу на ринку банківських послуг. Ще одним проявом стимулюючої функції інновацій ми вважаємо стимулювання економічного зростання в країні, адже завдяки інноваційному розвитку банків збільшуватиметься і якість банківських послуг, і попит на них, і, відповідно, кількість таких послуг, а це сприятиме економічному розвитку держави загалом.

4) Соціальна функція передбачає впровадження інновацій заради забезпечення добробуту населення. Вона полягає в тому, що інновації створюються в першу чергу заради задоволення потреб клієнтів, які будуть використовувати такі інновації. Якби не було споживачів, які купують нові чи вдосконалені банківські продукти, то не було б і самих банківських інновацій, у них просто не було б потреби. На нашу думку, соціальна функція інновацій повинна бути визначальною, адже будь-який вид бізнесу, в тому числі і банківський, може існувати лише за наявності клієнтів. Як наслідок, інноваційний розвиток банківської діяльності теж можливий лише завдяки клієнтам та користувачам банківської продукції чи послуг.

5) Функція очищення ринку – забезпечує так зване «відсіювання» з ринку тих банків, які не стають на шлях інноваційного розвитку. На ринку залишаються лише ті банки, які реагують на потреби клієнта, пропонують йому нові послуги та фінансові рішення, а також впроваджують інноваційні технології. Ті ж банки, які не розвиваються в інноваційному плані, значно поступаються конкурентам і, як наслідок, повинні залишити ринок.

6) Функція розвитку. Вважаємо, що головною метою інновацій є забезпечення розвитку банку, банківського сектору економіки, економіки країни та розвитку держави загалом. В умовах науково-технічного прогресу якісно змінюється діяльність всіх видів бізнесу, використовуються нові технології, вдосконалюється технічне забезпечення діяльності суб'єктів господарювання тощо. Банки є тими суб'єктами економіки, які одними з перших повинні використовувати всі доступні на сьогоднішній день інновації, в тому числі і в техніці та технологіях надання банківських послуг. Саме впровадження інновацій є свідченням розвитку ринку банківських послуг, а також рушійною силою такого розвитку.

7) Функція залучення зовнішніх і внутрішніх ресурсів. З одного боку, інновації в банківництві приваблюють нових інвесторів (як внутрішніх, так і зовнішніх) в економіку країни, покращують її інвестиційний клімат, а з іншого - дозволяють банкам отримувати інвестиційні ресурси для розвитку свого бізнесу. Чим більше інновацій будуть застосовувати банки, тим більше шансів буде покращити інвестиційну привабливість банківського сектору України.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки, варто зазначити, що інновації можуть впроваджуватись в різних сферах банківської діяльності та можуть мати різну мету, саме тому виділяють різні їх види. Зокрема, нами виділено такі: якісно нові або вдосконалені банківські продукти та послуги, інновації в технічному забезпеченні та обслуговуванні клієнтів, управлінські та організаційні інновації та безпекові інновації. Також нами розглянуто такі функції банківських інновацій як: відтворювальна, інвестиційна, стимулююча, соціальна функції, функція очищення

ринку, функція розвитку та функція залучення зовнішніх і внутрішніх ресурсів. Окрім того, функції інновацій можуть проявлятися у впливі як на розвиток економіки загалом (макрорівень), так і на розвиток окремих банківських установ (мікрорівень).

Список використаних джерел

1. Азрилян А.М. «Малый экономический словарь». – М.: Институт новой экономики, 2000. – 1088 с.
2. Банки и банковское дело / Под ред. д.э.н., проф. И. Т. Балабанова. – СПб: Питер. – 2001. – 256 с.
3. Банковский менеджмент. Учебник / Под ред. д. э. н., проф. О.И. Лаврушина. 3-е изд., перераб. и доп. – М.: КноРус. – 2009. – 560 с.
4. Єгоричева С.Б. Банківські інновації / С.Б. Єгоричева. – Київ: "Центр учбової літератури", 2009. – 223 с. – (навч. посібн.).
5. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
6. Матвеев С.О. Економічна соціологія / С.О. Матвеев, Л.І. Лясота [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/books_others/matveev26.htm
7. Михайлова Л.І. Інноваційний менеджмент / Л.І. Михайлова, С.Г. Турчина. – Київ: "Центр учбової літератури", 2007. – 248 с. – (навч. посібн.).
8. Несторук А.А. Інноваційні технології в банківській діяльності / А.А. Несторук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=64602>
9. Словник сучасної економіки Макміллана / пер. з англ. – К.: «АртЕк», 2000. – 640 с.
10. Уніцька М.М. Теоретичні основи управління діяльністю комерційних банків [Електронний ресурс] / М.М. Уніцька // ЖДТУ. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/06/117-2.pdf>.
11. Шмігельська З.К. Банківські інновації: суть, необхідність і розвиток / З.К. Шмігельська // Вісник НБУ. – 2014. – № 2. – С. 34-41.

ЗУБКО

Тетяна Леонідівна
tatiana_zubko@mail.ru

УДК 65.012.32

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ
ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЧНИХ
РІШЕНЬ ПІДПРИЄМСТВА

НОВІКОВА

Наталія Миколаївна
novikovaknteu@ukr.netTHE SYSTEM OF EVALUATION
INDICATORS OF STRATEGIC DECISIONS
OF ENTERPRISEк.е.н., доцент, Київський
національний торговельно-
економічний університетк.е.н., доцент, Київський
національний торговельно-
економічний університет

У статті проведено аналіз існуючих підходів оцінки ефективності господарської діяльності підприємства, на основі якої формуються стратегічні рішення. Визначено сферу застосування кожного.

В статье проведен анализ существующих подходов оценки эффективности хозяйственной деятельности предприятия, на основании которой формируются стратегические решения. Определена сфера применения каждого.

The article analyzes existing approaches in evaluating strategic decisions defined the scope of each. The possible development of production through the organization in the company effective strategic management system is established.

Ключові слова: стратегічне рішення, ефективність, оцінка ефективності господарської діяльності, оціночні індикатори

Ключевые слова: стратегическое решение, эффективность, оценка эффективности хозяйственной деятельности, оценочные индикаторы

Keywords: a strategic decision, efficiency, an estimation of a financial condition, estimated indicators

ВСТУП

Оцінка господарської діяльності підприємства є важливим елементом в системі управління підприємством, дієвим методом виявлення внутрішньогосподарських резервів, основою розробки науково обґрунтованих планових показників та управлінських рішень. Основною метою проведення оцінки ефективності господарської діяльності підприємства є покращення якісних та кількісних показників на основі системного вивчення всіх видів діяльності та узагальнення їх результатів. Для оцінки перспектив розвитку підприємства необхідно використовувати показники, що відображають результати його діяльності. На обґрунтованість рішень впливає вибір методичного підходу, що застосовується для визначення ефективності діяльності підприємства. При цьому суттєвим є збалансування системи показників ефективності для прийняття управлінських рішень.

Теоретичні та прикладні аспекти розробки стратегічних рішень та стратегічного управління підприємствами на основі оцінки ефективності діяльності підприємства знайшли відображення в наукових працях вчених: Р. Акоффа, І. Ансоффа, І.В. Борщук, О.С. Віханського, В.Г. Герасимчука, О.П. Градова, І.А. Ігнатєвої, Ф. Котлера, А.А. Мазаракі, М.М. Мартиненка, І.В. Науменко, М. Портера, А.О. Старостіної, З.Є. Шершньової, та інших. Проблеми системного підходу до вирішення проблеми висвітлено у роботах таких фахівців як: В.С. Анфілатов, Є.А. Єрохіної, Н.М. Канюка, О.С. Новікова, О.О. Пономаренко, В.О. Пономаренко та ін. [1-11]

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні та систематизації показників оцінки ефективності господарської діяльності підприємства з метою визначення стратегічних рішень.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основою цієї статті є синтез результатів досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців щодо показників на основі яких здійснюється обґрунтування стратегічних рішень. Дослідження цього питання проведено із застосуванням методів теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сутність оцінки ефективності діяльності підприємства проявляється у її цілі та завданнях. Основною метою проведення оцінки ефективності господарської діяльності підприємства є підвищення ефективності його роботи на основі системного вивчення кожного напрямку діяльності. В процесі реалізації поставленої мети вирішуються наступні завдання: формується перелік показників для оцінювання господарської діяльності, визначається поточний та перспективний фінансовий стан підприємства, чинники, що впливають на діяльність та шляхи підвищення ефективності діяльності підприємства.

Головна проблема вибору показників полягає в тому, що класичні фінансові показники побудовані на ретроспективному аналізі і не дають можливості своєчасного корегування діяльності. Отже, для успішного конкурування на ринку товарів, підприємство має використовувати не лише фінансові показники, а й інші, які враховують зовнішній вплив на системи підприємства (управлінську, виробничу та

ін.). Наразі немає чіткої єдиної методики для обґрунтування і вибору оптимальних стратегічних рішень в діяльності підприємств.

У процесі функціонування кожна система досягає певного результату – ефекту своєї діяльності. Існують різні бачення ефективності системи. Наприклад, ефективність розглядається як міра досягнення мети. Але система може виконувати певну функцію, не реалізуючи або недостатньо реалізуючи свою мету. Крім того, багато вчених вважають, що ефективними можуть бути тільки цілеспрямовані системи [2, 3, 9, 10]. В дійсності це не завжди так. Більшість підприємств у якості однієї зі своїх цілей ставлять прибутковість, але, коли вони її досягають, то це не завжди означає, що вони ефективні. Велика частина фахівців з системного аналізу взагалі не приділяє належної уваги ефективності системи.

В основі терміну «ефективність» покладено слово «ефект», а в основі ефекту – результат. Результат може бути як додатним так і від’ємним. Термін «ефективність» має два трактування. У вузькому розумінні ефективність – це відношення ефекту до витрат, які його обумовили. Ефективність в цьому трактуванні має синоніми: прибутковість, доходність, рентабельність. У широкому розумінні поняття «ефективність» містить в собі як абсолютні показники (ефект у вигляді прибутку), так і відносні (термін окупності ...) [6].

Ефективність системи також часто ототожнюється з оптимумом. Дослідники з питань системного аналізу вважають, що оптимум системи являє собою максимально досяжне, при наявних ресурсах, значення цільової функції системи [2, 11].

Оптимальність стратегії, яка характеризується одним чи певним набором показників (критеріїв), які часто пов’язані між собою, має на увазі досягнення найкращим чином поставленої мети. У процесі формування системи таких показників слід дотримуватися принципів, до яких належать:

- можливість застосування її в управлінні підприємством, прийнятті рішень і виконанні господарських (комерційних) операцій;
- забезпечення взаємозв’язку між окремими критеріями і показниками;
- можливість використання для вивчення резервів підвищення результативності всіх видів діяльності;
- відображення ефективності використання всіх видів ресурсів та витрат.

При виборі системи показників досліджено наступні підходи:

- 1) на основі оцінки ефективності;
- 2) на основі аналізу фінансового стану;
- 3) на основі збалансованої системи показників;
- 4) рейтинговий підхід.

В першому підході в основі ідеї лежить поняття ефективності. У більш широкому розумінні ефективність управління – це один з головних показників удосконалення менеджменту, що визначається шляхом зіставлення кінцевих результатів діяльності підприємства та всіх видів ресурсів, які використані для їх досягнення. Ефективність менеджменту часто оцінюють шляхом зіставлення отриманого прибутку та витрат на управління. Але, як свідчить досвід

роботи вітчизняних і закордонних підприємств, така спрощена оцінка має враховувати ще й наступні моменти:

- а) результатом управління не завжди є прибуток;
- б) оцінка приводить до результату, який приховує роль менеджменту в його досягненні, а прибуток виступає як опосередкований результат;
- в) результат управління може бути не тільки економічним, але й соціальним, соціально-економічним, соціально-психологічним і навіть не мати кількісної оцінки;
- г) витрати на управління не завжди можна чітко і досить точно виділити.

Тому на практиці на підприємствах ефективність обраної стратегії визначається як аналітичним, так і експертним шляхом, зіставленням багатьох елементів, таких як: досягнення поставленої мети; рівень розвитку підприємства; продуктивність та якість кінцевого продукту; керованість; ритмічність роботи; приріст капіталу; рентабельність; задоволення працею; використання та економія всіх видів ресурсів; обсяг закупівлі та реалізації продукції; рівень витрат обігу; рівень дивідендних виплат по акціях; обсяг прибутку; соціально-психологічний клімат в колективі; рівень прогресивної технології виробництва і реалізації продукції; обсяг витрат на оплату праці апарату управління; корпоративна культура та ін.

Якщо у якості головної мети діяльності підприємства розглядається лише максимізація прибутку, то такий підхід виглядає спрощеним і з теоретичної, і з практичної точки зору. Максимізація прибутку у якості оцінювального критерію, при розгляді альтернативних стратегій, використовується на перших кроках при пошуку кращих рішень. На наступній стадії аналізу долучаються й інші критерії. Та все ж для багатьох комерційних підприємств забезпечення прибутковості є головним завданням; при цьому у якості цільового показника обирається абсолютний показник прибутку, але частіше застосовуються відносні показники – дохід на акцію, прибуток на акціонерний капітал.

Враховуючи суттєві переваги використання показників прибутку для оцінки успіхів підприємства, відмітимо і їх певні недоліки. На практиці цими показниками легко маніпулювати з метою отримання фальсифікованих результатів. Різні методи амортизаційних нарахувань, оцінки запасів, обліку витрат на дослідження та розробки, перерахунок іноземної валюти можуть перетворити збитки за окремими статтями витрат в бухгалтерському обліку на великий звітний прибуток та навпаки.

Узагальнюючи наведене вище, можна зазначити, що в управлінні підприємством економічна оцінка відображає різні вартісні показники, що характеризують проміжні і кінцеві результати діяльності підприємства. До таких показників відносять: обсяг виробленої і реалізованої продукції; величину отриманого прибутку; економію ресурсів; економію витрат; різницю між продажною і закупівельною ціною тощо. Для аналізу ефективності виробництва часто застосовують метод зведеної оцінки ефективності. В цьому випадку допускають, що рівень

ефективності виробництва може бути обчислений за співвідношенням величин ресурсів і ефекту:

$$E = \frac{ПВП + \beta \cdot ОВФ + \gamma \cdot М}{Пр}, \quad (1)$$

де E — ефективність виробництва; $ПВП$ — фонд заробітної плати оперативного персоналу; $ОВФ$ — вартість основних виробничих засобів; $М$ — вартість матеріальних ресурсів; $Пр$ — обсяг виробництва продукції підприємства; β , γ — коефіцієнти порівняння (заміщення) ресурсів.

Ці коефіцієнти знаходяться за допомогою операційної функції підприємства, яка є економіко-статистичною скалярною формою моделі реалізації продукції на підприємстві. Пропонується використувати дану функцію мультиплікативного типу, оскільки вона найбільш повно відображає вплив головних факторів на результат виробництва [2, 7].

Коефіцієнти порівняння знаходять з виробничої функції такого виду:

$$Пр = a_0 \cdot ПВП^{a_1} \cdot ОВФ^{a_2} \cdot М^{a_3}, \quad (2)$$

де a_0 , a_1 , a_2 , a_3 — параметри рівняння, які розраховуються за допомогою методу найменших квадратів.

Якщо виконати певні перетворення цієї функції, то знаходимо граничні норми заміщення ресурсів і

одержуємо такі залежності для коефіцієнтів порівняння:

$$\beta = \frac{a_2}{a_1} \cdot \frac{ПВП}{ОВФ} \quad (3)$$

$$\gamma = \frac{a_3}{a_1} \cdot \frac{ПВП}{М} \quad (4)$$

У цьому випадку ефективність в цілому буде представлена показником працездатності.

Другий підхід здійснюється на основі аналізу фінансового стану підприємства. Науковцями вже розроблена система оціночних індикаторів, яка згрупована за функціональним спрямуванням як зображено на рис.1.

Розглянемо третій підхід — на основі збалансованої системи показників.

Діяльність будь-якого підприємства можна розглядати як «чорна скринька» (рис. 2), де є «вхід» (ресурси та попит) та «вихід» (продукція, що задовольняє попит і надає прибуток).

З огляду на це, формується збалансована система показників (рис. 3) з урахуванням чотирьох аспектів діяльності.

Рис. 1. Оціночні індикатори фінансового стану підприємства [розроблено авторами за[1-3]]

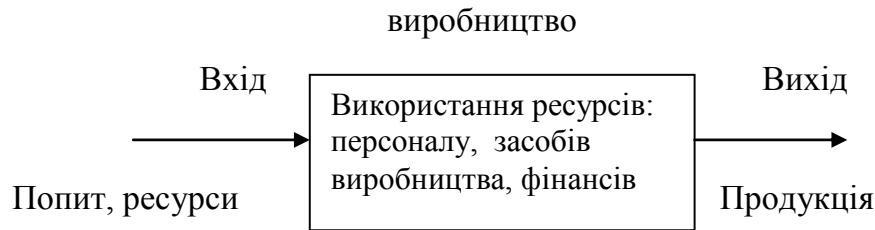

Рис. 2. Модель роботи підприємства «чорна скринька».

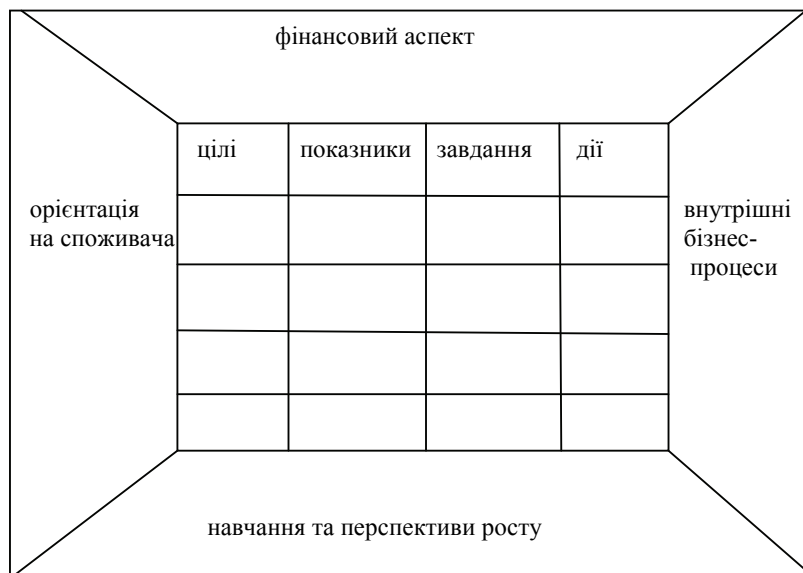

Рис. 3. Структура збалансованої системи показників, що використовуються для оцінки ефективності діяльності підприємства (структура BSC). [узагальнено авторами за [5, 7, 9, 11]]

Ідея збалансованої системи показників (Balanced Scorecard) відповідає завданням управління знайти зважений набір монетарних і немонетарних показників для внутрішніх управлінських цілей. Ця система оцінки спрямована, насамперед, на пов'язування показників у грошовому виразі з операційними вимірниками таких аспектів діяльності підприємства, як задоволеність покупця, внутрішньогосподарські процеси, інноваційна активність, заходи щодо поліпшення фінансових результатів.

У рамках моделі Balanced Scorecard чотири згаданих блоки зв'язуються між собою стратегічним причинно-наслідковим ланцюжком – кваліфіковані співробітники, використовуючи розвинуту інфраструктуру (інформаційні системи, устаткування, технології), забезпечують необхідну системі якість бізнес-процесів. Налагоджені бізнес-процеси (швидка обробка і виконання замовлення покупця, якісна сервісна підтримка) забезпечують задоволеність споживачів, досягнення конкурентних переваг і успіх на ринку. Маркетингові успіхи підприємства, у свою чергу, є основою його фінансових успіхів.

Зворотний ланцюжок моделі збалансованих показників розкручується в такий спосіб: причини незадовільних фінансово-економічних показників

варто шукати в блоці «риниок/клієнти», невдоволення споживачів означає наявність проблем у блоці «бізнес-процеси», а початок проблем з бізнес-процесами знаходиться в блоці «інфраструктура/співробітники». Використання в процесі прийняття рішень інформації про ситуацію на ринку, про час, вартість і якість наявних процесів, а також інформації про співробітників, і є реалізацією ідеї «збалансованості».

Для виміру перспектив «фінанси/економіка» поряд з такими традиційними показниками, як обсяг продаж, прибуток, грошовий потік, коефіцієнти рентабельності, ліквідності, оборотності, останнім часом все частіше використовують такий показник, як вартість підприємства.

Перспектива «риниок/клієнти» містить інформацію про ставлення споживачів до підприємства, а також про динаміку ринку. Типовими показниками цього блоку є відповідна частка ринку, число нових покупців, число постійних споживачів, індекс задоволеності споживачів, обсяг повторних продажів, співвідношення обсягу реалізації та витрат на маркетинг, забезпеченість замовленнями в днях, конкурентоспроможність підприємства (у балах).

Перспектива «бізнес-процеси» характеризується, як правило, галузевою специфікою. До числа типових

індикаторів по цій перспективі можна віднести середній термін обробки і виконання замовлення, частку браку, продуктивність праці, показники оборотності.

Перспектива «інфраструктура/співробітники» призначена для оцінки забезпеченості підприємства необхідною інфраструктурою (устаткування, програмне забезпечення) і людським капіталом. До числа типових показників можна віднести ступінь зношеності потужностей, ступінь автоматизації окремих процесів, плинність кадрів, витрати на персонал (заробітна плата і підвищення кваліфікації), індекс задоволеності персоналу.

Розглянемо *четвертий підхід* оцінки ефективності господарської діяльності – рейтингову оцінку. Рейтингова оцінка частково містить і оцінку ефективності, про яку вже згадувалось. При управлінському аналізі мова йде про оцінку економічного потенціалу підприємства, в його порівнянні з іншими підприємствами, визначенні місця підприємства в системі ранжування на національному і міжнародному рівні. До числа таких показників належать активи підприємства, обсяг продаж, показник валового або чистого прибутку, число зайнятих, науково-технічний потенціал підприємства.

За кордоном при ранжуванні кращих підприємств, залучають до цієї оцінки значну кількість найбільш компетентних фахівців — економістів і підприємців, що оцінюють підприємства за даними критеріям за 10 – бальною шкалою: 1. Якість управління. 2. Якість

вироблених товарів і послуг. 3. Фінансовий стан підприємства. 4. Якість маркетингу. 5. Вміння залучати талановитих людей, сприяти їх розвитку і закріплювати їх за фірмою. 6. Довгострокові капіталовкладення. 7. Здатність до інновацій. 8. Відповідальність перед суспільством і природою.

Міжбанківська валютна біржа разом з центром приватизації складають рейтинги підприємств. Оцінка ефективності діяльності підприємств проводиться за наступними показниками, які представлені у табл. 1.

Наведені показники дозволяють оцінити ефективність діяльності всього підприємства, користуючись даними балансу і звіту про фінансові результати.

Для бальної оцінки ефективності господарської діяльності підприємства відбираються коефіцієнти, значення яких поділено на три класи (табл. 2).

Кожному коефіцієнту привласнюється оцінка у балах: ліквідності - 40; покриття - 35; концентрації залученого капіталу - 5; концентрації власного капіталу - 25; рентабельності основного капіталу -3; оборотності засобів у розрахунках – 2 [1]. Розрахунок суми балів виконується таким чином: перемножують номер класу, у якому знаходиться значення даного коефіцієнта, і оцінку цього коефіцієнта.

Примітка. Оцінки підприємства першого класу по додаткових коефіцієнтах віднімаються від загальної суми балів. Остаточну оцінку ефективності діяльності надають після віднесення отриманої суми балів до груп (табл. 3).

Таблиця 1

Базові показники оцінки ефективності діяльності підприємств

[узагальнено авторами за [1, 8, 10, 12]]

Показники	Спосіб розрахунку
Рентабельність підприємства	Прибуток від операційної діяльності / Чистий дохід від реалізації
Рентабельність активів (return on assets, ROA)	Чистий прибуток / Середня вартість активів
Норма прибутку на власний капітал (return on equity, ROE)	Прибуток / Середня сума власного капіталу
Норма чистого прибутку на власний капітал	Чистий прибуток / Середня сума власного капіталу
Ефективність праці	Обсяг реалізації товарів, робіт, послуг/ Чисельність працюючих

Таблиця 2

Групування коефіцієнтів за класами

[узагальнено авторами за [1, 8, 10, 11]]

Показники	1й клас	2й клас	3й клас
Основні коефіцієнти:			
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>1	1-0,6	<0,6
Коефіцієнт покриття	>2	2-1,5	<1,5
Коефіцієнт концентрації власного капіталу	>40%	40-30%	<30%
Додаткові коефіцієнти:			
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	<0,5	0,5-1	> 1
Коефіцієнт рентабельності основного капіталу, %	>25	25-15	<15
Коефіцієнт оборотності активів, разів	>7	7-3	<3

Узагальнена оцінка господарської діяльності підприємства

[узагальнено авторами за [1, 2, 3, 7]]

№ групи.	Бали	Оцінка фінансового стану
1	100-150	Стійкий фінансовий стан
2	151-220	Незначне відхилення від норми
3	221-275	Підвищений ризик, напруженість, але є можливість поліпшення
4	>275	Стан поганий

Ефективність діяльності підприємства – комплексна характеристика. Для повного розгляду діяльності підприємства необхідно аналізувати сукупність показників в динаміці. Порівняльний аналіз надає висновок щодо тенденцій змін, які в свою чергу, надають можливість прогнозу.

ВИСНОВКИ

Кожний з розглянутих підходів оцінки ефективності господарської діяльності підприємства має цільове призначення: в маркетинговому прогнозі – аналіз фінансового стану, при обґрунтуванні асортиментного набору – рейтинговий підхід, при обґрунтуванні вибору стратегії – збалансована система показників та визначення ефективності запропонованих заходів. В процесі дослідження наведених підходів з'ясовано, що найповніша характеристика результатів роботи підприємства можлива лише при їх поєднанні.

Список використаних джерел

1. Гинзбург А.И. Экономический анализ. Предмет и методы. Моделирование ситуаций. Оценка управленческих решений / А.И. Гинзбург/ СПб.: Питер, 2011. - 488с.
2. Зубко Т.Л. Обґрунтування стратегічних рішень з розвитку підприємств в ринкових умовах: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Зубко Тетяна Леонідівна. – КНУТД, 2007. – 185 с.
3. Иваниенко В.В. Модели и методы принятия решений в анализе и аудите / В.В. Иваниенко / Учеб. пособие. – Х.: ИД «ИНЖЕК». - 2004. – 296 с.

4. Люхіна Н.П. Роль діагностики формування механізму контролю та оцінки фінансової стратегії / Н.П. Люхіна // Вісник соціально-економічних досліджень.- 2012 рік.- Випуск 3 (46).- ч. 2. -С.79 – 83.

5. Каплан Р. Стратегические карты / Р.Каплан, Д. Нортон – М.: Изд. «Олимп-Бизнес». - 2003. - 443 с.

6. Мазаракі А. А. Теоретичні та методологічні засади формування інтеграційної стратегії підприємств / А.А. Мазаракі, М.В. Босовська // Бізнес-інформ. - 2013. - №7. С. 299 – 308.

7. Новікова О.С. Методологічні особливості оцінки вартості підприємств за сучасного стану ринкового середовища / О.С. Новікова, Н.М. Канюка // Вісник Хмельницького національного університету. – 2015. - №5. – Т.2. – С. 231 – 233.

8. Немцов В.Д. Стратегічний менеджмент / В.Д. Немцов, Л.Є. Довгань. - К.: ЕксОб, 2001. – 560 с.

9. Сендзюк М.А. Моделі збалансованої системи показників і технологій їх підтримки / М.А. Сендзюк , І.В. Науменко // Проблеми економіки. - 2014.- №2. – С.268 – 273.

10. Старостіна А.О. Міжнародні маркетингові дослідження як чинник управління зовнішньоторгівельними підприємницькими ризиками / А.О. Старостіна, В.А. Кравченко // Вісник львівського політехнічного університету. – 2012. С. 404 – 405. Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16990/1/247-Starostina-404-405.pdf>

11. Яремко І.Й. Збалансована система показників - інструментарій в управлінні сучасним підприємством / І.Й.Яремко, І.В. Борщук // Науковий вісник НЛТУ. – 2013. – Вип. 23.13. – С. 203 – 210.

ТКАЧЕНКО

Сергій Анатолійович
nukoblikaudit@inbox.ru

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту, в.о. ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

УДК 338.242.2:[65.012.122:338.43]

ПРАКТИЧНІСТЬ АППЕРЦЕПЦІЇ КОРИСТУВАЧАМИ ЕФЕКТИВНИХ ЕКОНОМІКО-АНАЛІТИЧНИХ ВИХІДНИХ ДАНИХ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ГАРАНТУВАННЯ ПІКОВОЇ ЗРОЗУМІЛОСТІ НАДАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

THE PRACTICALITY APPERCEPTION OF EFFECTIVE ECONOMIC AND OF ANALYTIC OF BASELINE DATA AS A RESULT OF TO GUARANTEE BIGGEST CLARITY OF THE INFORMATION PROVIDED

У науковій статті доведено, удосконалення методології інтегрованої економічної діагностики діяльності підприємств за вище розглянутим напрямком істотно полегшує вироблення у системах стратегічного управління діяльністю підприємств і виробничих об'єднань проектних рішень за підсистемою економіко-аналітичної обробки інформації та значно підвищує їх економічну ефективність і якість, внаслідок чого сама методологія представляє найважливіший, такий що забезпечує елемент підсистеми економіко-аналітичної обробки інформації та багато в чому визначає ідеологію підсистеми й характер проектних рішень за іншими її елементами, які забезпечують. Обґрунтовано, розробка, затвердження і передача методологічних матеріалів із функції інтегрованої економічної діагностики підприємствам та організаціям, які проектують в системах стратегічного управління діяльністю підприємств і об'єднань підсистему економіко-аналітичної обробки інформації, повинні значно передувати проведенню проектних робіт за іншими видами забезпечення підсистеми.

В данной научной статье доказано, совершенствование методологии функции интегрированной экономической диагностики деятельности предприятий по рассмотренному выше направлению существенно облегчает выработку в системах стратегического управления деятельностью предприятий и научно-производственных объединений проектных решений по подсистеме экономико-аналитической обработки информационных данных и значительно повышает их экономическую эффективность и качество, вследствие чего сама методология представляет важнейший обеспечивающий элемент метода подсистемы экономико-аналитической обработки информации, во многом определяющий идеологию подсистемы и характер проектных решений по другим её обеспечивающим элементам метода. Обосновано, разработка, утверждение и передача методологических материалов по функции интегрированной экономической диагностики предприятиям и организациям, проектирующим в системах стратегического управления деятельностью предприятий и объединений подсистему экономико-аналитической обработки информации, должны предшествовать проведению проектных работ по другим видам обеспечения подсистемы.

In the scientific article proven methodology for improving diagnosis integrated economic activities of enterprises above Directions facilitates production systems in strategic management of business and industrial associations subsystem design solutions for the economic and analytical information processing and increases their cost-effectiveness and quality, resulting in same methodology represents the most important, this subsystem element that provides economic and analytical information processing and many what determines the nature and ideology subsystem design solutions for its other elements that provide. Is proved, development, approval and transfer of methodological materials feature integrated diagnostic companies and economic organizations in the design of strategic management of companies and associations subsystem of economic and analytical information processing must greatly precede carrying project work for other types of providing subsystems, etc.

Ключові слова: аналітична інформація, виразність, данні, забезпечення, за рахунок, зручність, користувач, представлена, результатна, сприйняття

Ключевые слова: восприятие, выразительность, данные, диагностика, за счёт, обеспечение, пиковый, подсистема, пользователь, представленная, результатная, удобство, управление, экономико-аналитическая информация

Keywords: perception, Expressiveness, data, At the expense of, The largest, Provision, user, Presented, Result, comfort, Economic and analytical information

ВСТУП

Особливо значна увага в інструментарії теоретико-методологічного забезпечення підсистеми (функції) інтегрованої (кон'югованої) економічної діагностики [1-10] та інші в умовах сучасного функціонально розвинутого стратегічного управління повинна бути звернена на зручність сприйняття безпосередніми користувачами результатної (дієвої)

економіко-аналітичної інформації за рахунок забезпечення найбільшої виразності представлених даних тощо. Науковий підхід до вирішення вищезначеного проміжного результативного питання надає прогресивна теорія інформації. Із точки зору зручності сприйняття на кількість наявної у повідомленні інформації повинні бути накладені визначені (певні) обмеження, а саме: із одного боку, необхідно, щоб повідомлення містило інформаційні

дані про відхилення від стандарту (еталону), причому це відхилення повинно так відрізнятися від еталона, щоб користувач міг розрізнити і оцінити його істотність; із іншого боку, відхилення не повинно відхилятися від еталону занадто далеко, щоб не позбавити сприйняття «точки опори» тощо. На цей час у практиці відхилення від еталону можуть бути й занадто значними. У таких випадках доцільно сукупність повідомлень безпосереднім користувачам організувати частками, щоб підготувати їх до сприйняття інформації про нетипову ситуацію та інше.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні цих обмежень із якими і пов'язується виразність повідомлень та визначення найбільшого розміру її величини, що може бути представлено як цільове завдання процесу оптимізації системи управління, ін.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічним базисом науково-практичної статті виступає діалектичний метод і змістовні положення теорії інформації, інтегрованої економічної діагностики та системи стратегічного управління. У процесі дослідження знаходили використання наступні методи: *абстрактно-логічний* (для теоретико-методологічного узагальнення і формулювання конклюдентів); *монографічний* (при дослідженні теоретичних та практичних методик інформації, інтегрованої економічної діагностики і системи стратегічного управління фірм); *економіко-статистичний*, *розрахунково-конструктивний*, *порівняльний* (при комплексному аналізі та оцінці стану функції інтегрованої економічної діагностики в системі стратегічного управління); *групування* (із метою надання характеристики сучасної прогресивної практики підсистеми інтегрованої економічної діагностики в системі стратегічного управління), ін.

РЕЗУЛЬТАТИ

Якщо позначити виразність економіко-аналітичного повідомлення як $\mathcal{E}$, тоді для її розрахунку необхідними виступають знання про чергові змінні:

$\mathcal{X}$ - відхилення від еталону (взірця, зразку, норми, плану, стандарту, й інше);

$\mathcal{X}_0$ - найменше помітне відхилення (межа (границя) розподільної здатності органів сприйняття, що залежить від характеру розв'язуваного завдання та ін.);

a - гранична (максимальна) величина відхилення, при якій втрачається зв'язок між інформаційними даними, що сприймаються й завданням еталоном.

Надалі, знаючи розмір величин $\mathcal{X}$, $\mathcal{X}_0$ та a , можливо визначити, а чи задовольняє вимогу зручності сприйняття таке або інше економіко-аналітичне повідомлення, розраховується за такою (ключовою) формулою (1):

$$\mathcal{E}(x) = \left(1 - \frac{x}{a}\right) \cdot \log \frac{x}{x_0}. \quad (1)$$

ВИСНОВКИ

Удосконалення інструментарію теоретико-методологічного забезпечення підсистеми інтегрованої (апокрифічної) економічної діагностики діяльності промислових підприємств та науково-виробничих об'єднань за вище розглянутим напрямком розвитку істотно полегшує вироблення в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань проектних рішень за підсистемою економіко-аналітичної обробки інформаційних даних та значно підвищує їх економічну ефективність (рентабельність) і якісні характеристики і технічні параметри, внаслідок чого сама методологія представляє найважливіший, такий що забезпечує елемент методу підсистеми економіко-аналітичної обробки інформації, багато в чому визначає ідеологію підсистеми та характер проектних рішень за іншими її елементами методу, що забезпечують. Тому, розробка, формування, затвердження і передача теоретико-методологічних матеріалів за підсистемою інтегрованої (планомірної) економічної діагностики промисловим підприємствам та науково-виробничим об'єднанням і установам та організаціям, які проектує в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань підсистему економіко-аналітичної обробки інформаційних даних, повинні значно передувати проведенню комплексу проектних робіт за іншими видами забезпечення функції (підсистеми) й інше. Проміж передумов розвідок у означеному напрямку значною актуальністю відзначається питання пов'язане із формулюванням визначальних вимог, які пред'являються до методології інтегрованої (координованої) економічної діагностики в умовах сучасної функціонально розвинутої обробки інформації та із точки зору надання у неї результатної економіко-аналітичної інформації.

Список використаних літературних джерел

1. Афанасьев, Н.В. Управление развитием предприятия: [монография] / Н.В. Афанасьев, В.Д. Рогожин, В.И. Рудыка. – Х.: «ИНЖЭК», 2003. – 184 с.
2. Герасимчук, В.Г. Развитие предприятия: диагностика, стратегия, эффективность: [монография] / В.Г. Герасимчук. – К.: Вища школа, 1995. – 266 с.
3. Глазов, М. М. Экономическая диагностика предприятий: новые решения / М.М. Глазов. – Санкт-Петербург: СПбГУЭФ, 1998. – 194 с.: таблиц.
4. Диагностика stanu підприємства: теорія і практика: [монография] / за загальною редакцією. А.Е. Воронкової. – Харків: ВД «ИНЖЕК», 2006. – 448 с.
5. Дмитриева, О.Г. Региональная экономическая диагностика / О.Г. Дмитриева. – Санкт-Петербург: Изд-во СПбГУЭФ, 1992. – 272,[1]с.: ил.
6. Кретова, А.Ю. Модель радіального профілю ефективності діяльності промислового підприємства / А.Ю. Кретова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2011. – №3. – С.157-162.
7. Отенко, І.П. Аналіз та оцінка стратегічного

потенціалу підприємства: наук. вид./ І.П. Отенко, Л.М. Малярець, Г.А. Іващенко.-Х.: ХНЕУ, 2007.-348с.

8. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: [монографія]/ М.О. Кизим, В.А. Забродський, В.А. Зінченко, ін. - Х.: «ІНЖЕК», 2003. - 144с.

9. Швиданенко, Г.О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства

[Текст]: монографія / Г.О. Швиданенко, О.І. Олексюк. - Київ: КНЕУ, 2002. - 192 с.; ISBN 966-574-396-1.

10. Ячменьова, В.М. Ефективність управління діяльністю промислового підприємства та діагностика загроз / В.М. Ячменьова, М.В. Височина, О.Й. Сулима. - Сімферополь: ВД «АРІАЛ», 2010. – 472 с.

СВІРІДОВА

Світлана Сергіївна
Sviridov_a@mail.ru

УДК 330.341:630.2

ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ЛІСОВОГО
ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИPOTENTIAL OF DEVELOPMENT OF
UKRAINIAN FORESTRY

БОНДАРЕНКО

Аріна Анатоліївна
arina-bondarenko@mail.ruк.е.н., доцент, Одеський
національний політехнічний
університетстудент, Одеський
національний політехнічний
університет

Стаття охоплює питання формування потенціалу розвитку лісового господарства України, стану лісів, економічної ефективності використання та відтворення природно-ресурсного потенціалу. Надано деякий світовий досвід використання механізму регулювання лісового господарства. Визначено, що Україна належить до бідних на ліс регіонів. Значна частина з них пошкоджена. У зв'язку з цим запропоновано застосування державного регулювання ведення лісового господарства за допомогою системи економічних інструментів. Вивчити досвід інших країн і знайти шляхи збільшення потенціалу українського лісу.

Статья охватывает вопросы формирования потенциала развития лесного хозяйства Украины, состояния лесов, экономической эффективности использования и воссоздания природно-ресурсного потенциала. Приведен некоторый опыт использования механизма регулирования лесного хозяйства. Определено, что Украина принадлежит к небогатым лесами регионам. При этом, значительная часть из них повреждена. В связи с этим, предложено использовать государственное регулирование ведения лесного хозяйствования с помощью системы экономических инструментов. Изучить опыт других стран и найти пути увеличения потенциала украинского леса.

There is considered some questions of forming development of potential the forestry of Ukraine, state of forests, economics efficiency of using and recreation of naturally-resource potential. In this article is given some world experience of using regulation's mechanism in forestry. It is determined that Ukraine is poor of forest region considerable part of forests is damaged. There is offered to make a government control to manage of forestry to use the system of economics instruments. It is needs to learn experience of other countries and find ways to increase potential of Ukrainian forest.

Ключові слова: потенціал, розвиток, лісове господарство, раціональне використання, концепція лісової політики

Ключевые слова: потенциал, развитие, лесное хозяйство, рациональное использование, концепция лесовой политики

Keywords: potential, development, forestry, rational use, conception of forest policy

ВСТУП

Основними осередками збереження біорозмаїття виступають ліси, які здійснюють позитивний вплив на формування мікроклімату, гідрологічного режиму, а також захищають ландшафти від несприятливих природних та техногенних факторів. Ліси – це найефективніший засіб стабілізації різноманітних природних процесів. Вони впливають на забезпечення комфортних умов життя людини, задовольняють їхні потреби у відпочинку та оздоровленні.

Україна не може на даний час задовольнити власних потреб у деревині. Лісовий потенціал неспроможний у належній мірі забезпечити

екологічну рівновагу. Тому тема вивчення потенціалу лісового господарства є актуальною.

Для збалансованого розвитку території і раціонального використання, та відтворення природних ресурсів необхідна охорона навколишнього природного середовища, підтримання екологічної рівноваги. З цією метою була прийнята Державна цільова програма «Ліси України» на 2010-2015 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. N 977. Програма визначає основні напрямки збалансованого розвитку лісового господарства, спрямованих на посилення екологічних, соціальних та економічних функцій лісів. [1]

МЕТА РОБОТИ

Метою даної статті є аналіз та оцінка потенціалу господарського освоєння лісових ресурсів України. Методологічною основою є сучасні наукові праці, монографії, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. При проведенні дослідження використано методи порівняння та узагальнення, структурно-логічного аналізу.

Окремим аспектам даної проблеми присвячено наукові дослідження Ф.Д. Заставного, О.В. Заставецької, М.Г. Ігнатенка, І.П. Ковальчука, О.М. Маринича, М.М. Паламарчука, В.М. Пашенка, В.П. Руденка, П.О. Сухого, П.Г. Шищенко, О.І. Шаблія, Т.Є. Яснюк. Однак багато питань в цій сфері залишаються недостатньо вивченими.

РЕЗУЛЬТАТИ

Україна належить до тих регіонів нашої планети, природні умови й ресурси яких достатньо вивчені й широко використовуються в господарській діяльності. Цьому сприяла значна територіальна концентрація виробництва й населення, вигідне географічне положення.

Ліс – складний і добре організований біологічний комплекс, що утворює найближчі до природи екосистеми. За біофізичними властивостями лісонасаджень здатні адаптуватися до відповідних умов місцезростання і водночас позитивно впливати на поліпшення якості навколишнього середовища і соціально-економічних умов життя людей, а також на підвищення стабільності всієї ландшафтної системи.

Країна належить до бідних на ліс районів. Середня лісистість становить усього 14,2 %. І хоча ліси відрізняються порівняно високою продуктивністю – середній приріст деревини в них досягає 3,95 м³/га (утричі вище за показник по СНД), а середній запас насаджень, незважаючи на їхній невеликий середній вік (44 роки), також достатньо високий – 164 м³/га, все ж питома вага потенціалу лісових ресурсів в інтегральному ПРП – лише 4,2 %. Даний показник навіть у найбільш лісозабезпечених Закарпатській, Івано-Франківській, Рівненській та Волинській областях коливається в межах від 16,1 до 17,6 %. Звичайно, і це необхідно підкреслити, середня оцінка 1 га лісових угідь далеко не розкриває їхнього народногосподарського значення. З одного боку, воно матеріалізується у природно-рекреаційному, фауністичному, земельному потенціалі, а з іншого – у збереженні генофонду живої природи, забезпеченні екологічної рівноваги і самого життя на Землі, які, звичайно ж, не можуть бути оцінені економічно [2].

В Європі Україна займає шосте місце за кількістю лісових насаджень. Запас лісів Державного комітету лісового господарства на 1-му гектарі становить близько 230 метрів кубічних. Варто відзначити, що не всі ліси належать і знаходяться на балансі держави. У відповідності з Земельним кодексом України, прийнятим ще в 2001-му році, ліси можуть перебувати в комунальній та приватній власності. Проблема полягає в тому, що державних лісгосподарських підприємств близько 230-ти, і тільки на них можливо

простежити за раціональністю використання лісових ресурсів. Плюс до цього, цими підприємствами завідують різні міністерства, відомства та організації. Це є одна з причин, по якій в Україні видобувається багато так званої «нелегальної деревини».

Для оцінки природних умов і ресурсів держави як одного з факторів економічного розвитку вводиться поняття «природно-ресурсний потенціал». Однак загальновизнаного визначення цього поняття наразі немає. Виділимо найпоширеніше визначення поняття «природно-ресурсний потенціал» (ПРП).

ПРП території – це сукупна продуктивність природних ресурсів, засобів виробництва й предметів споживання, виражена в їхній споживчій вартості. Сфера взаємодії суспільства й природи, що охоплює не тільки ті, що безпосередньо експлуатуються, але й усі розвідані природні ресурси в цілому.

У поняття ПРП включаються й ті природні багатства, які з тих, чи інших причин що не залучені до господарського обороту. Потенціал лісових ресурсів. Площа лісів України становить 14,3 % території (9,2 млн. га). Ліси переважно санаторно-оздоровчі, протиерозійні, природоохоронні й лише частково сировинні. [4]

Останні знаходяться в основному в Карпатах, Поліссі, де лісистість досягає 20-40 %. У степових регіонах України лісистість становить 4 %. Переважають у наших лісах хвойні породи (сосна, ялина) – 54 %, на твердолистяні (дуб, бук, граб) припадає 40 %. При цьому на деревостій високої продуктивності припадає до 75 % всієї лісопокритої площі.

Природно-ресурсний потенціал лісових ресурсів розраховується за оптовими цінами 1 м² деревини, помноженими на її середньорічний приріст (з урахуванням регіональних відмінностей якості). [5]

Для забезпечення відповідних умов збільшення потенціалу і процесу відновлення лісових ресурсів необхідно починати з недопущення розбалансованого використання загального природно-ресурсного потенціалу країни. Особливо слід звернути увагу на невідповідне використання земель і вод, спалювання палива, що спричиняє руйнівний вплив не лише на ліси а й на навколишнє середовище загалом.

Вітчизняними вченими створено найбільш досконала класифікація видів рубок догляду, розроблено питання добору і призначення в рубку дерев, створені різноманітні методи проведення цих рубок.

При проведенні рубок догляду залишаються кращі дерева, які відрізняються інтенсивним ростом, високою продуктивністю і найбільш раціональним використанням умов навколишнього середовища, а видаляються пригноблені і сильно розвинені, з незадовільною формою і якістю стовбура, з різноманітними ушкодженнями. При видаленні всіх цих дерев досягаються найкращі умови для росту насаджень, в результаті чого поліпшується їх якість, збільшуються довговічність і стійкість.

Таблиця 1

Еколого-ресурсний потенціал України [3]

№ пп	Показники	Одиниці виміру	Величина
1	Вкриті лісовою рослинністю землі	млн. га	9,5
2	Лісистість: фактична оптимальна	%	15,7 20,0
3	Загальний запас деревини в лісах	млрд. м ³	1,8
4	Загальна фітомаса лісів	млрд. т	1,2
5	Загальний середній приріст деревини, в т.ч. з 1 га лісу	млн. м ³ /рік м ³ /га	35,0 3,8
6	Загальний обсяг вуглецю, що депонується лісами, в т.ч. щорічний обсяг депонування CO ₂	млн. т млн. т/рік	62,0 67,6
7	Щорічний обсяг O ₂ , що виділяється лісами, в т.ч. з одного га	млн. т/рік т/рік	52,1 5,5
8	Збільшення опадів внаслідок впливу лісу	%	3,2-25,0
9	Зменшення поверхневого стоку на вкритих лісовою рослинністю землях	%	50-85
10	Зменшення сумарного річкового стоку при досягненні оптимальної лісистості водозборів	%	до 35,0
11	Збільшення підгрунтового стоку при досягненні оптимальної лісистості водозборів	%	30,0-40,0
12	Зменшення забруднення ґрунтів лісових смуг хімічними сполуками	%	10,0-80,0
13	Приріст урожаю сільськогосподарських культур внаслідок меліоративного впливу лісових смуг	%	5,4-36,3

Лісове господарство України не створено на засадах сталого розвитку. Хоча вона приєдналася до багатьох міжнародних угод щодо сталого розвитку лісового господарства. Це Світовий конгрес з лісів в Буенос-Айросі, Міжнародні конференції ООН у Ріо-деЖанейро, Страсбургзі, Хельсинки, Лісабоні.

За європейськими мірками ліси, яких не торкнулася діяльність людини, складають в Україні лише 59 000 га.

Наприклад, пошкодження лісів пожежами. [6] Тому необхідно окреслити напрями подальшого формування потенціалу лісового господарства України, врахувавши при цьому успіхи та невдачі світової спільноти на шляху втілення у життя ідей сталого розвитку.

ВИСНОВКИ

Усі країни повинні брати участь в озелененні Землі шляхом насадження і збереження лісів, мати право використовувати ліси для свого соціально-економічного розвитку на основі національної лісової політики, що необхідно для формування потенціалу лісового господарства і відповідає принципам сталого розвитку.

Країні необхідно державне регулювання ведення лісового господарства за допомогою системи економічних інструментів. Одним із них є планування.

Національні програми розвитку лісового господарства повинні формувати потенціал розвитку і забезпечувати захист лісів країни. Складати плани

відтворення лісових ресурсів, які охоплюють лісовласників різних форм власності. Також запровадити екологічну сертифікацію лісів, лісових товарів та лісового менеджменту, передбачити заходи щодо попередження самовільних рубок, пожеж, сніголомів, вітровалів тощо. Держава надає пільгові позики на поліпшення стану лісів і будівництво лісових

Вивчивши досвід інших країн, можна знайти шляхи збільшення потенціалу українського лісу.

Список використаних джерел

1. Режим доступу: http://ito.vspu.net/ENK/2011-2012/kompleks_new_magistru/rob_styd/2013/Olinichenko/
2. Удовик О.О. Природно-ресурсний потенціал – передумова економічного зростання України, <http://old.niss.gov.ua/Table/Jalilo9/018.htm>
3. Режим доступу: http://Forest_resurs_of_ukraine.ppt
4. Режим доступу: http://journal.esco.co.ua/2011_8/art041.htm
5. Голуб О.А. Напрями підвищення ефективності управління лісочористуванням, Економіка природо-користування і охорони довкілля: [зб. наук. пр.] «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України». – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013, С. 83 – 89.
6. Режим доступу: http://www.promwood.com/en/lesovodstvo/lesnoe_hozjajstvo/2035.htm

ТЕЛИШЕВСЬКА

Лідія Іванівна

к.е.н., ХНУБА

ГОЛОВАНОВА

Альона Владиславівна
golovanova.lolo@yandex.ru

студент, ХНУБА

ЯСКО

Роман Сергійович
roman.yasko@mail.ru

студент, ХНУБА

УДК 336.1

ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

THE PRINCIPLES OF FORMATION AND USAGE OF FINANCIAL RESOURCES OF THE ENTERPRISE

Статтю присвячено визначенню суті фінансових ресурсів, їх ролі у діяльності підприємства. Розглянуто джерела формування фінансових ресурсів та етапи використання в інвестиційній та операційній діяльності підприємства.

Статью посвящена определению сущности финансовых ресурсов, их роли в деятельности предприятия. Рассмотрены источники формирования финансовых ресурсов и этапы использования в инвестиционной и операционной деятельности предприятия.

The article is devoted to the essence of financial resources, their role in the functioning of the enterprise. The sources of financial resources and the steps of their using in the operating and investing activities of the enterprise were considered.

Ключові слова: фінансові ресурси, формування фінансових ресурсів, використання фінансових ресурсів, ефект фінансового левериджу

Ключевые слова: финансовые ресурсы, формирование финансовых ресурсов, использование финансовых ресурсов, эффект финансового левериджа

Keywords: financial resources, the formation of financial resources, the usage of financial resources, the effect of financial leverage

ВСТУП

В системі основних економічних ресурсів важлива роль належить фінансовим ресурсам. Загальновідомо, що наявність достатніх «дешевих» фінансових ресурсів – необхідна умова успішного функціонування будь-якої підприємницької структури. Реалізація управлінських рішень, в першу чергу, пов'язана з оптимальним формуванням фінансових ресурсів, а також раціональним їх використанням у операційній та інвестиційній сферах діяльності підприємства. Висока питома вага залучених фінансових ресурсів ускладнює діяльність підприємства та потребує додаткових витрат, а низька – не дає змоги підприємству розвиватись. Від ефективного формування власних і позикових фінансових ресурсів підприємства і раціонального їх використання залежить його фінансова стійкість і рентабельність виробництва.

Питаннями фінансування займалися такі зарубіжні і вітчизняні вчені як Бланк І.О., Бурак Л.Д., Бутинець Ф.Ф., Зятковський І.В., Литнев О.М., Мазур І.І, Міль Дж. С., Павлюк К.В., Шеремет А.Д. та інші. Проводячи аналіз публікацій на дану тему, слід відмітити їх збільшення, невідповідність теоретичних надбань і вимог практики. В нинішніх мінливих умовах у суб'єктів господарювання виникає нагальна потреба в розробці нових і удосконаленні існуючих фінансових інструментів та підходів до

управління формуванням та оцінюванням стану використання фінансових ресурсів, що підтверджує необхідність подальших досліджень і постійного удосконалення.

МЕТА РОБОТИ – визначення поняття фінансових ресурсів, їх сутності і значення для підприємства. Розгляд особливостей ефективного формування та використання фінансових ресурсів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичним підґрунтям даної роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань та Інтернет-ресурси. При проведенні роботи використано методи узагальнення та порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ

Фінансові ресурси слід розглядати як кошти, залучені із різних джерел з метою проведення ефективної операційної та інвестиційної діяльності. В економічній літературі досі не існує чіткого визначення поняття фінансових ресурсів та їх складу, думки різних авторів розходяться. Визначення, яке наводиться у великому економічному словнику наступне: «Фінансові ресурси – це грошові кошти, які перебувають у розпорядженні підприємств, господарських організацій та установ» [1]. Тобто, у наведеному визначенні фінансові ресурси прирівнюються до коштів. На думку Козачок І.А. [4], фінансові

ресурси підприємства – це сукупність усіх грошових ресурсів, що надійшли на підприємство за певний період або на певну дату у процесі реалізації продукції, товарів, послуг (операційна діяльність), основних і оборотних засобів (інвестиційна діяльність) і видачі зобов'язань (майнових і боргових – фінансова діяльність). Дещо по-іншому розглядає категорію фінансових ресурсів Рудченко І.В., вважаючи, що фінансові ресурси джерела засобів підприємств, що направляються на формування його активів, тобто, це грошовий капітал [3].

Розглянувши думки різних авторів, можна зробити висновок, що поняття «фінансові ресурси» досить складне й потребує детального дослідження і уточнення. По визначенню [7] фінансовими ресурсами доцільно вважати грошові кошти, що знаходяться в розпорядженні підприємства, сформовані ще до початку його діяльності, в процесі утворення статутного фонду для подальшого інвестування в забезпечення виробничо-господарської діяльності, розширення і розвитку виробництва та поповнюється у процесі функціонування підприємства у результаті розподілу виробленого продукту, залучається до діяльності підприємства з різних джерел і спрямовуються на забезпечення розширеного відтворення виробництва, тобто це власні і позичені кошти, які є на підприємстві.

Формування фінансових ресурсів здійснюється в процесі створення підприємства та реалізації його господарської діяльності. До створення підприємства засновники визначають необхідний розмір фінансових ресурсів, який обмежується: видом фінансово-господарської діяльності та обсягом виробництва і продажу, законодавчо зафіксованим мінімальним розміром статутного фонду.

Проблеми формування фінансових ресурсів мають місце на кожному підприємстві. В сучасних умовах підприємства недостатньо забезпечені фінансовими ресурсами через відсутність та недостатність джерел їх фінансування, що знижує ефективність використання всіх ресурсів.

Фінансовий стан значною мірою залежить від ефективності управління фінансовими ресурсами, що відбивається на основних показниках фінансово-виробничої діяльності, і в першу чергу на ліквідності, рентабельності, майновому стані та діловій активності. Ефективність формування фінансових ресурсів розглядається з позиції та оптимальності структури капіталу, яка визначається за допомогою фінансового левериджу і «дешевих» позикових коштів. Розрахунок ефекту фінансового левериджу дає змогу оцінити структуру балансу та оптимізувати співвідношення власного і позикового капіталу. Джерела формування оцінюються на базі аналізу пасиву підприємства, напрями використання – на базі аналізу активу.

До числа найважливіших показників, що характеризують джерела формування фінансових ресурсів, насамперед, відносять: величину, структуру і вартість усіх джерел капіталу й окремих його складових. Аналіз формування та використання залученого капіталу дає змогу визначити напрями розміщення коштів, ступінь залежності підприємства від

кредиторів, ефективність використання залученого капіталу та підтримання необхідного рівня ліквідності, а також платоспроможності суб'єкта господарювання [8].

Очевидна необхідність використання системного аналізу проблем підприємства як складної економічної системи з метою їх вирішення. Зокрема, доцільно обирати джерела формування фінансових ресурсів методом аналізу ієрархій, визначати і аналізувати динаміку дохідності власного капіталу за моделями Du-Pont і доцільність позикового капіталу за ефектом фінансового левериджу та прийнятну суму кредитування в залежності від вартості обігових коштів на підприємстві і величини короткострокової заборгованості. Заслугує також на увагу моніторинг структури балансу та установлення причин її зміни економіко-математичним методом. Так, для установлення взаємозв'язку між ознаками і факторами впливу на формування фінансових ресурсів слід здійснювати кореляційний аналіз пасиву балансу підприємства. За регресійним аналізом необхідно оцінювати вплив визначених факторів пасиву.

Слід зауважити, організаційне проектування процесу управління формуванням фінансових ресурсів і, зокрема, власного і позикового капіталу, з метою забезпечення їх оптимальної структури за критерієм мінімальної вартості передбачає визначення конкретних умов та обсягів залучення на базі функціональної моделі IDEF-діаграм.

Етапи управління формуванням фінансових ресурсів наступні [6]:

- проаналізувати формування власних фінансових ресурсів в попередньому періоді;
- визначити потреби у власних фінансових ресурсах;
- оцінити вартість залучення капіталу;
- забезпечити максимальний обсяг залучення за рахунок власних джерел;
- залучити необхідний обсяг із зовнішніх джерел;
- оптимізувати співвідношення внутрішніх і зовнішніх джерел.

Ефективному формування фінансових ресурсів сприяє використання системи збалансованих показників та умов правильного підбору пластичних показників для встановлення балансу між ними і жорсткими фінансовими показниками.

На перспективний економічний розвиток підприємства та забезпечення його середньо- і довгострокової фінансової стійкості орієнтований методичний підхід до оцінювання дохідності (вибору) інноваційно-інвестиційних проектів за критерієм суми чистих грошових потоків, продискованих за нормою дисконту на рівні середньозваженої ціни джерел формування фінансових ресурсів, необхідних для їх здійснення [5].

Використання в управлінні фінансовими ресурсами прогресивних методів у збільшенні власного і позикового капіталу, оптимізації структури активів підприємства, яка здійснюватиметься шляхом дисконтування дебіторської заборгованості, застосування товаророзпорядчих цінних паперів і одержання

ним основних засобів у лізинг. Це сприятиме збалансованості власних і позикових коштів, яка забезпечить приріст рентабельності власного капіталу, а головне, створить умови фінансової стабільності підприємства на перспективу[2].

Важливе значення має питання про ефективність використання фінансових ресурсів. Загальний методичний підхід до оцінки ефективності використання ресурсів полягає в тому, що корисний результат діяльності підприємства порівнюється з витратами на отримання цього результату.

Ефективне використання фінансових ресурсів - найважливіший фактор забезпечення фінансової стабільності господарюючих суб'єктів, підтримки їх конкурентоспроможності. Передумовою раціонального використання фінансових ресурсів є: ідентифікація цілей підприємства на короткострокову перспективу, визначення наявного обсягу фінансових ресурсів і реального надходження фінансових ресурсів найближчим часом, встановлення пріоритетів у використанні фінансових ресурсів на сучасний момент, на коротко- і довгострокову перспективу, оцінка упущених вигід різних варіантів розподілу фінансових ресурсів, вибір оптимального варіанта використання коштів на основі обраних критеріїв, коригування даного варіанта залежно від зміни внутрішніх і зовнішніх умов.

З позицій використання фінансових ресурсів, найважливішими є задачі управління ними в операційній та інвестиційній діяльності, зокрема управління оборотними і необоротними активами, реальними та фінансовими інвестиціями. Кожна з цих задач має свої особливості та алгоритм розв'язання. При цьому обов'язкове врахування галузевих особливостей та операційного циклу, який поділяють на виробничий та фінансовий. Останній залежить від тривалості та періоду обороту поточної дебіторської та кредиторської заборгованості.

Процес використання капіталу на підприємстві в операційній діяльності виконують за наступними етапами: аналіз стану використання капіталу за попередній період, визначення майбутньої потреби у капіталі, відповідно до стратегії, оптимізація складу використовуваного капіталу за його видами, визначення цільових показників ефективності використання, забезпечення максимального залучення капіталу в операційний процес з мінімальними втратами його вартості, забезпечення умов прискорення обороту капіталу, вибір форми облікової політики по відображенню вартості капіталу.

Значну роль на підприємствах займає також використання фінансових ресурсів у інвестиційній діяльності. Для розробки інвестиційної політики, спрямованої на ефективне реальне і фінансове інвестування, з метою забезпечення високих темпів розвитку підприємства і постійного зростання його ринкової вартості, в першу чергу, потрібно проаналізувати стан реального і фінансового інвестування, після чого визначити обсяг інвестування на перспективу і його форми, сформувати програму реальних і портфель фінансових інвестицій та інвестиційну політику.

Для об'єктивного аналізу ефективності управління використанням фінансових ресурсів слід розрахувати систему економічних показників, установити їх динаміку та тенденції. Зокрема, показовими є рентабельність власного капіталу, рентабельність продажу, коефіцієнт зміни фінансових результатів, темп приросту активів, коефіцієнт платоспроможності, співвідношення між власними і позиковим коштами та інші. До того ж, в системі збалансованих показників повинні мати місце показники ефективності інвестицій, необхідних для поставлених стратегічних цілей, для виконання яких потрібен позиковий капітал. Поряд з традиційними «жорсткими» показниками, слід розраховувати «пластичні» показники підвищення конкурентоспроможності інвестування.

ВИСНОВКИ

Отже, у нинішніх мінливих умовах господарювання, ефективне формування фінансових ресурсів та їх раціональне використання є досить складним завданням для підприємства. Перед керівництвом постають проблеми вибору «дешевих» джерел фінансування, раціонального і цілеспрямованого використання фінансових ресурсів підприємства із забезпеченням його фінансової стійкості, високої ефективності виробництва і розвитку. Вирішення цих проблем викликає необхідність планувати необхідний обсяг фінансових ресурсів на поточну діяльність і перспективу, дотримуватись оптимального співвідношення власних і позикових коштів, мінімізуючи вартість останніх. Для цього важливо використовувати ефект фінансового левериджу, оптимізувати структуру капіталу, формувати і реалізовувати фінансову стратегію, удосконалювати аналіз фінансово-господарської діяльності, використовуючи сучасні методичні підходи і зарубіжний досвід. Для кожного підприємства важливим є розробка ефективної фінансової політики в напрямку підвищення рентабельності власного капіталу за рахунок зростання обсягу продажу, зниження операційних витрат, збільшення чистого прибутку та залучення необхідної суми позикового капіталу з мінімальними витратами.

Список використаних джерел

1. Большой экономический словарь/ Под. ред. А.Н.Азриляна. – М.: Институт новой экономики, 1997.
2. Богма О.С. Особливості управління фінансовими ресурсами вітчизняних підприємств/ О.С. Богма, А.С. Павлова// Вісник запорізького національного університету. – 2012- №1(3). – С. 195-199
3. Григораш Т.Ф., Губенко Я.Я., Панич К.В. Формування джерел фінансових ресурсів підприємства та управління ними /«Молодий вчений» – № 11 (14) [електронний ресурс]. – Режим доступу <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/11/11.pdf>
4. Козачок І.А. Формування та управління використанням фінансових ресурсів підприємства/ І.А. Козачок// Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2011. - № 47. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_47_277.pdf

5. Малій О.Г. Фінансові ресурси підприємства: джерела формування та ефективність використання [Електронний ресурс]. – http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_137/27.pdf

6. Телишевская Л.И. Визуальное моделирование управления финансовыми ресурсами предприятия / Л.И. Телишевская, В.И. Успенко, В.А. Майборода // Економіка промисловості. – 2008 р. – №2 (41). – С. 130-141

7. Хрущ Н.В. Аналіз та оцінка рівня прибутковості фінансових ресурсів підприємства / Н.В. Хрущ // Економіст. – 2007. – №7. – С. 28-31

8. Щербань Е.Д. Визначення ефективності використання фінансових ресурсів [електронний ресурс]. – режим доступу <http://cyberleninka.ru/article/n/viznachennya-efektivnosti-vikoristannya-finansovih-resursiv>

ГРОМОВА

Андріана Михайлівна
forfriends123@ukr.net

УДК 334.72

СУЧАСНИЙ СТАН ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

CURRENT STATUS OF BUSINESS IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS

студент, Університет
державної фіскальної
служби України

У статті розглянуто сучасний стан підприємств України: їх кількість за розмірами та за основними видами діяльності; обсяг реалізованої продукції та фінансові результати підприємств. Зазначено основні проблеми підприємницької діяльності в Україні та надані рекомендації для покращення економічного стану підприємств.

В статье рассмотрено современное состояние предприятий Украины: их количество по размерам и по основным видам деятельности; объем реализованной продукции и финансовые результаты предприятий. Указаны основные проблемы предпринимательской деятельности в Украине и даны рекомендации для улучшения экономического положения предприятий.

The article considers the modern state of Ukrainian enterprises: their number by size and by main types of activity; volume of sales and financial results of enterprises. The main problems of the entrepreneurial activity in Ukraine are indicated and recommendations are given for improving the economic situation of enterprises.

Ключові слова: підприємництво, підприємство, малий бізнес, фінансові результати підприємств

Ключевые слова: предпринимательство, предприятие, малый бизнес, финансовые результаты предприятий

Keywords: entrepreneurship, enterprise, small business, financial results of enterprises

ВСТУП

В ринковому середовищі визначальним постає питання про ефективне функціонування підприємництва, його роль окреслює зростання національної економіки. На сучасному етапі підприємство повинно виконувати такі соціально-економічні завдання, як накопичення капіталу, в тому числі і залучення іноземних інвестицій, ведення здорової економічної конкуренції, забезпечення матеріального благополуччя і розвитку робітників, направленість на інноваційну діяльність.

Соціально-економічним результатам підприємства передують чітко розроблені механізми ведення бізнесу, що в свою чергу опираються на аналіз функціонуючих підприємств, визначення тенденцій в тій чи іншій сфері господарювання; таке дослідження дозволяє отримати картину реального сучасного стану підприємництва в Україні. Саме тому необхідність дослідження даної тематики полягає у різкому спаді підприємницької активності, що вимагає нагального коригування та покращення умов підприємництва: забезпечення необхідними ресурсами, створення сприятливого підприємницького клімату, забезпечення стабільної законодавчої бази, врегулювання політичної ситуації тощо.

Проблема стану підприємництва в Україні досліджувалася у працях таких вітчизняних вчених як Ю.І. Кулиняк: аналіз стану та розвитку малих підприємств в Україні, державна підтримка та моделі функціонування, Т.В. Безбородова: аналіз фінансо-

вого стану підприємств та визначення його конкурентоспроможності і прибутковості, Т.Ю. Шаповалова, Н.І. Нечивілова: проблеми розвитку підприємництва в Україні, О.М. Кашуба, О.Г. Череп, С.С. Слободяк, М.І. Трунінати інші.

МЕТА РОБОТИ – здійснити аналіз підприємництва в Україні на сучасному етапі, визначити проблеми їх функціонування та надати рекомендації щодо їх вирішення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною та методичною базою для написання статті став розрахунок та аналіз останніх статистичних даних щодо діяльності підприємств України. Основними методами роботи є системний метод, що дозволив проаналізувати вплив зовнішніх факторів на економічні результати діяльності підприємств у взаємозв'язку всіх його складових; метод аналізу для поділу підприємств за розмірами та за основними видами діяльності за для детального їх аналізу та метод логічного узагальнення для формулювання висновків.

РЕЗУЛЬТАТИ

Становлення і функціонування вітчизняного підприємництва в Україні відбувається в умовах системних структурних перетворень національної економіки, тому підприємницький сектор виконує свою провідну роль і виступає гарантом стабільності економіки та підвищення рівня життя її громадян. Реальний стан цього сектора говорить про те, що

підприємництво в Україні починаючи з 1991 року постійно розвивається [1 с. 2]. Проте значного падіння підприємницької активності зазнала економіка у 2014 році, загалом Міжнародний валютний фонд за загальними економічними критеріями оцінює цей спад на рівні 6,9% від попереднього року [2].

Так, аналізуючи реальну кількість підприємств за 2014 року, можна стверджувати, що з економічної площини вийшли 52 326 підприємств, у розрізі за видами економічної діяльності така втрата потужностей становитиме 3 836 підприємств сільсько-господарської галузі, 6 943 – промисловості, 16 442 галузі оптової та роздрібною торгівлі (рис. 1).

Суттєве погіршення економічної ситуації у 2014 році було обумовлене веденням військових дій на сході України, що викликало ланцюжкову реакцію дисбалансу усіх макроекономічних показників. Під впливом подій 2014 року, поточна економічна ситуація характеризується подальшим занепадом [4]. Проте, зазначає Олександр Нестеренко, директор ARTKB (бюро розробки нових продуктів): «За 2016 рік спостерігається незначний сплеск підприємницької активності, що характерне для кризових часів» [5]. Така ситуація характерна, через вивільнення виробничих потужностей та професійних кадрів.

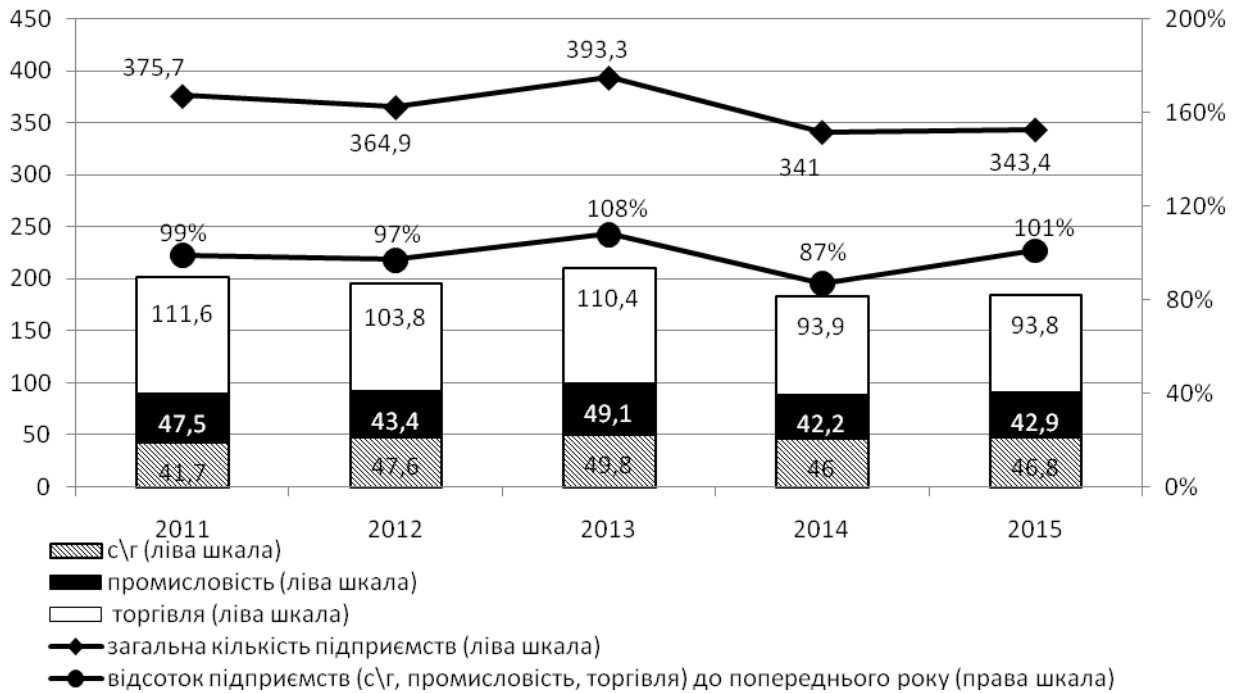

Рис. 1. Динаміка кількості підприємств за основними видами економічної діяльності у 2011-2015 роках, од. тис. [3]

Таблиця 1

Кількість підприємств за їх розмірами у 2011-2015 роках, од. [3]

Рік	Всього	Розмір підприємств					
		Великі	%	Середні	%	Малі	%
2011	375695	659	0,18	20753	5,52	354283	94,30
2012	364935	698	0,19	20189	5,53	344048	94,28
2013	393327	659	0,17	18859	4,79	373809	95,04
2014	341001	497	0,15	15906	4,66	324598	95,19
2015	343440	423	0,12	15202	4,43	327815	95,45

В таблиці 1 представлена наступна ситуація за 2015 рік: кількість великих та середніх підприємств надалі скорочуються 17,5 % та 4,63 % відповідно, порівнюючи з попереднім роком; натомість кількість малих підприємств збільшилася на 1 % (3 217 од.), що не обґрунтовується сприятливими умовами для цього сектора, а лише відображає підприємницькі ініціативи, стимули певної частини населення до генерації власних ідей та спроби їх реалізувати.

В структурі підприємств, за останній досліджуваний рік, найбільшу частку займають малі підприємства – це 95,45% від загальної кількості,

відповідно середні підприємства – 4,43%, великі – 0,12% (таб.1); така кількість малих підприємств є позитивним явищем для національної економіки.

Оскільки, значення малого бізнесу полягає у тому, що він є провідним сектором ринкової економіки, складає основу дрібнотоварного виробництва, визначає темпи економічного розвитку, структуру та якісну характеристику ВВП, здійснює структурну перебудову економіки, швидку окупність витрат, свободу ринкового вибору; забезпечує насичення ринку споживачькими товарами та послугами повсякденного попиту, реалізацію інновацій, додат-

кові робочі місця, має високу мобільність, раціональні форми управління [6. с. 2].

Корисність від ведення господарської діяльності в соціально-економічному вимірі простежують з обсягу реалізованої продукції, так за досліджуваний період (2011 – 2015 роки) характерне зростання (хоча інші економічні показники виявляють спад за останні роки), значний «стрибок» показника спостерігається

у 2015 році – це 24% від попереднього періоду (988,40 млрд. грн.) (рис. 2). Основна частка реалізованої продукції припадає на великі підприємства – 39,8% та середні – 42%, малі підприємства всього 18,2%. Така ситуація зумовлена через більші потужності, більші капіталовкладення, автоматизацію виробництва, тобто масштабність великих та середніх підприємств.

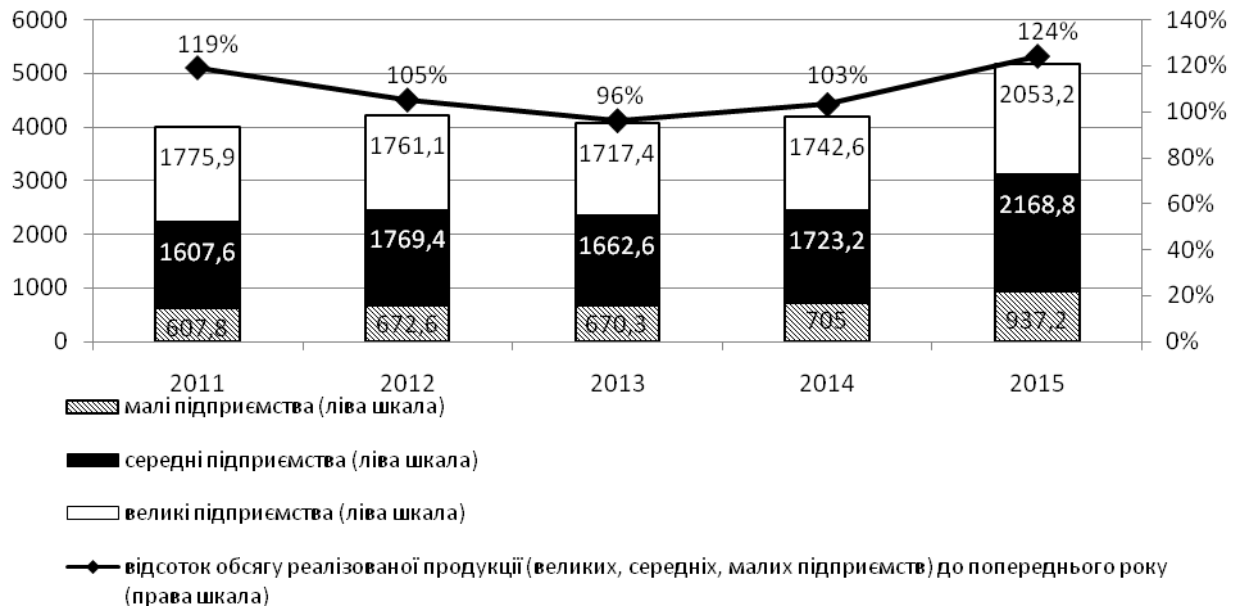

Рис. 2. Динаміка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за їх розмірами у 2011-2015 роках (млрд. грн.) [3]

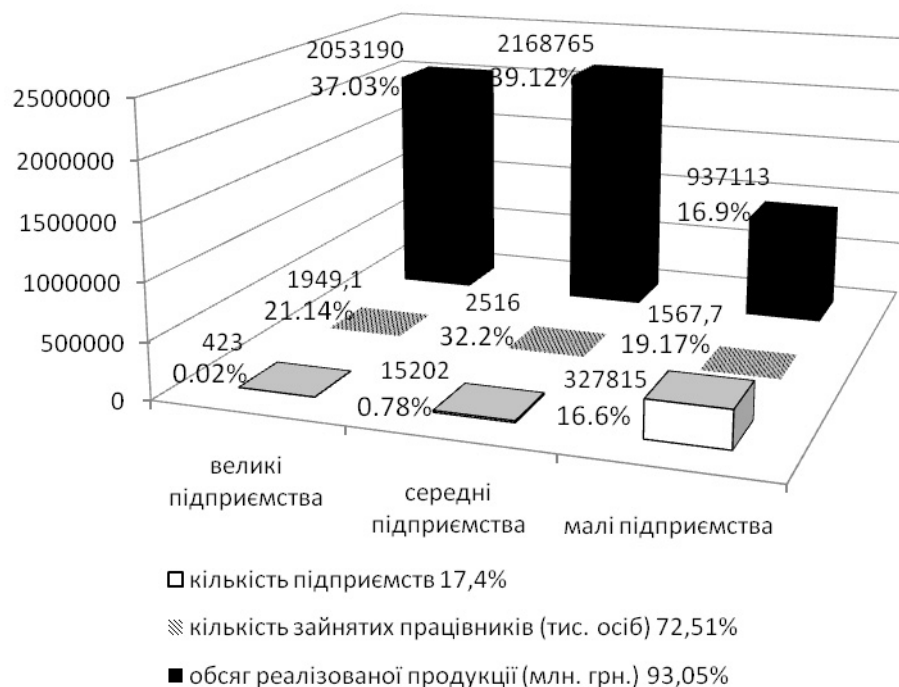

Рис. 3. Показники структурної статистики по суб'єктах господарювання з розподілом їх за розмірами, 2015 рік [3]

Досліджуючи підприємства з розподілом їх за розмірами та за основними економічними критеріями можна зробити підсумок, що основу економіки

України складають великі та середні підприємства (загальний обсяг реалізованої продукції становить 4 222 млрд. грн.). Натомість малі підприємства, які

займають – 16,6 % від загальної чисельності суб'єктів господарювання залучають при цьому лише 19,17% найманих працівників та реалізують продукції на 16,9%(рис. 3).

Варто зазначити обсяги реалізованої продукції такої галузі як промисловість, тому що дана галузь є провідною у господарстві України. Так за даними державної служби статистики України обсягам реалізованої продукції промисловості характерне зростання для 2015 і 2016 років, щодорівнює високому відсотку приросту 22% і 12% відповідно, як і зазвичай основну частку складає переробна промисловість (виробництво продукції) – це в середньому 65% від загального обсягу[3].

За 11 місяців 2016-го року загальному обсязі реалізації (обороту) промислової продукції найбільша питома вага припала на виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів і становила 21,7%, що в абсолютному вимірі склало 339,6269 млрд. грн. У листопаді 2016 року у порівнянні з

листопадом 2015 індекс обороту (реалізації) продукції харчової переробної промисловості зріс на 15,5%. Загалом, за 11 місяців 2016 року реалізовано промислової продукції (товарів, послуг) на 1565,3 млрд. грн.[7]

Одним із найважливіших характеристик діяльності підприємств є фінансовий стан, що також прямо впливає на наповнення державного бюджету у вигляді сплачених податків від ведення господарства. Розрахувавши дані за 2015 рік визначено, що частка податків сплачених підприємствами України становить 49,34 % від загальної суми надходжень до державного бюджету. За висновками щодо виконання державного бюджету України 2016 розраховано наступну суму планового податкового навантаження на підприємства – 266,270 млрд. грн., що перевищує зобов'язання на 1 % від попереднього року, значне зростання податкового боргу для підприємств спостерігатиметься і надалі [8].

Таблиця 2

Фінансові результати підприємств та податкові зобов'язання по п'яти основних податках у 2011-2015 роках (млрд. грн.) [8, 3]

Роки	Сума надходжень п'яти основних податків*	Чистий прибуток (збиток)	Рівень операційної рентабельності
2011	179,08	67,79	5,9%
2012	185,89	35,07	5,0%
2013	185,81	-22,84	3,9%
2014	180,11	-590,07	-4,1%
2015	263,8	-373,51	1,0%

* Податок на прибуток, ПДВ, акцизний податок, рентна плата, ПДФО

Аналізуючи таблицю 2, можна стверджувати, що чистий прибуток підприємств з 2013 року відображає негативну економічну ситуацію – велика кількість підприємств України: 1/4 – є збитковими, як правило найбільш збитковими видами діяльності є будівництво (29,2% збиткових підприємств від загальної кількості, – 30,74 млрд. грн.), операції з нерухомим майном (39,9%, – 102,9 млрд. грн.), охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (31,1%, – 1,6 млрд. грн.), мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (37,7%, – 3,6 млрд. грн.); натомість такі види діяльності як сільське господарство (88,4% прибуткових підприємств від загальної кількості +128,6 млрд. грн.), та освіта (70,7%, +203,2 млн. грн.) завжди мають позитивну тенденцію (дані розраховані за 2015 рік).

Показник операційної рентабельності є одним із вартісних показників ефективності ведення підприємства, що для 2014 року характеризує різкий спад, який показав обернене значення рентабельності: отримані прибутки – не покривають витрат, подальша ринкова ситуація передбачає, за всіма прогнозами, зростання рівня рентабельності (проте, це не завжди означає отримання додатного чистого прибутку) від ведення господарської діяльності.

Фінансові результати підприємств України свідчать про те, що змодельована сьогоденням ситуація, для господарювання є нестабільною і підприємства функціонують в збиткових умовах – за 2015 рік кількість збиткових підприємств становила

26,7% від загальної кількості, що відобразилось в отриманому збитку в розмірі 726,5 млрд. грн.[3].

Негативні фактори, які зумовили жорстке економічне середовище для прибутковості підприємств – є широко масштабними, що вимагає на вищому (державному) рівні негайного виявлення і дослідження шкідливих факторів та, як наслідок, розробку чітких механізмів їх усунення. Реальне становище підприємств, свідчить про те, що ефективність господарської діяльності наштовхується на ряд перешкод, перш за все зумовлене політичними, економічними та іншими факторами, що відображає низьку конкурентоспроможність національного господарювання на міжнародній арені. До негативних факторів, що блокують розвиток та функціонування підприємств України слід віднести:

- нестабільна політична ситуація, через ведення бойових дій на сході країни;
- підвищений рівень корупції. У світовому Індексі сприйняття корупції (CPI) за 2016 рік Україна отримала 29 балів зі 100 можливих, це на 2 бали більше, ніж минулого року, що свідчить про позитивну тенденцію; у всесвітньому рейтингу CPI Україна посідає 131 місце зі 176 країн, цю сходинку Україна розділила з Казахстаном, Росією, Непалом та Іраном [9];
- слабкі зв'язки з розвиненими країнами;
- недовіра до існуючого апарату управління державою тощо;

- високий рівень інфляції, що склав за 2016 рік 112,4% до попереднього періоду[10];
- високий рівень безробіття, що у I кварталі 2016 року (розрахований за методологією МОП) склав 10,3%, загальна чисельність безробітних серед працездатного населення налічує майже 1,8 млн. осіб [11];
- не досконала податкова політика;
- низька платоспроможність населення тощо.

В контексті глобальних проблем підприємництва в Україні слід виокремити такі негативні тенденції як відсутність застосувань у виробництві нових технічних засобів та технологій (енергозберігаючих, безвідходних тощо), що простежується через велику частку застарілого обладнання; недостатнє залучення інвестицій, зокрема іноземних (з 2011 по 2015 рік залучено 28 039,7 млн. грн. коштів іноземних інвесторів [3]), неоднозначність та суперечливість чинної нормативно-правової бази, незахищеність підприємницької діяльності від рейдерських захоплень, недостатність знань та досвіду підприємців, відсутність інформаційного забезпечення про ринки збуту, про конкурентів, про споживчі потреби та інше.

Вирішення вище перерахованих проблем можливе через впровадження механізмів державного регулювання (не порушуючи принципу підприємницької самостійності) та створення програм державної підтримки, на сьогодні урядом України проводиться політика щодо створення сприятливих умов для підприємництва, проте за результатами рейтингу Всесвітнього банку про умови ведення бізнесу – Doing Business 2016, в якому Україна посідає 83-є місце, можна стверджувати про недостатність впроваджених заходів, тому пропонується наступні рекомендації, для покращення підприємницького середовища[12]:

- подальше удосконалення законодавчої бази щодо створення сприятливих умов та захищеності підприємництва (оскільки на сьогодні постали такі законодавчі бар'єри для підприємств як наявність великої кількості законодавчих актів, суперечливість законів, низька поінформованість суб'єктів господарювання та інше) через впровадження єдиного джерела інформації про підприємницьке середовище, де будуть чітко сформульовані зобов'язання суб'єктів господарювання та всі деталі пов'язані з державними виплатами;
- удосконалення податкової політики, а саме диференціація податкових зобов'язань для великих та малих підприємств, де великі фірми складатимуть основу податкових доходів, а малі – сплачуватимуть значно меншу частку відповідно до величини прибутків;
- стимулювання підприємств національно важливих галузей, через надання пільг, субсидій та іншої фінансової допомоги, до прикладу, для збільшення підприємств у галузі хімічної промисловості надання безвідсоткового державного кредиту для відкриття бізнесу;
- створення спеціалізованих служб з консультаційної та інформаційної підтримки підприємств, які базуватимуться не на комерційних засадах а на

створенні інформаційного забезпечення для підприємств;

- забезпечення розвитку та підтримки підприємств, що займаються інвестиційною, інноваційною і науково-технічною діяльністю, оскільки дана галузь України значно відстає в розвитку в порівнянні з іншими державами, то забезпечення умов для підприємств які ведуть бізнес у цій сфері має бути пріоритетним завданням. Покращення умов для підприємств інноваційного характеру полягає у закупівлі капіталомісткої техніки в розвинених державах та її залучені за знижками або на безоплатній основі для українських підприємств, мінімізація або ліквідація податкового навантаження на підприємства інвестиційної, інноваційної і науково-технічної діяльності, створення таких підприємств на базі вищих навчальних закладів, що дозволить забезпечити потік високо освічених кадрів, задіявши при цьому іноземних науковців для навчання та створення спільних науково-технічних розробок;

- орієнтація на експорт, що вимагає виготовлення високоякісної продукції через створення наукомістких робочих місць та оновленої техніки і технології;

- навчання і підвищення кваліфікації суб'єктів господарської діяльності за допомогою безкоштовних тренінгів та курсів, тощо.

Слід відмітити такі державні механізми впливу на підприємницьке середовище, які використовуються у Великобританії, Франції та Японії. Уряд Великобританії – застосовує диференціацію податкових зобов'язань – для великих корпорацій вищі ставки податку, для менших підприємств – нижчі; у Франції задля сприяння та прискорення науково-технічного прогресу а також розширення експорту використовуються пільги для новоутворених акціонерних товариств (протягом перших двох років – не сплачується податок, на третій рік оподатковується 25% їхнього прибутку, на четвертий – 50%, на п'ятий – 75%, починаючи із шостого року – 100% прибутку); в Японії, використовується фінансування та бюджетне субсидування фундаментальних досліджень та програм розробки новітніх технологій, які здійснюються державними інститутами і дослідницькими центрами разом із приватними компаніями, де держава на початковій стадії інноваційного підприємництва виступає інвестором для цих компаній, а згодом, коли ризики стають менш відчутними, державною програмою передбачено залучення приватних підприємств до наукових розробок [13].

ВИСНОВКИ

Сьогодні особливо гостро постає питання про розвиток та сприяння підприємницького середовища, адже проаналізований стан підприємств доводить про збитковість значної частини підприємств України – 26,7% збиткових підприємств від загальної кількості за 2015 рік. Ще одним критерієм економічного спаду є велика втрата підприємницької потужності, що спостерігається на 2014 рік. Дана ситуація вимагає конкретних дій з боку державних структур, що сприяє регенерації економічних сил у вигляді

мотивації підприємницької ідеї за допомогою таких інструментів як інвестування, субсидювання, створення фондів підтримки підприємця, тощо.

З огляду на зростаючий приріст обсягу реалізованої продукції підприємствами впродовж досліджуваного періоду має бути характерним зростаючий прибуток, проте реальні дані відображають понесені збитки – основу цих витрат складають податкові виплати, що знов ж таки вимагає вдосконалення податкової системи.

Отже, основні проблеми функціонування підприємства, можна стверджувати, пов'язані з неефективним державним регулюванням, що в результаті утворив несприятливий підприємницький клімат, нівелювати який можна лише за допомогою спільних зусиль держави, самих суб'єктів господарювання та інших кредитно-фінансових інститутів. Вирішення проблем підприємницького середовища повинно формуватися на національних засадах та суспільних цілях, адже підприємства формують благополуччя держави, забезпечуючи її необхідними товарами і послугами. Розроблена програма державної підтримки із залученням приватного підприємства повинна стимулювати, як уже зазначалося, зміни законодавчої бази, удосконалення податкової політики, створення спеціалізованих служб з консультаційної та інформаційної підтримки підприємств, забезпечення розвитку та підтримки підприємств, що займаються інвестиційною, інноваційною і науково-технічною діяльністю; навчання та підвищення кваліфікації підприємців, тощо.

Використовуючи зарубіжний досвід, як підґрунтя для реформування національної економіки можна досягти високого міжнародного рівня економіки, адже можливості для удосконалення приватного бізнесу дають всі наявні в країні ресурси – виробничі, матеріальні, трудові, природні тощо.

Список використаних джерел

1. Сімків Л.Є. Тенденції розвитку малого підприємництва в Україні в умовах диспропорційності економічного зростання / Сімків Л.Є., Побігун С.А. // Глобальні та національні проблеми економіки, 2015. Вип. 3. 560-564 с.
2. МВФ прогнозує падіння економіки України цього року на 5,5% // Інформаційне агентство УНІАН. 2015. URL: <https://economics.unian.ua/finance/1051345-mvf-prognozue-padinnya-ekonomiki-ukrajini-tsogo-roku-na-55.html>
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Яблонська А. Комплексна оцінка економічної ситуації в Україні у 2014-2015 рр.: електрон. видання / Яблонська А., Кравець Ю., Стасина Ю. // Free voice information analysis center. 2015. URL: <http://iac.org.ua/kompleksna-otsinka-ekonomichnoyi-situatsiyi-v-ukrayini-u-2014-2015-rr-chastina-1-zagalna-otsinka-makroekonomichnoyi-situatsiyi/>
5. В Україні сплеск підприємницької активності / електрон. інформ.-аналіт. журнал // Роботодавець. 2016. URL: <http://robotodavets.in.ua/2016/05/24/v-ukrayini-splek-pidpriyemnytskoyi-aktyvnosti.html>
6. Семенюк І. В. Роль малого бізнесу в розвитку економіки України: електрон. наук. видання / Семенюк І.В., Нікіфоряк Л.С.; // Nauka.zinet.info // Буковинська держ. фінанс. акад.-я. Чернівці. URL: <http://nauka.zinet.info/6/semenyuk.php>
7. За 11 місяців 2016 року обсяг реалізованої продукції харчової переробної промисловості сягнув 340 млрд. грн. / прес-служба // Ministry of agrarian policy and food of Ukraine. URL: <http://minagro.gov.ua/en/node/22968> (дата звернення: 20.03.2017).
8. Висновки щодо виконання державного бюджету України // Рахункова палата України. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua>
9. Безкарність та недієве правосуддя тримають Україну на корупційному дні / електрон. журнал // Transparency international Ukraine. 2016. URL: <http://ti-ukraine.org/news/bezkarnist-ta-nediieve-pravosuddia-trymaiut-ukrainu-na-koruptsiinomu-dni/>
10. Индекс инфляции (Украина) / фін. портал // Минфин. 2016. URL: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>
11. Поточний рівень безробіття в Україні / електрон. громад. спілка // Економічний дискусійний клуб. 2016. URL: <http://edclub.com.ua/analitika/potochnyy-riven-bezrobittya-v-ukrayini>
12. Doingbusiness / офіц. сайт // Theworldbank. 2016. URL: <http://www.doingbusiness.org/rankings>
13. Біла І.С. Світовий досвід державного регулювання підприємництва: електрон. наук. фак. видання / Біла І.С., Салатюк Н.М. // Проблеми економіки. Світова економіка та міжнародні відносини. 2014. №1. 26-30 с.

КОВТУНЕНКО

Юрій Володимирович
y.v.kovtunenکو@opu.ua

УДК 657.334

МАТРОСОВА

Ольга Олександрівна

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОЦІНКА ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

CLASSIFICATION AND VALUATION
COMMODITY-MATERIAL ASSETS OF
BUDGET INSTITUTIONSк.е.н., доцент кафедри обліку,
аналізу і аудиту, Одеський
національний політехнічний
університетспеціаліст, Одеський
національний політехнічний
університет

У статті розглядають основні групування матеріалів за функціональним призначенням, яке покладено в основу організації обліку товарно-матеріальних цінностей. Розкрито економічну сутність товарно-матеріальних цінностей як узагальненої групи оборотних коштів.

В статье рассматриваются основные группировки материалов по функциональному назначению, которое положено в основу организации учета товарно-материальных ценностей. Раскрыта экономическая сущность товарно-материальных ценностей как обобщенной группы оборотных средств.

In the article the basic groups of materials in terms of functionality, which is the basis of the organization of the account commodity-material values are considered. The economic nature of commodity-material values as the aggregated group working capital is revealed.

Ключові слова: товарно-матеріальні цінності, бюджетні установи, оцінка

Ключевые слова: товарно-материальные ценности, бюджетные учреждения, оценка

Keywords: commodity-material assets, budgetary institutions, evaluation

ВСТУП

Збереження і розвиток установ бюджетної сфери вимагають підвищення віддачі фінансових, матеріальних і трудових ресурсів, що використовуються в цих установах, більш тісного зв'язку виділених з бюджету коштів з результатами їх використання.

Перед такими підприємствами, установами та організаціями постає першочергове завдання підвищення ефективності використання запасів, як важливого матеріального елементу функціонування, що в значній мірі визначає їх потенціал. З метою забезпечення безперервної фінансово-господарської діяльності підприємства, установи чи організації державного сектору економіки повинні мати ті чи інші матеріальні цінності. Бюджетні установи й організації використовують у своїй діяльності товарно-матеріальні цінності (ТМЦ), які забезпечують їх функціонування, процес виробництва, реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг тощо.

Значний вклад в теорію та методологію обліку та контролю товарно-матеріальних цінностей внесли вчені П.Й. Атамас, М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, В.П. Завгородній, Н.Л. Правдюк, П.Т. Саблук, І.Б. Садовська, В.В. Сопко, Н.М. Ткаченко.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні кваліфікації товарно-матеріальних цінностей установ бюджетної сфери.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою статті є наукові роботи, матеріали періодичних

видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти та методи структурно-логічного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

При розгляді сутності поняття «товарно-матеріальні цінності» виявлено, що різні аспекти досліджуваного об'єкта відображені науковцями у взаємозв'язку з галузевими особливостями. У процесі теоретичних досліджень визначено поняття ТМЦ, як ресурси, що мають матеріальну форму, перебувають у господарській сфері (на складах, у виробництві, незавершеному виробництві, запасах, резервах), структура яких залежить від галузевих особливостей, – виробничі запаси, поточні біологічні активи, незавершене виробництво галузей, продукція сільськогосподарського виробництва тощо [1].

Під матеріальними запасами бюджетних установ розуміють різноманітні речові елементи, що використовуються у процесі господарської діяльності як предмети праці. Тобто матеріальні запаси – це частина майна, що [2]:

- використовується у виробництві продукції, виконанні робіт і наданні послуг;
- призначається для продажу безпосередньо або після відповідної обробки;
- використовується для управлінських потреб організації.

Склад товарно-матеріальних цінностей бюджетних установ досить широкий і різноманітний, тому для правильної організації їх обліку важливе значення має їх науково-обґрунтована класифікація, оцінка та вибір одиниці обліку. У бюджетних установах основним є групування матеріалів за функціональним призначенням, яке покладено в

основу організації обліку товарно-матеріальних цінностей (рис.1).

Окрему облікову групу в складі виробничих запасів бюджетних установ становлять тварини на вирощуванні і відгодівлі, які за економічною класифікацією належать до предметів праці.

Систематизований перелік усіх матеріальних цінностей, що використовуються в установах, з повним і точним найменуванням та групуванням у розрізі груп, підгруп, субпідгруп, сортів (гатунків, типорозмірів тощо) становить єдину номенклатуру

ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНІ ЦІННОСТІ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ	
матеріали для навчальних, наукових та інших цілей	корми і фураж
продукти харчування	запасні частини до машин і обладнання
медикаменти й перев'язувальні засоби	будівельні матеріали
господарчі матеріали і канцелярське приладдя	інші матеріали
пальне, паливо та мастильні (змащувальні) матеріали	малоцінні та швидкозношувані предмети
тара	вироби виробничих (навчальних) майстерень
матеріали в дорозі	продукція підсобних (навчальних) сільських господарств

Рис. 1. Класифікація товарно-матеріальних цінностей бюджетних установ

У невеликих бюджетних установах для обмеження облікової номенклатури матеріалів та спрощення їх обліку однорідні та подібні за якісними ознаками матеріали можуть об'єднуватися під одним номенклатурним номером. Номенклатурний номер – це скорочене постійно діюче умовне позначення відповідної групи або виду матеріалів, яке використовується для полегшення внутрішньогосподарського обліку. Номенклатурний номер проставляють на всіх первинних документах з обліку руху та витрачання матеріальних цінностей.

Важливим елементом організації обліку матеріалів є їх оцінка, тобто грошовий вираз їхньої вартості. У бюджетних установах матеріали всіх видів, продукти харчування, малоцінні та швидкозношувані предмети в обліку та звітності відображають за купівельною ціною. Транспортні витрати, суми податку на додану вартість за придбані цінності зараховуються прямо за фактичні видатки установи і не впливають на оцінку придбаних цінностей. За облікову ціну звичайно беруть фіксовані (постійні) ціни на рік (прейскурантні, планово-розрахункові або середньозважені). Відхилення фактичної вартості матеріалів від їхньої облікової ціни можна обліковувати на окремому аналітичному рахунку «Відхилення від облікових цін» у складі відповідного субрахунка обліку матеріалів і періодично списувати на видатки установи пропорційна обліковій вартості витрачених матеріалів, а при незначних

цінностей установи. Кожному найменуванню матеріалів у цьому переліку надається постійний номенклатурний номер, визначається облікова одиниця вимірювання, інколи й облікова ціна. У такому вигляді цей перелік (реєстр) матеріальних цінностей набуває значення номенклатури-цінника. Він тиражується в необхідній кількості примірників з таким розрахунком, щоб ним могли користуватися усі відділи установи, служби, підрозділи та матеріально відповідальні особи.

запасах матеріалів (у невеликих установах) – прямо списувати на фактичні видатки установи при оприбуткуванні матеріалів.

ВИСНОВКИ

Поняття ТМЦ більш ємне, ніж запаси, оскільки відображає матеріальні елементи виробництва, призначення яких – брати участь в інших основних циклах на підприємстві – переробці, виробництві, збуті. Ці ресурси в процесі обороту забезпечують ефективне здійснення звичайної (операційної, фінансової та інвестиційної) діяльності для сприяння досягненню поточних і стратегічних цілей підприємства, стійкого функціонування. Це визначення дозволяє ширше розкрити роль ТМЦ як оборотних активів в управлінні підприємством, здійснити їх розгорнуту класифікацію та поглибити облікову теорію.

Список використаних джерел

1. Облік та контроль товарно-матеріальних цінностей в аграрних формуваннях: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 [Електронний ресурс] / Т.Г. Китайчук; Ін-т аграр. екон. УААН. – К., 2010. – 24 с.
2. Атамас П.Й. Облік у бюджетних установах: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / П.Й. Атамас – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 288 с.

КРАСНЯК

Олена Петрівна
Leno4ka78@yandex.ua

УДК 001.8:334.012.82:338.439.5:664.1

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В
БУРЯКОЦУКРОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ ТА СТРУКТУРИ РИНКУ ЦУКРУMETHODICAL APPROACHES TO THE RESEARCH OF INTEGRATION
PROCESSES IN SUGAR BEET SUBCOMPLEX AND SUGAR MARKET
STRUCTUREк.е.н., доцент, Вінницький
національний аграрний
університет

Стаття присвячена визначенню сутності та ефективності інтеграційних процесів, що відображає економічну доцільність функціонування бурякоцукрової галузі. За прийнятою класифікацією виділено відповідні форми ринку, сукупність яких утворює його типологію. Для забезпечення ефективного розвитку агропромислового виробництва як інтегрованої міжгалузевої системи є розробка і використання обґрунтованих методичних підходів щодо визначення системи критеріїв і показників.

Статья посвящена определению сущности и эффективности интеграционных процессов, что отражает экономическую целесообразность функционирования свеклосахарной отрасли. По принятой классификации выделены соответствующие формы рынка, совокупность которых образует его типологию. Для обеспечения эффективного развития агропромышленного производства как интегрированной межотраслевой системы является разработка и использование обоснованных методических подходов по определению системы критериев и показателей.

The article is devoted to defining the nature and effectiveness of the integration processes, which reflects economic feasibility of the operation of sugar-beet industry. According to the accepted classification the appropriate market forms, the totality of which forms its typology, are specified. Effective development of agricultural production as an integrated inter-branch system can be ensured by the development and use of reasonable methodical approaches to the definition of criteria and indicators.

Ключові слова: інтеграція, бурякоцукровий підкомплекс, типологія ринку, державне регулювання

Ключевые слова: интеграция, свеклосахарный подкомплекс, типология рынка, государственное регулирование

Keywords: integration, sugar beet subcomplex, types of market and state regulation

ВСТУП

Ринкове становлення традиційного українського цукроваріння вимагає пошуку ефективних форм інтеграції сільськогосподарських підприємств, що займаються виробництвом цукрових буряків, з переробними підприємствами; максимального використання сировинної бази і виробничих потужностей; нарощування виробництва готової продукції і, зрештою, рахунку здобуття належних конкурентних переваг на світовому ринку цукру. Така перспектива можлива за умов стабілізації та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора вітчизняної економіки в природно-історичному процесі розвитку продуктивних сил, організаційно-технічних, технологічних і економічних відносин в сільському господарстві і взаємозв'язаних з ним галузях і сферах господарської діяльності.

Сільське господарство завжди було пов'язане з промисловістю, торгівлею та іншими галузями

економіки, однак в далекій історії в умовах суспільного поділу праці і економічного відокремлення ці зв'язки здійснювались лише за допомогою ринку, мали переважно випадковий, стихійний характер. Така відособленість при ускладненні господарських взаємозв'язків та інтенсифікації виробництва стає гальмом ефективного розвитку сільського господарства. Тому об'єктивно складається необхідність поглиблення інтеграційних процесів, формування цілісної господарської системи в аграрній сфері, найбільш адаптованої до умов ринку.

Вирішенню проблеми вдосконалення організаційно-економічних основ інтеграції в бурякоцукровому підкомплексі присвятили праці відомі вчені економісти-аграрники: В.С. Бондар, О.С. Заєць, Є.В. Імас, М.Ю. Коденська, І.І. Лукінов, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, В.П. Март'янов, В.І. Пиркін, П.Т. Саблук, В.І. Фролов, А.В. Фурса, Н.О. Лисенко, О.М. Шпичак та ін. Проте в умовах депресійного

стану агропромислових підприємств багато аспектів цієї важливої проблеми потребують подальшого поглибленого дослідження, насамперед, стосовно удосконалення системи інтеграційних процесів та механізму їх координації з метою системного підвищення ефективності роботи бурякоцукрового підкомплексу як цілісного динамічного формування.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні методичних підходів дослідження інтеграційних процесів у бурякоцукровому підкомплексі та структури ринку цукру.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною основою роботи є фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали періодичних видань, ресурси Internet з проблем формування та ефективного функціонування інтеграційних відносин. Методологічною основою є *системно-синергетичний підхід* до пізнання економічних і соціальних явищ, що дає змогу комплексно дослідити ефективність інтеграційних відносин у бурякоцукровому підкомплексі і їх розвитку, взаємозв'язку та взаємозалежності; *абстрактно-логічний метод* при узагальненні теоретичних і методологічних засад формування взаємовідносин; *монографічний* – при вивченні діяльності сільськогосподарських підприємств та цукрових заводів; *метод кластерного аналізу* дозволив провести кластеризацію виробників цукру та сировинних зон бурякоцукрового підкомплексу, *синергетичний метод* – ієрархічності та гомеостатичності інтегрованих бурякоцукрових формувань.

РЕЗУЛЬТАТИ

Бурякоцукровий підкомплекс є однією з найважливіших стратегічних галузей агропромислового виробництва країни, а одне з провідних місць в системі ринків належить ринку цукру з точки зору забезпечення внутрішніх потреб та використання експортного потенціалу. Ринок – загальнолюдське, загальноекономічне явище. Перехід суспільного виробництва до ринкових відносин в аграрній сфері значною мірою залежить від цілеспрямованої роботи з організації цивілізованого сільськогосподарського ринку. Така організація включає [1]:

- структурування ринку;
- формування ринкової інфраструктури;
- формування продуктових ринків;
- державне регулювання ринку.

Важливим моментом організації аграрного ринку є його раціональна побудова за продуктовим принципом. Вона означає свідоме і цілеспрямоване формування складу покупців та продавців окремих продуктів, в тому числі і цукру.

Нині сучасний ринок неможливий без розвинутої інфраструктури. Під інфраструктурою ринку традиційно розуміють систему державних, приватних і суспільних інститутів (організацій, установ), що обслуговують інтереси суб'єктів ринкових відносин і забезпечують їх ефективну взаємодію.

Поняття «інфраструктура» Р. Йохімсен характе-

ризує як суму матеріальних інституційних та особистісних умов і закладів, що надаються в розпорядження економічних одиниць і створюють умови для повної інтеграції й забезпечення максимально можливого рівня розвитку господарської діяльності [2].

Для агропромислового комплексу інфраструктура є взаємопов'язаною системою підприємств, організацій, закладів виробничої та невиробничої сфери в рамках об'єднання та створення умов для ефективної роботи.

Ринкова інфраструктура, як зазначає О.М. Шпичак, являє собою систему підприємств, організацій, служб, інших формувань, які покликані обслуговувати процес ринкового товарообміну, забезпечувати його надійність, прозорість, стабільність [3]. Вона є поєднуючою ланкою між виробництвом і споживанням, сприяє укладанню контрактів з постачання, направляє товарні потоки по регіонах, регулює збут і обслуговує різні економічні системи. Тому функціонування ринкової економіки як системи в першу чергу залежить від комплексності і ефективності її інфраструктури [4].

На думку М.Ю. Коденської, поняття ринку, як сфери товарообігу, послуг і капіталу ..., включає формування і реалізацію економічних взаємовідносин, що виникають у процесі купівлі-продажу товарів і послуг, а «ринок» визначає як систему товарно-грошових відносин, суттю яких є прискорення кругообігу товарів, послуг і капіталу, вони формуються в певному економічному просторі різних рівнів з різними обсягами товарообігу, його структурною і ринковою інфраструктурою [5].

Враховуючи існування чітко субординованої системи організації ринку про те, що ринок в цілому є фактично складною системою ринків [6], визначимо сутність аграрного ринку і місце в ньому регіонального ринку цукру. За прийнятою класифікацією виділяють відповідні форми ринку, сукупність яких утворює його типологію (рис. 1).

Становлення аграрного ринку в Незалежній Україні бере свій початок ще з 1995 року з прийняттям Указу Президента України «Про заходи щодо реформування аграрних відносин». Проте формування ринкових відносин в аграрному секторі економіки України має свої особливості, що обумовлюють специфіку ведення реформ та їх тривалість.

Перехід аграрного сектора економіки до ринкових відносин потребував здійснення кардинальних змін в основних принципах функціонування системи державного регулювання виробничо-економічних процесів. Їх сутність полягає, з одного боку, у зменшенні всеохоплюючого впливу державного економічного механізму регулювання господарської діяльності галузей, значному послабленні втручання владних структур в економічні процеси, а з другого – у заміні існуючих в адміністративно-плановій економіці форм і методів методами ринкової економіки [11]. Йдеться про чітке визначення функцій державних органів регулювання розвитку економіки на перехідному етапі. Адже тільки держава може забезпечити політичну й економічну свободу

всім суб'єктам господарської діяльності, створити надійний механізм захисту населення країни від об'єктивного впливу стихії ринку та, як система політичної влади, може здійснити соціально-економічні реформи [11].

Як свідчать наукові дослідження, у перехідний період державне регулювання повинно носити як наступальний (структурна перебудова, технологічні й інструментальні зміни), так і захисний характер (раціональний протекціонізм, ринкова підтримка), тобто гарантування збуту всієї виробленої сільськогосподарської продукції за цінами, що

забезпечують нормальне функціонування аграрної сфери виробництва, програмна цільова підтримка, спрямована на інвестування АПК, фінансова й матеріальна (дотаційна) підтримка заходів, що сприяє техніко-технологічному переоснащенню сільськогосподарського і промислового виробництва та підвищенню його ефективності [8]. Основною є проблема у пошуку раціонального співвідношення елементів державного та вільного ринкового регулювання, враховуючи умови функціонування та етапи формування і розвитку ринку.

КРИТЕРІЙ

ВИД РИНКУ

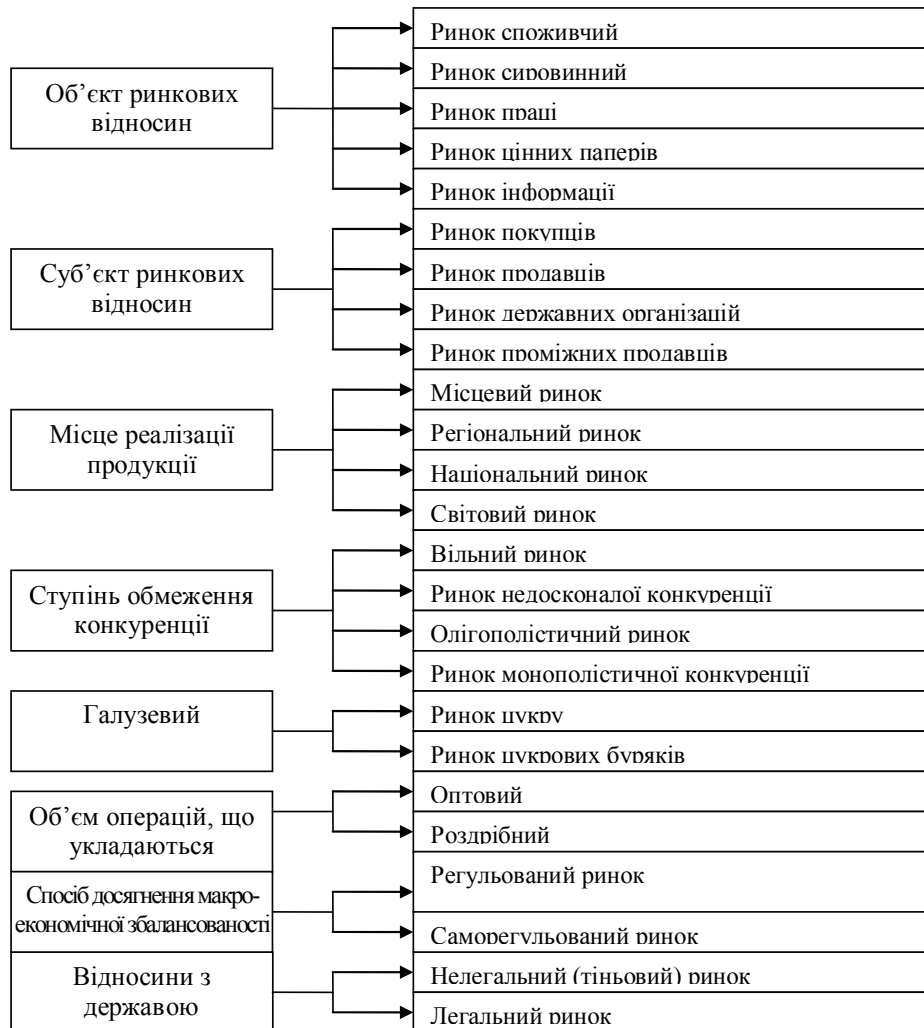

Рис. 1. Типологія ринку залежно від різних критеріїв [узагальнені дослідження [6, с.35-41, 7, с. 134-137; 8, с. 7-13, 29-33; 9, с. 43-52; 10, с. 273-279]]

При формуванні нових виробничих і ринкових структур в агропромисловій сфері, в цілому, і цукробуряковому виробництві, зокрема, важливу роль мають відігравати регіональні аспекти, необхідність ретельного врахування природнокліматичних особливостей кожної зони, пристосування їх до нових ринкових умов господарювання. Це стосується не тільки розміщення і розвитку виробництва, спеціалізації, кооперації й інтеграції великого, середнього і малого агробізнесу. Йдеться про структурні та якісні ринкові перетворення регіональних моделей та блоків АПК з

комплексним обґрунтуванням проектів не тільки окремих об'єктів, а й всієї регіональної мережі фермерських, кооперативних, корпоративних, спільних з іноземним капіталом господарських систем, переробних підприємств, баз збереження сировини і готової продукції, розташування транспортних мереж та засобів, мережі сучасних обслуговуючих структур, продовольчих магазинів і супермаркетів, тобто формування цивілізованих регіональних ринків [12].

Для збереження самостійності й перетворення в економічно сильну державу уряд має розглядати

формування регіональної політики в числі найважливіших і найпріоритетніших. Необхідно вивчити структурні співвідношення між регіонами та визначити стратегію їх розвитку [13].

Новими для економіки є дослідження і прогнозування процесів формування регіональних ринків, фінансових проблем територій, створення в регіонах економічного середовища, сприятливого для розвитку товарно-грошових і кредитних відносин, включаючи процеси приватизації і формування ринкової інфраструктури.

Отже, для здійснення докорінних перетворень в агропромисловій сфері перш за все необхідне створення та функціонування регіональних аграрних ринків, які при формуванні враховують економічні умови для забезпечення і прискорення процесу. Але не слід забувати, що регіональний ринок розглядається ще як система стійких взаємовідносин між економічними суб'єктами та їх об'єднаннями, інтереси яких реалізуються в межах певної галузі і території. Це стосується і функціонування ринку цукру, а також його окремих теоретичних і практичних аспектів, створення чіткого механізму регулювання інтеграційних зв'язків між партнерами бурякоцукрового підкомплексу. Ефективність інтеграційних зв'язків відображає економічну доцільність функціонування бурякоцукрової галузі в регіоні з огляду на визначення економії сукупних витрат живої та уречевленої праці.

Ефективність пов'язана з цілеспрямованою людською діяльністю, тобто з пізнанням, осмисленням і працею. Тільки цілеспрямована, раціональна праця може бути ефективною, тобто може вести до бажаних наслідків [14, с. 12].

На думку Саблука П.Т., суть економічної ефективності для сільськогосподарського виробництва полягає в одержанні максимального результату з одиниці виробничого ресурсу. Для її визначення застосовують систему показників, які обчислюють відношенням виробленої продукції (в натуральному і вартісному виразі), товарної продукції, валового і чистого доходу (прибутку) до приведених витрат – сума поточних витрат і добутку вартості основних засобів (капітальних вкладень) на коефіцієнт ефективності. Показники економічної ефективності відображають рівень і темпи розвитку підприємств, співвідношення та організаційні форми галузей і структурних підрозділів, ступінь використання вкладень живої і уречевленої праці, суспільну значимість того чи іншого виробництва [15].

Зазначимо, що в розвинутих країнах для визначення економічної ефективності виробництва цукрових буряків також використовують систему таких показників як: виручка від реалізації в розрахунку на 1 га посіву, середня ціна реалізації, сумарний грошовий валовий дохід і чистий грошовий дохід, розрахований як різниця між сумарним доходом і виробничими витратами [16].

Перехід від економіки, повністю контрольованої державою, до економіки з елементами ринку сприяє розвитку нових організаційно-економічних форм.

Інтеграційні процеси сприяють вирішенню проблеми підвищення ефективності виробництва в галузях агропромислового комплексу, зокрема в бурякоцукровому підкомплексі, але повністю її не вирішують. Рівень ефективного розвитку переробного блоку агропромислового комплексу визначається його спроможністю забезпечити переробку сільськогосподарської сировини у високоякісну готову продукцію в оптимальні строки з найменшими витратами природних, трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, яка є конкурентоспроможною на світовому ринку [17].

Одним з методологічних підходів до визначення ефективності інтеграції є синергія. Згідно із законом синергії різномірні індивідуальні капітали в єдиній економічній системі дають більшу віддачу, ніж статична сума їх самостійного функціонування.

Чим більше різноманітними і комплексними є взаємозв'язки і більшою кількістю способів взаємодії між елементами системи, тим вищий організаційний потенціал системи як цілісного утворення [18].

Одержання операційних синергій означає отримання класів ефектів, які згруповані нами у табл. 1.

Синергетика виділяє 7 основних принципів, які впливають з двох основних функціонуючих систем та п'яти аспектів її становлення.

Принципи – гомеостатичність та ієрархічність, які характеризують фазу стабільного функціонування системи, її тверду онтологію, прозорість і простоту опису, та принцип ієрархічного підпорядкування Г. Хакена, наявність стійких дисипативних структур – аттракторів, на яких функціонує система, складають:

1. Гомеостатичність функціонування системи, її внутрішніх характеристик, що дозволяють їй існувати у оптимальному режимі й рухатися до своєї мети.

Саме такими структурами є всі соціально-економічні системи, оскільки вони не можуть існувати без постійного обміну речовини й енергії зі своїм оточенням. Цей принцип поєднує багато ідей кібернетики, системного аналізу і синергетики.

В бурякоцукровому підкомплексі є основою для оцінки системи внутрішніх характеристик, що дозволяють існувати підкомплексу в оптимальному режимі.

2. Ієрархічність. Це число рівнів може бути великим, бо у кожній базовій структурі існує безліч підрівнів.

Основним змістом структурної ієрархії є складна природа вищих рівнів стосовно нижчих.

Колективні перемінні «живуть» на більш високому ієрархічному рівні, ніж елементи системи, а у синергетиці, згідно з Г. Хакеном, їх прийнято називати параметрами порядку. Власна природа параметрів порядку називається принципом підпорядкування, коли зміна параметра порядку ніби синхронно диригує поведінкою безлічі елементів нижчого рівня, що утворюють систему.

Принцип ієрархічності дозволяє побудувати підсистему бурякоцукрового підкомплексу нижчого порядку (виробництва та переробки) з системою вищого порядку (агропромислового комплексу).

Таблиця 1

Ефекти операційних синергій

[узагальнені дослідження [18, с. 34-38, 40-41; 19, с. 5-14]]

Вид ефекту	Характеристика
ефект агломерації (економія операційних витрат)	• Великі масштаби діяльності; • суттєве скорочення адміністративних, маркетингових та інших операційних витрат
економія витрат на проведення НДДКР	• Витрати на НДДКР постійні і не залежать від обсягів виробленої продукції; • можливість спільного використання науково-дослідних центрів компаній, що увійшли до складу нового корпоративного формування; • скорочення витрат, пов'язаних з подібною діяльністю кожної фірми окремо, яка володіє невеликим науковим потенціалом.
ефект комбінування і комплексного використання ресурсів	• Розширення виробничого асортименту великого підприємства за рахунок продукції, що виробляється невеликими компаніями і має попит на ринку; • виготовлена продукція малими підприємствами має нижчу ціну, ніж витрати на створення власного виробництва крупною компанією; • вільний доступ невеликої компанії до необхідних їй фінансових ресурсів.
гіпотеза монополізації	• Збільшення сегмента ринку при проведенні горизонтальної або вертикальної інтеграції призводить до скорочення конкуренції
створення додаткових щитів	• Можливість використання інтеграції як засобу уникнення надмірного оподаткування або оптимізації податкового тиску.
фінансова диверсифікація	• Зростання прибутковості операцій корпорації; • зменшення ризиків, пов'язаних із падінням прибутковості інвестицій у цінні папери корпорації.

У цьому зв'язку для наукового осмислення та координації інтеграційних процесів у бурякоцукровому підкомплексі ми застосували системно-синергетичний підхід, який передбачає бажаний стан системи в положенні гомеостатичності, тобто твердої онтології, стабільного функціонування та ієрархічного підпорядкування її елементів чи систем нижчого порядку. З цієї точки зору ми розглядаємо агропромисловий комплекс національної економіки як структуризовану за принципами онтології та ієрархічності систему найвищого порядку, на регіональному (обласному рівні) – як систему АПК нижчого порядку, або підсистему національного АПК. В такій же логічній послідовності визначаємо бурякоцукровий підкомплекс як структуризовану за критеріями стійкості зв'язків підсистему на рівні виробництва і переробки цукросировини між сільськогосподарськими підприємствами та цукровими заводами.

ВИСНОВКИ

Нові умови економічного розвитку бурякоцукрової галузі вимагають сучасного підходу до даного питання так, як підвищення ефективності бурякоцукрового виробництва, залежить від сучасного ринкового механізму господарювання, а це в свою чергу взаємопов'язано з розвитком відносин власності, створенням ринкової інфраструктури, регулюванням цін і формуванням ефективних господарських структур у даній сфері виробництва.

Для забезпечення ефективного розвитку агропромислового виробництва як інтегрованої міжгалузевої системи є розробка і використання обґрунтованих методичних підходів до оцінки й ефективності розвитку переробного блоку агропромислового комплексу. Методологічні основи оцінки достатнього рівня розвитку бурякоцукрового

підкомплексу відображають підходи щодо визначення системи критеріїв і показників, які характеризують розвиток матеріально-технічної бази підприємств різних галузей цієї сфери, ефективність її переробки, обсяги і якість виробленої з неї кінцевої продукції та її конкурентоспроможність.

Отже, на нашу думку, основним завданням інтеграції є необхідність стабілізувати ринкове середовище і підвищити результати господарювання. В сучасних умовах розвитку агропромислового виробництва основними напрямками інтеграційних процесів у бурякоцукровій галузі слід вважати об'єднання зусиль товаровиробників цукрової сировини і переробних підприємств для значного підвищення урожайності та отримання кінцевого продукту.

Список використаних джерел

1. Красняк О.П. Стан проблеми та подальший розвиток бурякоцукрового підкомплексу України / О.П. Красняк // Матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. «Наука та освіта – 2006». Т. 10. – Д.: Наука і освіта, 2006. – 108 с.
2. Йохімсен Р. Можливість скорочення державних витрат / Йохімсен Р. – М.: Высшая школа, 1966. – 100 с.
3. Шпичак О.О. Методи регулювання ринку цукру в Україні / О.О. Шпичак // Вісн. аграр. науки. – 2002. – № 8. – С. 76–77.
4. Региональные аспекты аграрных преобразований: политика, реструктуризация, рыночная адаптация / [под ред. П. Тиллака, В. Зиновчука]. – К.: ІАМО, 2003. – 238 с.
5. Коденська М.Ю. Цукробурякове виробництво України / Коденська М.Ю. – К.: ДОП ІАЕ УААН, 1998. – 55 с.

6. Заєць О.С. Ринок цукру в Україні: проблеми створення, функціонування та розвитку / Заєць О.С. – К.: Наукова думка, 1999. – 385 с.
7. Імас Є.В. Перспективи цукробурякового підкомплексу в Україні // Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку / [за ред. П. Т. Саблука та ін.]. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – С. 168–171.
8. Саблук П.Т. Основи організації сільськогосподарського ринку / Саблук П.Т., Карич Д.Я., Коваленко Ю.С. – К.: ДОПІАЕ УААН, 1997. – 140 с.
9. Коваленко Ю.С. Аграрний ринок України: організація та управління / Коваленко Ю.С. – К.: ІАЕ УААН, 1998. – 108 с.
10. Красняк О. П. Формування ринку цукру / О.П. Красняк // Вісн. Харківського. нац. техн. ун-ту сільського госп-ва. Вип. 53. Економічні науки. – Х.: ХНТУСГ, 2007. – 341 с.
11. Красняк О.П. Тенденції розвитку ринку цукру України: проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / О.П. Красняк // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/342.pdf>.
12. Ушачёв И. Г. Развитие интеграционных процессов в АПК Белгородской области / И.Г. Ушачёв // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2002. – № 2. – С. 6–10.
13. Горьовий В.П. Товарні біржі на ринку сільськогосподарської продукції України / В.П. Горьовий // Економіка АПК. – 1998. – № 8. – С. 78–82.
14. Дудін В.І. Розвиток мережі оптових продовольчих ринків / В.І. Дудін // Організаційно-економічні проблеми розвитку АПК / за ред. П.Т. Саблука. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – Ч. 4. – 241 с.
15. Саблук П.Т. Міжгалузеві відносини / П.Т. Саблук, С.В. Шолудченко // Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку : інформ.-аналіт. зб. Вип. 4. – К.: ІАЕ, 2000. – С. 25–30.
16. Фурса А.В. Інвестиційна діяльність у цукробуряковому підкомплексі України / А.В. Фурса, І.Л. Комарова // Економіка АПК. – 2003. – № 12. – С. 63–69.
17. Юрченко Н.М. Планирование и ценообразование на предприятиях перерабатывающей промышленности в условиях кризиса / Н.М. Юрченко // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2000. – № 1. – С. 32–34.
18. Ходаківський Є.І. Авторитаризм, синергетика руйнувань і позитивних змін: наук.-попул. вид. / Ходаківський Є.І., Грабар І.Г., Цал-Цалко Ю.С. – Житомир: 2007. – 2006. – С. 34–38.
19. Нижник Н.Р. Синергетично – рефлексивна модель соціальної самоорганізації та управління / Н.Р. Нижник, І.І. Черленяк // Вісн. НАНУ. – 2003. – № 3. – С. 5–14.

ЛИТВИНЕНКО

Лариса Леонідівна
LLLitvinenko@gmail.com

к.е.н., доцент, Навчально-науковий інститут Економіки та менеджменту, Національний авіаційний університет

ПЕРЕДЕРІЙ

Віктор Васильович
perederiyv@bigmir.net

к.е.н., доцент, Навчально-науковий інститут Економіки та менеджменту, Національний авіаційний університет

ВІТЮК

Оксана Вікторівна
oxanaoven@mail.ru

студент, Навчально-науковий інститут Економіки та менеджменту, Національний авіаційний університет

УДК 687:339.5

ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ШВЕЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВ ЇЇ РОЗВИТКУ ШЛЯХОМ ЗДІЙСНЕННЯ ЗЕД

STUDYING INTERNATIONAL COMPETITIVENESS FACTORS OF THE UKRAINIAN GARMENT INDUSTRY AND PROSPECTS OF ITS DEVELOPMENT THROUGH PERFORMING FEA

Стаття присвячена визначенню перспектив розвитку підприємств швейної промисловості шляхом здійснення зовнішньоекономічної діяльності, а також факторів міжнародної конкурентоспроможності галузі. В роботі обґрунтовано необхідність виходу на зовнішній ринок, як однієї з умов виживання та збереження позицій вітчизняних суб'єктів господарювання в даній сфері.

Статья посвящена определению перспектив развития предприятий швейной промышленности через осуществление внешнеэкономической деятельности, а также факторов международной конкурентоспособности отрасли. В работе обоснована необходимость выхода на внешний рынок, как одного из условий выживания и сохранения позиций отечественных субъектов хозяйствования в данной сфере.

The article is devoted to identifying prospects of the garment industry enterprises' development through performing foreign economic activity and factors determining international competitiveness of the industry. The work proves the necessity of entering a foreign market as a condition for the survival and preservation of positions of domestic enterprises in this field.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, операції з давальницькою сировиною, міжнародна конкурентоспроможність, швейна галузь

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, операции с давальческим сырьем, международная конкурентоспособность, швейная отрасль

Keywords: foreign economic activity, tolling operations, international competitiveness, garment industry

ВСТУП

У сучасній науковій літературі досить обмежено висвітлюється питання щодо дослідження міжнародної конкурентоспроможності швейної промисловості України. В основному, увага приділяється проблемам та негативним факторам, що стримують розвиток даної галузі. Дослідженням стану й актуальних проблем організацій, що здійснюють виробництво одягу, а також визначенням шляхів їх вирішення займалися, зокрема, такі науковці як, Н. Адвокатова, З. Дутко, І. Максименко, О. Мельник, С. Михалевич, І. Тарасенко. Перспективи розвитку швейної промисловості визначали у своїх працях І. Плотніченко, Н. Фаріон та інші.

МЕТА РОБОТИ полягає в аналізі міжнародної конкурентоспроможності швейної галузі України, а також визначенні перспектив розвитку підприємств швейної промисловості шляхом здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційною та методологічною основою роботи є законодавча база, наукові праці, матеріали періодичних видань та ресурси Internet. При проведенні дослідження міжнародної конкурентоспроможності галузі використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення отриманих результатів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Швейна галузь України в наш час є потужним комплексом з виготовлення товарів народного споживання. Цей соціально значимий сектор національної економіки, орієнтований на кінцевого споживача, забезпечує вагому частину робочих місць. Тип ринку швейної промисловості – монополістична конкуренція, етап розвитку – ринок споживача.

Обсяг реалізованої продукції швейної промисловості має тенденцію до зростання, що свідчить про

розвиток даної галузі. Зокрема, у 2015 цей показник підвищився на 5874,4 млн. грн. (17384,4 млн. грн.) порівняно з 2014 роком (11510 млн. грн.) і на 9035,8 млн. грн. порівняно з 2010 роком (8348,6 млн. грн.) [2].

Дослідження легкої промисловості дозволило визначити основні фактори позитивного впливу на діяльність швейних підприємств України, зокрема: великий досвід роботи, високий рівень якості продукції, дотримання технологій виробництва, використання передових розробок іноземних партнерів, широкий асортимент продукції тощо.

Серйозною перешкодою для українських виробників є наявність на ринку великої кількості дешевих контрабандних товарів низької якості та ціни. В даній сфері існує тенденція децентралізації: кожен з виробників намагається функціонувати самостійно, підвищуючи рівень конкуренції. Також характерною є повільна реакція на зміну тенденцій в моді, оскільки їх втілення відбувається із запізненням в один-два роки через недостатнє матеріально-технічне забезпечення. Ці фактори та низка інших спонукали більшість українських виробників одягу орієнтуватися на західні ринки, застосовуючи давальницьку схему виробництва. Використання толінгових схем – одна з основних галузевих особливостей діяльності швейних підприємств України.

Вітчизняні швейні фабрики співпрацюють з такими світовими брендами, як New Look, Marks & Spencer, Next, Laura Ashley і Top Shop, іспанською Zara, нідерландською Mexx, німецькою Triumph тощо. Партнерство із зарубіжними компаніями-замовниками не тільки дозволило вижити українській легкій промисловості, але й створило базу для її долучення до використання світових технологій та здійснення модернізації обладнання. Відповідно до думки експертів, на даний час рівень оснащення вітчизняних швейних фабрик відповідає європейським стандартам.

Для дослідження особливостей конкурентного середовища доцільно провести оцінку міжнародної конкурентоспроможності вітчизняної швейної промисловості за допомогою ромбу національних переваг М. Портера [6]. Факторні умови можна поділити на наступні підгрупи за класифікацією М. Портера: людські ресурси, природні ресурси, фінансові ресурси, технології, інфраструктура.

1. Людські ресурси. Україна забезпечена кадрами достатнього рівня кваліфікації для роботи в даній сфері. Невелика вартість робочої сили робить Україну привабливим плацдармом для використання схем давальницької сировини іноземними компаніями. Для порівняння: в середньому швачка в Україні заробляє в середньому 280 євро, тоді як в Європі за дану роботу можна отримати 1000-1500 євро [2]. Тобто, собівартість готових виробів буде набагато нижча при замовленні їх виконання в Україні та в державах з такими самими або нижчими заробітними платами.

2. Природні ресурси. До природних факторів, що забезпечують аналізовану промисловість, можна віднести вигідне географічне положення України, оскільки замовниками є, в основному, представники

відомих європейських брендів. Розташування у географічному центрі Європи дає змогу зменшити термін та витрати на транспортування продукції. Також важливою умовою функціонування для швейної промисловості є наявність сировинної бази (тканин, нетканих матеріалів та їх сумішей, хутра, штучних та натуральних шкір, тощо). Для прикладу доцільно розглянути кілька основних сировинних матеріалів. В Україні бавовна вирощується в досить обмеженій кількості, переважно імпортується. Натомість виробництво льону в Україні є експортоорієнтованим. Для переробки вовни в Україні існує 21 підприємство, але цього недостатньо для задоволення потреб, тому цей напрям імпортозалежний. Виробництвом хімічних волокон займаються 15 підприємств, українська продукція є конкурентоспроможною на зарубіжних ринках, але продукції недостатньо для забезпечення потреб власного ринку [1]. Таким чином, в Україні немає сформованої сировинної бази для швейної промисловості (за винятком виробництва льону), проте деякі види сировини є конкурентоспроможними на зовнішніх ринках.

3. Фінансові ресурси. Промисловість повністю фінансується приватними інвесторами. Обсяг інвестицій за період 2004–2011 рр. – 196 млн. грн., у 2010–2011 рр. відбулося зростання до 393 млн. грн. Прямі іноземні інвестиції сягали від 38% до 42% від загального обсягу інвестицій [3;6]. Щоправда, з 2005 по 2011 рік частка прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі була незначною, до того ж вона значно скоротилася (з 0,8% до 0,3%). У 2014 р. обсяг прямих іноземних інвестицій у текстильне виробництво та виробництво одягу, шкіри та виробів зі шкіри становив 127,2 млн. дол. США, а у 2015 р. – 113,6 млн. дол. США [6]. Як видно, даний показник порівняно з 2014 роком зменшився на 10,69%.

4. Технології. Швейна промисловість у 2012 році нараховувала 68 інноваційно активних підприємств, а у 2015 році – 21, з яких 3 підприємства реалізують інноваційну продукцію за межі України. Частка підприємств швейної галузі, що впроваджують інновації, становить 12,5%, з яких 7,9% – інноваційні процеси, 2% – ресурсозберігаючі інновації, 3,9% – інноваційні види продукції. Кількість впроваджених нових технологічних процесів на підприємствах у 2014 році – 59, а в 2015 році – 45 [2]. Отже, можна стверджувати, що частка підприємств, які активно впроваджують нові технології на тлі загальної кількості підприємств є досить незначною. Тому, незважаючи на покращення ситуації, протягом останніх років стверджувати про активне впровадження так званих «ноу-хау» не можна.

5. Інфраструктура. Виробнича інфраструктура – це сукупність обслуговуючих галузей, що забезпечують ефективну діяльність на основному виробництві. Шляхом надання послуг основному виробництву, вони підвищують рівень ефективності, призводячи до суттєвого збільшення результатів суспільного виробництва. Виробничу інфраструктуру в Україні для швейної галузі можна назвати достатньо розвинутою. За рахунок заводів, що вже є в Україні, можна забезпечити певний потенціал розвитку.

Транспортна інфраструктура представлена різноманітними видами засобів для перевезення вантажів. Банківська інфраструктура є також досить розвиненою (щоправда, значною мірою за рахунок іноземних банків). Складська інфраструктура за останні роки значно поліпшилась (за рахунок якісної роботи логістичних фірм). Тобто, інфраструктуру виробництва швейних підприємств підкріплюють транспортна, банківська, транспортна складові. У такому випадку важливо налагоджувати виробництво та залучати інвестиції, щоб не втратити наявний потенціал.

Аналіз швейної промисловості України показав, що сильними сторонами підприємств даної галузі є:

- висококваліфікований персонал;
- виготовлення якісної продукції відповідно до стандартів світових брендів;
- великий досвід роботи компаній на міжнародному ринку.

Нові можливості для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, зокрема здійснення операцій з давальницької сировини, надає Угода про створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Це, передусім, взаємне скасування ввізних мит на більшість товарів, що імпортуються на ринки, а також спрощення проходження митних процедур. Тобто підприємства можуть придбати сучасне іноземне обладнання, а також необхідні матеріали для пошиття одягу за нижчою ціною та підвищити таким чином конкурентоспроможність власного виробництва.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах господарювання зовнішньоекономічна діяльність є однією з необхідних умов розвитку підприємств швейної промисловості. Узагальнюючи результати аналізу стану швейної галузі в Україні, а також дослідження проблем, які стримують розвиток даної сфери, можна зробити висновок про наявність вагомих перспектив розвитку швейних підприємств через здійснення зовнішньо-

економічної діяльності. Співробітництво з відомими світовими брендами через застосування операцій з давальницькою сировиною свідчить про високу якість готової продукції, професіоналізм працівників та конкурентоспроможність наданих послуг з виробництва одягу. Для подальшого розвитку організацій, що займаються виготовленням одягу, необхідно впровадити такі заходи, як: покращення іміджу вітчизняних товарів шляхом створення сильних українських брендів, залучення приватних інвестицій, створення альянсів з бізнес-партнерами для розвитку інновацій і закріплення довгострокових відносин, впровадження нових розробок та використання сучасних тенденцій при виготовленні продукції, реалізація маркетингових програм для збільшення споживання вітчизняної продукції за рахунок патріотизму, а також використання досвіду роботи з іноземними партнерами з метою самостійного виробництва товарів та виходу на зовнішній ринок.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Агенства промислових новин [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.apn-ua.com>
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://worldbank.org>
4. Покрас О.С. Аналіз міжнародної конкурентоспроможності української швейної промисловості за допомогою ромбу національних переваг М. Портера [Електронний ресурс] / О.С. Покрас, С.В. Войтко. – Режим доступу: <http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2014-38.pdf>
5. Портер М.Е. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / М.Е. Портер. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.
6. Статистичний щорічник України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.oseu.edu.ua>

МЕЛЬНИЧУК

Наталія Юріївна

УДК 342.7

КОНЦЕПТ "САМОГУБСТВО" КРИЗЬ ПРИЗМУ ОНТОФІЛОСОФІЇ ПРАВА

THE "SUICIDE" CONCEPT THROUGH THE ONTOPHILOSOPHY OF LAW PRISM

д.ю.н., доцент, завідувач
кафедрою судоустрою,
прокуратури та
адвокатури, ПВНЗ
«Львівський університет
бізнесу та права»

Стаття присвячена проблематиці суїциду у філософії права. Автор доводить, що в історичній філософсько-правовій вертикалі самогубство осмислювалось в онтологічному розумінні як заперечення аксіологічного концепту. Особлива увага звертається на неприпустимість утворення суїцидальних псевдоархетипних парадигм.

Статья посвящена проблематике суицида в философии права. Автор доказывает, что в исторической философско-правовой вертикали самоубийство рассматривалось в онтологическом смысле как отрицание аксиологического концепта. Особое внимание обращается на недопустимость создания суицидальных псевдоархетипных парадигм.

The article is devoted to the issue of suicide in the philosophy of law. The author argues that the historical philosophical and legal vertical suicide comprehended in the ontological sense as denying axiological concept. Special attention is paid to the formation of inadmissibility suicidal pseudoarchetype paradigms.

Ключові слова: самогубство, онтологія, аксіологія, суїцидальна парадигма

Ключевые слова: самоубийство, онтология, аксиология, суицидальная парадигма

Keywords: suicide, ontological sense, axiological concept, suicidal paradigms

ВСТУП

Останнім часом з'явилась тенденція створювати суїцидальні псевдопарадигми. У правовому полі виникає питання: для чого на архетипному рівні утворювати суїцидальний контекст? Наприклад, зустрічаються твердження стосовно того, що самогубство, буцімто, вчинили Гомер, Демокріт, Діоген Синопський, Лукрецій [1], Антисфен [2], Піфагор [3]. Г. Чхартішвілі назвав Сократа «найбільш іменитим захисником самогубства», а його смерть – не стратою, а добровільним самогубством [2]. За ним те ж саме дослівно повторила О. Гузеева [4]. І. Паперно, всупереч свідченням Платона, заявила, що Сократ «узяв ініціативу на себе і прийняв отруту раніше призначеного терміну» [5]. Більш того, суїцид безпідставно трактується як «частина природного права» [6]. З огляду на це виникає потреба довести, що провідні античні філософи та філософи права інших історико-культурологічних періодів не толеризували самогубство. Особливої актуальності це питання набуває у наш час, у зв'язку з тим, що нині стали відомі факти страшних самогубств у «групах смерті», причому нерідко на молодіжних інтернет-форумах посиляються саме на те, буцімто, найвидатніші філософи світу не лише проповідували самогубство, а й самі закінчували життя у такий спосіб.

МЕТА СТАТТІ полягає у тому, щоб довести, що в історичній філософсько-правовій вертикалі

самогубство осмислювалось в онтологічному розумінні як заперечення аксіологічного концепту.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вибір інструментарію та ієрархія використуваних прийомів зумовлені не лише специфікою сформульованої наукової задачі, а й тими проблемними ситуаціями, що призвели до потреби її вирішення. Пріоритет надається методології системного аналізу. Для вивчення системи концептів застосовується герменевтичний підхід. У процесі встановлення корелятивних категоріальних зв'язків застосовується кореляційний метод.

РЕЗУЛЬТАТИ

Не погоджуючись із твердженням Г. Чхартішвілі [2] стосовно того, що смерть Сократа є «добровільним самогубством», яка корелює з фразою Ніцше стосовно того, що «не Афіни, а він сам [Сократ. – Н.М.] підніс собі чашу з отрутою» [7], насамперед доведемо, що Сократ вчинив не добровільне самогубство.

Існує декілька версій, скерованих на те, щоб «довести», що самогубство Сократа, буцімто, було добровільним. Перша ґрунтується на тому, що у Сократа була можливість втекти, однак він нею не скористався, оскільки, начебто, мав намір покінчити життя самогубством. Дійсно, Сократ міг утекти, оскільки його друзі на чолі з Критоном підготували втечу. Однак Сократ не захотів пристати на пропозицію Критона, при цьому він чітко аргументував свою відмову. По-перше, Сократ

вважав, що «не може залишатись цілою і міцною держава, в якій судові вироки не мають жодної сили»; по-друге, він побоювався, що зрадники донесуть на Критона, котрий, як організатор втечі, буде страчений; по-третє, він був переконаний, що можновладці переслідуватимуть його родину [8, 50-53].

Окрім того, Сократ, як писав Ксенофонт у «Споминах», вважав, що рятуватися втечею – це ганебний вчинок, оскільки краще дотриматись закону і вмерти, аніж порушити його і жити [9, с. 46]. Сенека з цього приводу писав: «Якби Сократ хотів, він міг покінчити життя самогубством, утримуючись від харчування, але він тридцять днів провів в ув'язненні, очікуючи на смерть – не в думках про те, що все може статися, і вирок відмінити, а у твердому переконанні, що він повинен виконати вирок суду» [10, LXX].

Інша версія, що скерована на те, аби довести, буцімто, Сократ вчинив добровільне самогубство, полягає у тому, що він, начебто, «випив отруту раніше призначеного часу». Річ у тім, що, як засвідчує у «Федоні» Платон, засуджені до смертної кари, перед тим як пити отруту, намагалися якомога відтермінувати цей акт – для того, щоб добре повечеряти, «якнайбільше випити» і навіть «насолодитися коханням». Натомість Сократ сказав, що вип'є отруту невідкладно, оскільки, якщо вчинить інакше, намагаючись учепитися за залишки свого життя, то стане посміховиськом сам для себе (116 е, 117 а) [11]. Сократ, як писав Монтень, був готовий до смерті, а тому сприйняв її спокійно і з почуттям власної гідності [12, III, 4]. Втім готовність Сократа прийняти смерть не свідчить про його суїцидальні наміри. Спокійне сприйняття Сократом смерті – це філософія, яка заперечує страх смерті – філософія, котра знайшла продовження у Цицерона («філософствувати – це ніщо інше як готувати себе до смерті»), Монтеня («філософствувати – це означає вчитися помирати»).

Що ж стосується добровільного самогубства, Сократ у цьому питанні був переконаний: самогубство – неприпустиме, оскільки життя людини залежить не від неї, а від богів (62 b) [11]. Окрім того він дотримувався поглядів Піфагора на самогубство як чинник всесвітньої дисгармонії. Що стосується Піфагора, то, як засвідчує Діоген, його вбили недобррозичливці [13, III, 25]. Слід нагадати, що Піфагор вважав: самогубство завдає шкоди Всесвіту і застерігав своїх учнів від цього.

Щодо Антисфена зазначимо: він не убивав себе кинджалом, як це описується у вищезгаданій праці [11]. Коли до Антисфена прийшов Діоген, той вигукнув: «Хто позбавить мене страждань!». Діоген показав йому кинджал і промовив: «Ось хто». Але Антисфен відповів: «Я сказав від страждань, а не від життя» [13, VI, 1]. Насправді ж Антисфен помер від сухот.

Щодо Демокріта, то, за Лукіаном, він помер від старості. Гіппарх засвідчував, що Демокріт помер природною смертю у віці 109 років, а Діоген Лаертський оповідав про Демокріта наступне: «Був він уже надзвичайно старим. А сестра його

непокоїлась, аби він не помер під час свята Фесмофорій. Він їй пообіцяв не померти, аби вона спокійно могла виконати пожертвування на честь богині свята. З цією метою він наказав сестрі подавати йому щодня теплі хліби, які він нюхав, оскільки був уже присмерті й не міг їсти. У такий спосіб філософ зміг підтримати своє життя протягом свята, а коли пройшло три дні, то спокійно помер» [13, IX, 7].

Своєю смертю помер і Діоген Синопський. Щодо його смерті існує наступне свідчення: «Він помер у віці майже 90 років. Дехто казав, що він з'їв сирого восьминога, захворів на холеру і вмер. Інші казали, що він намагався розділити восьминога з-поміж собак, і ті покусали йому м'язи ніг, і від цього він помер. Ще інші казали, що він зумисне затримав своє дихання, але, за свідченням Антисфена, це – вимисел [13, VI, 2]. Існують лжеверсії стосовно самогубства Гомера. Однак, як відзначає Геродот, він помер власною смертю від хвороби (Геродот «Історія», 36).

Як засвідчують першоджерела, Лукрецій також не покінчив життя самогубством. Лжесвідчення щодо Лукреція, який, буцімто, напившись приворотного зілля, збожеволів і врешті-решт покінчив життя самогубством, надав Ієронім, який, будучи особистим ворогом філософії Лукреція, у такий спосіб намагався переконати, начебто, Лукрецій писав свої твори у стані безумства. Свого часу аналогічна історія сталася з Аристотелем, а саме – недобррозичливці приписували філософу не лише самогубство, що повинне було підірвати його авторитет (адже для античного філософа було великим соромом не дотримуватись життєвих постулатів своєї філософії), а й божевілья (що було націлене на дискредитацію його філософських праць). Тим часом, Стагіріт помер, як засвідчують Аполлодор, Діонісій і Цензорин, природною смертю. Він, так само, як і Платон, який вважав самогубство несправедливим судом людини над самою собою (Законы, IX, 873 cd), називав самогубство проявом неправосудності людини до себе й вважав, що не можна вмирати по своїй волі для того, щоб позбутися бідності, закоханості чи якого-небудь страждання [14, 1138a].

Вкрай абсурдним є приписування самогубства Цицерону. Адже, за свідченням Плутарха, Цицерон був убитий Геренієм. Плутарх описує смерть Цицерона так: «Гереній перерізав Цицерону горло. Затим, виконуючи наказ Антонія, відсік Цицерону голову і руки, оскільки цими руками філософ написав свої «Філіппики» – промови проти Антонія» (Плутарх. Сравнительные жизнеописания, 48).

Що стосується філософії Цицерона, то щодо самогубства він вважав: «Бог, який перебуває в нас, забороняє нам убивати себе» [15, I, 74]. Інколи зустрічаються висловлювання, буцімто, Цицерон закликав до того, аби старі люди закінчували своє життя самогубством. Однак цього ніколи не було. Цицерон навпаки вважав, що старість – прекрасна частина людського життя і закликав турбуватися про себе у старості з тією метою, щоб залишатися здоровим (Цицерон «О старості»).

Що стосується Сенеки, то, як засвідчує Тацит, Сенека змушений був вдатися до самогубства за

наказом Нерона (Тацит. *Аннали*, XV, 61 – 62). До плутанини стосовно біографії Сенеки спричинився Діон, про якого, до речі, Монтень писав як про історика, якому він зовсім не довіряє [12, II, XXXII]. Щодо самогубства Сенека висловлювався наступним чином: «Я не буду завдавати собі смерть через хворобу і не накладу на себе руки від болю, адже умерти у такий спосіб – це означає здатися [10, LVIII, 35]. Сенека вважав, що людина, навіть, знаючи про призначену страту, не повинна «докладати до неї рук» і не повинна виконувати роль власного ката. Людині добра, писав він, треба жити стільки, скільки наказує обов'язок, а не скільки приємно (10, LXX). Коли Сенека у молоді роки був на грані самогубства його втримала думка про те, що його старий батько цього не переживе. Тому, писав він, «я наказав собі жити: адже інколи залишитися жити – справа мужності». Сенека був переконаний у тому, що, навіть якщо і хочеться вмерти, необхідно зберігати своє життя заради спокою своїх ближніх. Адже, писав він, «високим почуттям треба йти назустріч і часом, всупереч напору обставин, заради близьких людей повертатися до життя навіть і зі стражданням, зубами утримуючи вилітаючий дух. Хто ані дружини, ані товариша не цінує настільки, щоби заради них продовжити своє життя і не наполягати на своєму прагненні померти, той просто не розуміє своєї нищості [10, LXX]. Інша справа, що Сенека змушений був закінчити життя самогубством, оскільки так само як у свій час був засуджений до самогубства Сократ, він був присуджений до страти через самогубство Нероном. Дещо раніше, наче передчуваючи те, що йому можуть загрожувати тортури, він написав, що «неможливо дійти спільного висновку стосовно того, чи треба, коли вища сила загрожує смертю, поспішати назустріч чи перебувати в очікуванні; адже існує чимало такого, що тягне і в той, і в інший бік. Якщо одна смерть під тортурями, а інша порівняно проста і легка, то чому б за неї не вхопитися?» [10, LXX]. Пізніше цю думку продовжив Д. Юм, який зазначив: «Бувають обставини, коли жах перед стражданням перемагає любов до життя. Якщо людині загрожують тортури, і вона знає, що таємниця буде вирвана з її вуст, то вона починає задумуватися над тим, щоб покінчити зі своїм життям» [16]. Саме так вчинили Кондорсе, Осселен, Строщи і Беньямин. Але Лавуазьє, коли йому запропонували в полоні отруту, відповів: «Хоча доля наша, безсумнівно, вкрай важка, для чого ж йти самому назустріч смерті? Нам немає чого соромитись, оскільки наше життя забезпечує нам присуд, який винесе нам суспільна думка, а це – найголовніше». Для того, хто погоджується вмерти, писав щодо цього Гольбах, не існує порятунку, а для того, хто відмовляється вмерти, існують блага, що пов'язують його з життям. Тож нехай він збере усі свої сили і протиставить обставинам надану йому природою мужність [17].

Щодо згадуваних розмірковувань стосовно того, що суїцид, буцімто, є частиною природного права, то, аби спростувати це безпідставне твердження, звернемось до представників природно-правового праворозуміння. Зокрема, Т. Гоббс зазначав, що самогубство суперечить природному праву, оскільки,

згідно з останнім, людина не повинна здійснювати самознищення. Спіноза стверджував, що самогубство заперечує вимоги природного права, яке вимагає від людини зберігати своє існування [18, теорема 24]. Локк писав, що людина не повинна зневажати природний закон самозбереження, а Фіхте вважав, що самогубство є проявом нехтування законом природи, який передбачає потребу самозбереження [19]. Кант у зв'язку з цим зазначав, що людина повинна чинити так, щоб максима її вчинку могла б стати всезагальним законом природи. Самогубство ж не може стати таким вчинком [20]. Відтак в історико-філософській вертикалі найвидатніші філософи трактували самогубство як негачію буттєвих цінностей та заперечення основних постулатів природного права.

ВИСНОВКИ

Проаналізований матеріал дає підстави стверджувати, що провідні філософи світу не лише не закликали до вчинення самогубств, а й самі не вдавалися до суїциду. В історичній філософсько-правовій вертикалі самогубство осмислювалось в онтологічному розумінні як заперечення аксіологічного концепту. У природно-правовому аспекті самогубство трактувалось як порушення закону природи і як таке, що порушує вимоги природного права. Ці знання особливо потрібні молоді, яка на інтернет-форумах нерідко оперує лжефактами, почерпнутими з непрофесійних джерел.

Список використаних джерел

1. Алавердова Л. Самоубийство: до и после / Лиана Алавердова / Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?id=dOT5AwAAQBAJ&pg=PT68&lpg=>
2. Чхартішвили Г. Писатель и самоубийство / Григорий Чхартішвили / Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?id>
3. Приходько И. Самые известные самоубийцы в истории / Игорь Приходько / Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://shkolazhizni.ru/culture/articles/11372/>
4. Гузеева О. Отношение к суициду философов разного времени / Ольга Гузеева / Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://palata6.net/page-id-31.html>
5. Паперно И. Самоубийство как культурный институт / Ирина Паперно / Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ec-dejavu.ru/s/Suicide.html>
6. Сига́й Д. Суицид: как часть естественного права / Денис Сига́й / Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://diletant.media/blogs/64911/527/>
7. Ни́цше Ф. Сумерки кумиров, или как философствовать молотом // О пользе и вреде истории для жизни. Сумерки кумиров, или как философствовать молотом. О философах. Об истине и лжи во вненравственном смысле ; [сб. пер. с нем.] / Фридрих Ницше. – М.: ООО "Издательство АСТ", Минск: Харвест, 2005. – с. 119–222. – (Philosophy).
8. Платон. Критон / Платон ; [пер. М. С. Соловьев] // Платон: [соч.: в 3 т.]. – М.: Мысль, 1968. – Т. 1. – С. 115–130.

9. Ksenofont. Sjećanja na Sokrata. – Novi Sat: MS, 1956. – 257 s.
10. Сенека Л.А. Нравственные письма к Луцилию / Луций Анней Сенека; [пер. С.А. Ошеров]. – М.: "Наука", 1977 / Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.psylib.org.ua/books/senek03/index.htm>.
11. Платон. Федон / Платон ; [пер. С. Маркиш] // Платон. Федон, Пир, Федр, Парменид. – М.: Мысль, 1999. – С. 7–80 (Классическая мысль).
12. Монтень М. Проба / Мишель Монтень; [пер. А. Перепада]. – К.: Дух і Літера, 2007. – 383 с.
13. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Диоген Лаэртский. – М.: Мысль, 1986. – 571 с.
14. Аристотель. Никомахова этика / Аристотель; [пер. Н. В. Брагинская] // Этика / Аристотель. – М.: АСТ, 2006. – С. 40 – 280 (Philosophy).
15. Цицерон. Тускуланские беседы / Марк Туллий Цицерон; [пер. Л.М. Гаспаров] / Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://ancientrome.ru/antlittr/cicero/index-phil.htm>
16. Юм Д. Трактат о человеческой природе или попытка применить основанный на опыте метод рассуждения к моральным предметам / Давид Юм: [соч.: в 3 т.]. – М.: Мысль, 1965. – Т. 1. – С. 79–823.
17. Гольбах П.А. Система природы, или О законах мира физического и мира духовного / Поль Анри Гольбах; [пер. Я.С. Юшкевич]: [изб. соч.: в 2 т.]. – М. 1963. – Т.1. – С. 51–684. – (Серия: «Б-ка Философское наследие»).
18. Спиноза Б. Этика / Бенедикт Спиноза: [соч.: в 2 т.]. – М.: Наука, 2006. – Т. 1. – 632 с.
19. И.-Г. Фихте. Система учения о нравственности, основанная на принципах наукоучения / Иоганн Готлиб Фихте /Электронный ресурс. – Режим доступа: http://platona.net/load/knigi_po_filosofii/istorija_nemeckaja_klassicheskaja/fikhhte
20. Кант И. Основы метафизики нравственности / Иммануил Кант / Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://vehi.net/zph/ikant.html>

МОКРІЙ

УДК 338.43 (477)

Ольга Геннадіївна
olga.mokriy94@gmail.com

ЕКОНОМІКА АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: "ПРОКЛЯТТЯ РЕСУРСІВ"

ECONOMICS OF AGRICULTURAL INDUSTRY OF UKRAINE: "THE RESOURCE CURSE"

старший лаборант,
Черкаський державний
технологічний університет

У статті визначено поняття ефекту «прокляття ресурсів» та причини його виникнення. Виявлено негативні наслідки і фактори прояву цього ефекту, та обґрунтовано існування ефекту «прокляття ресурсів» в ряді країн ОПЕК та Україні. Досліджено досвід країн, що уникнули негативної дії цього ефекту, та розроблено економічну політику запобігання його прояву.

В статье определено понятие эффекта «проклятие ресурсов» и причины его возникновения. Выявлено негативные последствия и факторы проявления этого эффект, и обосновано существование эффекта «проклятия ресурсов» в ряде стран ОПЕК и Украине. Исследован опыт стран, избежавших негативного воздействия этого эффекта, и разработано экономическую политику предотвращения его проявления.

The article defines the concept of the effect "the resource curse" and the reasons for its development. The negative consequences and factors of this effect were investigated, and the existence of the effect "the resource curse" in a number of OPEC countries and Ukraine was discovered. The experience of countries that have avoided the negative impact of this effect has been studied and an economic policy has been developed to prevent its manifestation.

Ключові слова: прокляття ресурсів, економіка аграрної галузі, агропромисловий комплекс, природні ресурси, сировинна орієнтація експорту, розвиток економіки

Ключевые слова: проклятие ресурсов, экономика аграрной отрасли, агропромышленный комплекс, природные ресурсы, сырьевая ориентация экспорта, развитие экономики

Keywords: resource curse, economics agricultural sector, agro-industrial complex, natural resources, raw materials export orientation, economic development

ВСТУП

Наявність природних ресурсів на ранніх стадіях розвитку економічних відносин визначала добробут та рівень розвитку країни. Сьогодні ж основним критерієм місця держави у світовій економічній спільності є розвиток технологій та технологічних процесів виробництва і рівень інфраструктурного забезпечення, тобто вміння використовувати новітні технології виробництва та процесу його реалізації, тоді як фактор наявності значних природних ресурсів, відійшов на другий план.

Зміщення ролі запасів природних ресурсів зумовлене глобалізацією економічних зв'язків та реформуванням світового поділу праці, було причиною явища, коли одні країни маючи перспективну природну базу змогли використати її для прогресуючого розвитку власної економіки, у той час, як інші перетворилися на «сировинні придатки» високотехнологічних іноземних виробництв. Україна належить до другого типу країн і нині вже вкотре переживає глибоку фінансову, економічну та політичну кризу. Причини зазначеного, на перший погляд абсурдного, стану лежать глибоко у особливостях функціонування самої країни, пов'язані

з багатьма чинниками, мають комплексний характер, тому досі повністю не досліджені.

Проблемам взаємозв'язку розвитку економіки та ефекту «прокляття ресурсів» присвятили свої праці такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Амош О., Аут Р., Білон П., Гесць В., Гурієва С., Лупенко Ю., Плеханов А., Полтерович В., Сакс Дж., Уорнер А., Чухно А., Шубравська О. та ін. Проте залишаються актуальними дослідження проблем наявності цього ефекту у вітчизняній економіці.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні причин виникнення поняття ефекту «прокляття ресурсів» та факторів його прояву в економіці України, розробка економічної політики для уникнення негативної дії цього ефекту.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. При проведенні дослідження використано методи порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Країни, які мають найбільші запаси матеріальних ресурсів, що мали стати їх безумовним квитком у «щасливе» та багате майбутнє, виявилися навіть не в

першій 20 високорозвинених та економічно успішних країн. Причиною цього сучасні науковці та економісти називають ефект «прокляття ресурсів» або «парадокс достатку». Термін «прокляття ресурсів» вперше визначив Річард Аут в 1993 р. для опису ситуації, коли країни, багаті природними ресурсами, були не в змозі використати це багатство для розвитку своєї економіки і, всупереч логіці, мали нижчі темпи економічного зростання, ніж країни, які володіють меншими природними ресурсами [1].

Ця гіпотеза утвердилася у 80-ті роки XX ст., коли дослідники Сакс Дж. і Уорнер А. [5] визначили взаємозв'язок між достатком природних ресурсів і слабким економічним розвитком країни.

Головним критерієм розриву між економічним зростанням країни та її ресурсною базою є Валовий національний продукт (ВНП) на душу населення. Цей показник підтверджує наявність ефекту «прокляття ресурсів» у більшості країн Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК) (рис. 1).

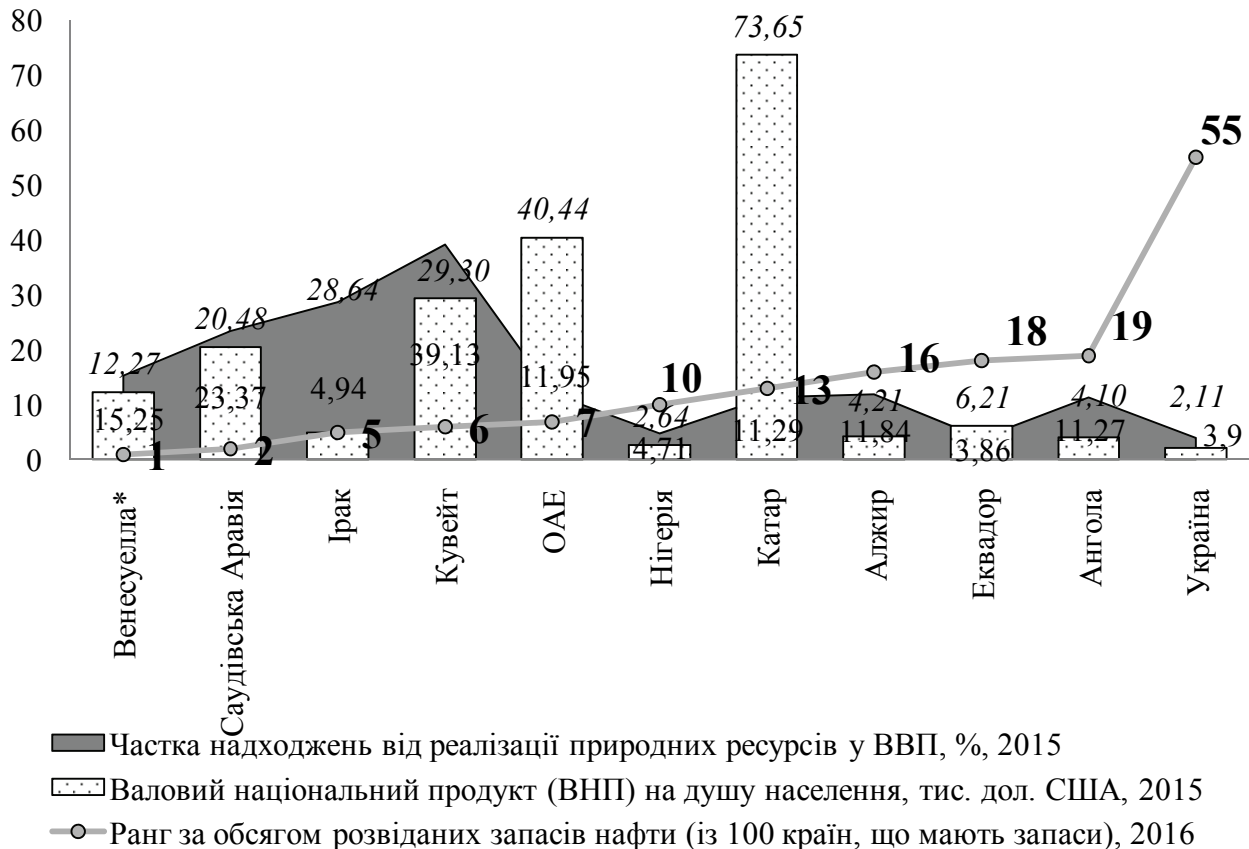

Рис. 1. Розподіл країн за ВВП та показниками забезпеченості окремими видами ресурсів (дані подані за 2013 р.) [складено автором на основі даних [2], [9]]

Україна має ряд факторів, що підтверджують наявність ефекту «прокляття ресурсів»:

- наявність значних запасів природних ресурсів: в Україні зосереджена третина чорноземів у світі. Вони займають 54 % площі земель і мають збагачений шар гумусу завтовшки в 40-50 і більше сантиметрів. Сільськогосподарські угіддя складають приблизно 71 % всієї території України. Основу експортних доходів складають надходження від продажу сировини – продукція АПК складає 43,5% експорту України станом на 01.09.2016 р. та є найбільшою його структурною складовою;

- низький рівень економічного розвитку: основою економіки України досі є виробництво, а не послуги; інноваційно-інвестиційне виробництво слабозвинене;

- дотаційний характер розвитку АПК. Так, у 2017 р. у Державному бюджеті України закладено 7,4 млрд. грн. на підтримку аграрного сектору відповідно до державної програми «Фінансова підтримка заходів

в агропромисловому комплексі», (у 2016 р – 2,0 млрд. грн., у 2015 р. – 3,6 млрд. грн.), з них 4 млрд. грн. на прямі дотації. Окрім 4 мільярдів гривень за вказаною програмою, Міністерству аграрної політики і продовольства України виділено ще близько 2-2,3 мільярда гривень, включно з коштами на велику рогату худобу (500 млн. грн.), надання підтримки в отриманні фінансування у банківській системі та створення Фонду гарантування кредитів (300 й 700 млн. грн. відповідно), на підтримку вітчизняного сільгоспмашинобудування (500 млн. грн.). У сфері рослинництва, переробки олійних культур збережено режим повернення ПДВ за експорту, що складатиме близько 28-30 млрд. грн. у 2017 році [7]. Також аграрії отримуватимуть 1% підтримки від випуску своєї продукції протягом 5 наступних років відповідно до законопроекту «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо удосконалення складання та виконання бюджетів)», зокрема в 2017 р. підтримка становитиме 5,5 млрд. грн. [6].

Феномен «прокляття ресурсів» пояснює відставання економік з сировинною орієнтацією експорту та виробництва, але має ряд інших негативних наслідків:

1) природні ресурси можуть провокувати конфлікти в суспільстві, за яких різні групи і фракції борються за можливість розпорядження ними (ренто-орієнтована поведінка). По-перше, ефекти «прокляття ресурсів» підривають якість державного управління, підвищуючи тим самим вразливість держави для конфліктів, викликаних іншими факторами. По-друге, конфлікти можуть виникати безпосередньо навколо контролю і використання ресурсів, а також розподілу надходжень від їх видобутку. По-третє, доступ до доходів від ресурсів однієї з сторін, що беруть участь в конфлікті, сприяє продовженню конфліктів [3];

2) зниження ефективності та відповідальності уряду, оскільки високі надходження від реалізації сировинних ресурсів забезпечують достатню кількість бюджетних надходжень і рівень оподаткування населення знижується, при цьому порушується, так званий, соціальний контракт – взаємодія між урядом та суспільством, що передбачає сплату податків суспільством для забезпечення ефективного управління державою [10]. Зниження рівня відповідальності уряду призводить, до незаконного захоплення основних запасів природних ресурсів чи надходжень від їх реалізації, що в свою чергу зумовлює зростання корупції та бюрократії;

3) «Голландська хвороба» — гостра залежність економіки та бюджету від експорту одного-двох різновидів сировини, який забезпечує лівову частку доходів держави; при цьому потреби населення в товарах і послугах задовольняються за рахунок імпорту, а власне виробництво розвивається слабо [11]. Це поняття було введено у 1977 р. в Нідерландах після відкриття великої Гронінгенської області природного газу в 1959 р. виданням «The Economist» для опису зниження виробничого сектора. Дане явище спричиняє зниження конкурентоспроможності на світових ринках інших галузей економіки країни;

4) залежність доходів бюджету від коливання цін на природні ресурси на світових ринках є

надзвичайно небезпечним, адже при різкому зниженні ціни наповнюваність державного бюджету не зможуть відновити інші галузі економіки. Так наприклад, ціна на нафту станом на початок березня 2017 р. склала 55,71 дол. за барель, тоді як у березні 2012 р. - 124,45 дол. за барель [8]. Протягом цього періоду спостерігаємо зниження ВВП на душу населення в країнах ОПЕК (зокрема Ангола, Ірак, Кувейт).

При коливанні цін на експортні природні ресурси для зміцнення реального обмінного курсу уряд здійснює постійні запозичення (значні валютні надходження від сировинного експорту зміцнюють реальний обмінний курс, що призводить до зниження процентних ставок), але при зниженні надходжень від реалізації сировини відбувається падіння реального обмінного курсу, що ускладнює повернення попередніх запозичень, адже кредитні ресурси дорожчають, а використання запасів сировини, як застави при знижених цінах є нерентабельним;

5) пріоритетність розвитку видобувних галузей призводить до диспропорції в розмірі оплати праці у видобувній промисловості та інших секторах економіки, що зумовлює відплив більш талановитих працівників з інших галузей та позбавляє їх кваліфікованого персоналу. Це знижує необхідність розвитку освіти, яка є одним із ключових факторів розвитку економіки.

Проте, деяким багатим на ресурси країнам, що знаходилися в зоні ризику «прокляття ресурсів», вдалося запобігти йому. Зокрема США, Канада та Австралія, маючи значні земельні ресурси (табл. 1), не зациклилися на аграрній спрямованості економіки та розвивали інші галузі, що дозволило забезпечити високий рівень економічного розвитку, про що свідчить значення ВВП на душу населення. У той же час, ряд країн (зокрема Парагвай, Узбекистан, В'єтнам, Молдова, Україна) не змогли відійти від своїх ресурсних переваг та, визначивши основним пріоритетом розвиток сировинного виробництва (зокрема сільське господарство), мають низький рівень економічного розвитку.

Таблиця 1

Сільськогосподарські землі (га на людину) та частка сільськогосподарської продукції у ВВП (%)

Країни	Сільськогосподарські землі (га на одну людину), 2014 р.	Сільськогосподарська продукція (% від ВВП), 2015 р.	ВВП на душу населення, (дол. США), 2015 р.
Парагвай	0,73	18,66	4 080,95
Узбекистан	0,14	18,26	2 132,07
В'єтнам	0,07	16,99	2 111,14
Молдова	0,51	14,38	1 848,06
Україна	0,72	14,04	2 114,95
Білорусь	0,60	7,80	5 740,46
Уругвай	0,70	7,05	15 573,90
Канада	1,29	1,76	43 248,53
Сполучені Штати	0,48	1,33	56 115,72
Австралія	2,00	1,29	43 774,99

Становлення та розвиток економіки США, як держави зі значними запасами природних ресурсів,

перебував у зоні ризику ефекту «прокляття ресурсів». Незважаючи на це ефективна державна політика

дозволили економіці США стати однією з найуспішніших, а американському долару світовою резервною валютою.

Під час глибокої економічної кризи на початку XX ст. та несприятливих умов першої половини XX ст. економіка США зазнала небувалого зниження, рівень безробіття досягнув обсягів чверті населення країни, а посуха, що призвела до сильної ерозії ґрунтів, та низький рівень модернізації сільськогосподарського виробництва зумовили продовольчу кризу та масові міграції населення до Каліфорнії [4]. У цей час уряд проводив активну економічну політику підтримки виробництва та стабілізації економічної ситуації. Основними напрямками американської економічної стратегії можна назвати:

- приватизація державної власності;
 - зменшення частки валового національного продукту, що перерозподілялася через бюджет;
 - збалансованість доходів і видатків державного бюджету;
 - жорстку кредитно-грошову політику як засіб подолання інфляції, дерегулювання підприємницької діяльності;
 - акцентуація розвитку та модернізація оборонної галузі (США була єдиною країною, яка під час Другої світової війни пережила справжнє економічне піднесення та зберегла лідерство в цій галузі і до нині);
 - помірні податки (зокрема скорочення податків на корпорації та фізичних осіб) і скорочення соціальних програм (скорочення обсягів діяльності федерального уряду в соціальній сфері та передача штатам 44 із 46 соціальних програм);
 - політика зменшення впливу профспілки, як корпоративної структури, яка захищала корпоративні інтереси своїх членів, що обмежувало зростання продуктивності праці та ефективності виробництва. Створено нові форми трипартизму - соціального партнерства держави, бізнесу та робітників в особі профспілок;
 - процес перерозподілу функцій держави: уряд відмовився від директивних методів державного втручання (скасовано третину нормативів, що регулювали комерційну діяльність), було обмежено його повноваження, традиційну бюрократію, її монопольне керування, демонтовано різні регулювальні інститути;
 - політика "фритредерства": ослаблення торговельно-політичних бар'єрів дало змогу американському капіталу використати технологічну та фінансову переваги перед конкурентами, проникнути на ринки інших країн, що одночасно сприяло інтенсифікації технічного прогресу, структурній перебудові економіки, подоланню інфляції в країні [14].
- Інша країна, якій вдалося запобігти ефекту «прокляття ресурсів» є Канада, вона входить до сімки високорозвинених держав та є однією з ресурсно-найбагатших країн за рахунок мінеральних і земельних ресурсів. Основними факторами становлення її економічної політики є [15]:

- Канада – переселенська колонія, спочатку складалася з британців і французів, які перенесли сюди європейські зразки культури і технологій своєї епохи;

- величезна територіальна протяжність країни, суворий клімат, забезпеченість природними ресурсами на початкових етапах становлення мали значний вплив на становлення канадської нації та її економіки;

- віддаленість метрополії (Великобританії) та близькі економічні зв'язки з США, економіка яких зростала швидкими темпами;

- ефективна реалізація політики підтримки аграрної галузі (основу сільськогосподарських підприємств складають фермерські господарства. Абсолютна більшість фермерів - власники землі, а переважна частина ферм - високоспеціалізовані підприємства (переважають зернові й тваринницькі з м'ясною і молочною спеціалізацією) [13];

- відсутність іноземних захоплень і внутрішніх збройних конфліктів. У двох світових війнах XX ст. вона брала участь на боці Великобританії (і Союзної коаліції). У ці роки вона форсувала індустріальний розвиток, зміцнила міжнародні зв'язки і стала повноцінним учасником міжнародного співтовариства;

- використовуючи свої природні переваги у міжнародному поділі праці, Канада в повоєнні десятиліття перетворилася в один з найбільш стабільних і процвітаючих держав загального благоденства.

Враховуючи досвід країн, що уникнули ефекту «прокляття ресурсів», та теоретичних напрацювань сучасних науковців та економістів основними напрямками уникнення негативної дії цього ефекту є розробка ефективної економічної політики, що включає:

1) зменшення залежності від кон'юнктури зовнішніх ринків за рахунок: здійснення системної політики імпортозаміщення високотехнологічної продукції національними аналогами; пошуку нових ринків збуту та розширення існуючих ринкових позицій; підвищення платоспроможного попиту споживачів на внутрішньому ринку; запровадження системного захисту орієнтованих на експорт національних товаровиробників та ініціація розширення внутрішнього споживання; нарощення у структурі експорту частки товарів кінцевого споживання з більшою часткою доданої вартості та високотехнологічної продукції, і заміщення їх імпорту;

2) усунення диспаритету цін на продукцію сільського господарства і матеріально-технічних засоби для її виробництва;

3) розробка ефективних програм допомоги аграрним підприємствам, які зазнали збитків у зв'язку з погодними катаклізмами;

4) контроль та активний моніторинг програми відкриття земельного ринку в Україні, яка включає забезпечення дієвого захисту права власників та інвесторів; специфікація прав власності на землю; стабільність законодавства та його імплементація до європейських вимог; подолання критичного рівня

тінізації економіки; прискорення розвитку фінансових ринків країни у відповідності до світових стандартів; справжня боротьба з корупцією, особливо у зовнішньоекономічній сфері тощо;

5) реалізацію цілеспрямованої регуляторної політики запобігання монополізації продовольчих ринків. На сьогодні близько 50% земель сільськогосподарського призначення обробляється великими агрохолдингами і лише 12% - фермерськими господарствами. Більшість цих агропромислових груп мають капітали іноземного походження, що зумовлює вплив за кордон надходжень від реалізації сільськогосподарської продукції;

6) розробка та реалізація програми формування й використання людського і соціального капіталу сільського населення на основі європейських стандартів життя в сільській місцевості, збереження наявних і створення нових робочих місць, належні умови для комфортного проживання й гідної праці, а також підвищення престижності усіх (не лише аграрних) професій необхідних в сільській місцевості та привабливості сільського способу життя.

ВИСНОВКИ

Отже, українській економіці притаманний ефект «ресурсного прокляття». Способами подолання даного явища є якісне економічне управління диверсифікацією галузей національної економіки; динамічна фінансова політика спрямована на забезпечення довгострокових інтересів держави; спрямування інвестиційної політики держави на відновлення і модернізацію галузей, що виробляють готові товари та послуги (мають найвищий ступінь доданої вартості); відмова від підтримки «завідомо збиткових» галузей за дотаційним принципом та заміні його науково обґрунтованими програмами підтримки національних товаровиробників закінченого циклу продукції, як на національному та і на світовому ринках збуту. Тому важливо при розробці політики структурних перетворень економіки України визначити їх базою довгострокові стратегії перебудови суспільного відтворення, визначити точки інноваційного росту національної економіки в умовах зони вільної торгівлі з ЄС на довготривалу перспективу.

Список використаних джерел

1. Auty Richard M. Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis. — London: Routledge, 1993;
2. CIA World Factbook crude oil - Proved reserves. Data from 2016. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2244rank.html>
3. Le Billon P. Fuelling War: Natural Resources and Armed Conflicts // Adelphi Paper. — 373, IISS & Routledge, 2006
4. Rodney P. Carlisle (2009). Handbook to Life in America. Infobase Publishing. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=dYwn0je9MfYC&pg=PT245&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
5. Sachs J.D., Warner A.M. Natural resource abundance and economic growth. // NBER Working Paper 5398, 1995
6. Аграрії отримуватимуть 1% підтримки від випуску своєї продукції. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://agropolit.com/news/3221-agrariyi-otrimuvatimut-1-pidtrimki-vid-vipusku-svoyeyi-produktsiyi>
7. Держпідтримка АПК у 2017 році – надія на зупинку спаду в галузі. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://agropolit.com/blog/188-derjpidtrimka-apk-u-2017-rotsi--nadiya-zupinku-spadu-v-galuzi>
8. Динаміка цін на нафту Brent (ICE.Brent, USD за барель. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://news.yandex.ua/quotes/1006.html>;
9. Офіційний сайт Світового банку. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.worldbank.org/>;
10. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л.М. Герасіна, В.Л. Погрібна, І.О. Поліщук та ін.]; за ред. М.П. Требіна. — Х.: Право, 2015. — 816 с.;
11. Пострадянська Росія. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/POLITICS/postradyanska-rosiya.html>;
12. Родіонова, Л.А. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. / за ред. В.В. Козюка, Л.А. Родіонової. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072040362/politekonomiya/istoriya_ekonomiki_ta_ekonomichnoyi_dumki
13. Сільське, лісове та рибне господарство Канади. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.geograf.com.ua/canada/596-canada-agriculture>;
14. У МЕРТ підраховали обсяг фінансової допомоги, отриманої Україною за роки незалежності. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/u-mert-pidrahuvali-obsyag-finansovoyi-dopomogi-otrimanoyi-ukrayinoyu-za-roki-nezalezhnosti-208528_.html;
15. Хасбулатов Р.И. Мировая экономика: учебник для бакалавров / Р.И. Хасбулатов. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://urss.ru/PDF/add_ru/191527-1.pdf.

ОНОПРИЄНКО

Олександр Данилович
onopriyenkoo@ukr.net

УДК 330.322:0018(045)

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬECONOMIC EFFICIENCY OF HTE
SCIENTIFIC RESEARCHES

ОНОПРИЄНКО

Дмитро Олександрович

к.е.н., доцент, Національний
авіаційний університетфахівець першої категорії
Центру новітніх технологій
НАУ, Національний авіаційний
університет (НАУ)

Стаття присвячена проблемам визначення економічної ефективності наукових досліджень. На основі аналізу основних підходів щодо оцінки ефективності наукових досліджень запропонований методичний підхід з визначення економічної ефективності впровадження їх результатів.

Статья посвящена проблемам определения экономической эффективности научных исследований. На основе анализа основных подходов к оценке эффективности научных исследований предложен методический подход по определению экономической эффективности внедрения их результатов.

The article is devoted to the problems of determining the cost-effectiveness scientific researches. On the basis of the analysis of the main approaches to the research efficiency assessment the methodical approach to determine the economic efficiency of the implementation of their results is proposed.

Ключові слова: економічна ефективність, економічний ефект, наукові дослідження, дисконтні методи визначення ефективності

Ключевые слова: экономическая эффективность, экономический эффект, научные исследования, дисконтные методы определения эффективности

Keywords: economic efficiency, economic impact, scientific research, discount methods for determining effectiveness

ВСТУП

Сьогодні наукова та науково-технічна діяльність спрямовані на розвиток усіх сфер життєдіяльності суспільства, в першу чергу, на забезпечення потреб інноваційного розвитку економіки. Наука є найбільш ефективною сферою інвестицій, а прибутковість інвестування в наукові дослідження набагато вища від прибутковості будь-яких інших галузей і становить 400-700% і більше [1, с.66]. Тому високорозвинені країни витрачають на науку величезні кошти. Так, сукупні витрати на наукові дослідження та розробки в США, Франції й Південній Кореї з 2007 по 2014 рік зросли з 363 млрд. дол., 43 млрд. дол., і 36 млрд. дол., до 465 млрд. дол., 52 млрд. дол., й 63 млрд. дол. відповідно [2]. При цьому частка обсягу витрат на дослідження та розробки становила у 2015 році в країнах ЄС – у середньому 2,03% ВВП, Китаї – 2,08%, США – 2,77%, Японії – 3,43%, Південній Кореї – 4,15% [3].

В Україні, яка у спадок від Радянського Союзу отримала науку світового рівня, спостерігається зворотна тенденція. Асигнування на науку постійно зменшуються. З 1991 року вони скоротились у відносних показниках в чотири рази: з 2,44% ВВП до 0,62% ВВП і склали в 2015 році лише 0,6 млрд. дол. [3,4].

В умовах обмеженості фінансових ресурсів постає нагальна потреба в підвищенні ефективності наукових досліджень. У той же час, в науковій літературі ця проблема не знайшла детального

висвітлення. Окремі аспекти визначення ефективності наукової діяльності досліджували Білуха М.Т., Гнатюк Н. О., Шейко В.М., Кушнарєнко, деякі інші науковці [1-3]. Питання, пов'язані з визначенням собівартості та ефективності витрат на наукові дослідження бюджетних установ представлені в нормативно-правових актах [5-8]. У цілому, зазначена проблема залишається недостатньо вивченою і потребує подальшого дослідження.

МЕТА РОБОТИ полягає у розробці методичних підходів щодо визначення економічної ефективності впровадження результатів наукових досліджень.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

У роботі використані такі методи дослідження: індукція і дедукція, аналіз і синтез, абстрагування, узагальнення, методи системного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

У загальному вигляді ефективність наукових досліджень (науково-дослідних робіт (НДР)) можна представити як досягнення певних результатів з мінімально можливими витратами на їх проведення. При оцінці ефективності науково-дослідних робіт, слід брати до уваги весь комплекс робіт, пов'язаних з їх виконанням [9].

Узагальнюючий показник ефективності впровадження результатів НДР можна визначити як ступінь досягнення мети від їх впровадження за певних

витрат на їх проведення та супроводження.

Математично це можна подати таким співвідношенням:

$$E = X_{\text{дос.}} / X_{\text{очік.}}, \quad (1)$$

де: $X_{\text{дос.}} = f(B_{\text{з.с}})$;

E – коефіцієнт ефективності впровадження результатів НДР;

$X_{\text{очік.}}$ – результати (економічні, соціально-економічні, воєнно-економічні, екологічні, тощо), досягнення яких було заплановане шляхом впровадження результатів НДР;

$X_{\text{дос.}}$ – результати (економічні, соціально-економічні, воєнно-економічні, екологічні, тощо), які фактично були досягнуті внаслідок впровадження результатів НДР;

$B_{\text{з.с}}$ – витрати, пов'язані із проведенням НДР та науковим супроводженням їх результатів;

При значеннях показника (коефіцієнта) ефективності $E \geq E_{\text{нор}}$ впровадження результатів НДР є (вважається) ефективним, де:

$E_{\text{нор}}$ – найменш прийнятне значення показника (коефіцієнта) ефективності, яке визначається, виходячи з мети дослідження та специфіки завдань, що вирішуються.

Економічна ефективність впровадження результатів наукових досліджень визначається як співвідношення між отриманими внаслідок їх впровадження економічними результатами та витратами, пов'язаними з проведенням НДР і їх супроводженням. Економічна ефективність НДР може оцінюватись як в абсолютних, так й у відносних показниках.

В абсолютних показниках ефективність НДР визначається як різниця між економічним ефектом від впровадження результатів проведених досліджень в рамках НДР і витратами на її проведення та супроводження й може бути виражена формулою:

$$Ef.a. = E_o - B^{НДР}, \quad (2)$$

де: $Ef.a.$ – ефективність НДР в абсолютних показниках (тис. грн.);

E_o – економічний ефект, отриманий внаслідок впровадження результатів проведених досліджень в рамках НДР (тис. грн.);

$B^{НДР}$ – загальна вартість витрат на проведення та наукове супроводження НДР (тис. грн.).

Загальну вартість витрат на проведення та наукове супроводження НДР можна представити у вигляді:

$$B^{НДР} = B^{НД} + B^{НС} \quad (3)$$

де: $B^{НД}$ – загальна вартість витрат на проведення НДР;

$B^{НС}$ – загальна вартість витрат на супроводження НДР;

Таким чином, вираз (2) можна представити у вигляді:

$$Ef.a. = E_o - B^{НД} - B^{НС} \quad (4)$$

На практиці період, протягом якого здійснюється виконання НДР та оцінка економічного ефекту від їх впровадження, займає декілька років. У цьому випадку загальна вартість очікуваної економічної ефективності $Ef.a.$ може бути виражена формулою:

$$Ef.a. = \sum_{t=1}^n E_{o.p.} - \sum_{t=1}^m B_{НД.p.} - \sum_{t=1}^l B_{НС.p.} \quad (5)$$

де: $E_{o.p.}$ – економічний ефект, отриманий внаслідок впровадження результатів проведених досліджень в рамках НДР за один рік (інтервал), тис. грн.;

n – кількість інтервалів у загальному розрахунковому періоді t , протягом якого розраховується економічний ефект, отриманий внаслідок впровадження результатів проведених досліджень в рамках НДР;

$B_{НД.p.}$ – вартість витрат на проведення НДР за один рік (інтервал), тис. грн.;

m – кількість інтервалів у загальному періоді проведення досліджень t_1 ;

$B_{НС.p.}$ – вартість витрат на наукове супроводження НДР за один рік (інтервал), тис. грн.;

l – кількість інтервалів у загальному періоді t_2 , в якому здійснюється супроводження НДР.

Розрахунки економічної ефективності результатів впровадження результатів наукових досліджень, на нашу думку, коректніше здійснювати з використанням дисконтних методів. У цьому випадку вираз (5) можна представити у вигляді:

$$Ef.a. = \sum_{t=1}^n \frac{E_{o.p.}}{(1-i)^t} - \sum_{t=1}^m \frac{B_{НД.p.}}{(1-j)^t} - \sum_{t=1}^l \frac{B_{НС.p.}}{(1-k)^t}, \quad (6)$$

де: i – величина дисконту, що дорівнює прогнозованому показнику середньозваженої норми позичкового проценту на фінансовому ринку, в загальному періоді t , протягом якого оцінюється економічний ефект, отриманий внаслідок впровадження результатів проведених досліджень;

j – величина дисконту, що дорівнює прогнозованому показнику середньозваженої норми позичкового проценту, в періоді t_1 ;

k – величина дисконту, що дорівнює прогнозованому показнику середньозваженої норми позичкового проценту, в періоді t_2 .

В залежності від цілей і завдань, що досягаються шляхом впровадження результатів конкретних наукових досліджень, величина дисконту може визначатись з врахуванням рівня інфляції.

При значеннях показника абсолютної ефективності $Ef.a. > 0$ НДР є економічно ефективною.

Основним відносним показником економічної ефективності наукових досліджень є індекс ефективності (I_E), який визначається відношенням:

$$I_E = \frac{E_o}{B_{НДР}} = \frac{E_o}{B_{НД} + B_{НС}} \quad (7)$$

При застосуванні дисконтних методів формула розрахунку індексу ефективності буде мати такий вигляд:

$$I_E = \frac{\sum_{t=1}^n \frac{E_{o.p.}}{(1-i)^t}}{\sum_{t=1}^m \frac{B_{НД.p.}}{(1-j)^t} - \sum_{t=1}^l \frac{B_{НС.p.}}{(1-k)^t}} \quad (8)$$

При значеннях показника ефективності $I_E > 1$ НДР вважається ефективною.

Витрати на проведення НДР визначаються їх собівартістю ($C_{ндр}$), яку можна розрахувати за формулою:

$$C_{ндр} = C_{матер} + C_{спец} + C_{оп} + C_{соцстрах} + C_{стор} + C_{відр} + C_{інш} + C_{накл}, \quad (9)$$

де: $C_{матер}$ – витрати на матеріали; $C_{спец}$ – витрати на спеціальне обладнання для наукових (експериментальних) робіт; $C_{оп}$ – витрати на оплату праці; $C_{соцстрах}$ – витрати, пов'язані з нарахуваннями на заробітну плату; $C_{стор}$ – витрати на роботи, які виконуються іншими (сторонніми) організаціями та підприємствами; $C_{відр}$ – витрати на службові відрядження; $C_{інш}$ – інші витрати; $C_{накл}$ – накладні витрати.

Витрати на наукове супроводження НДР $B_{НС}$, що являють собою витрати на впровадження результатів наукової роботи шляхом проведення заходів коригування дій споживачів наукової (науково-технічної) продукції для підвищення ефективності її використання, розраховуються залежно від характеру та обсягу проведених заходів.

ВИСНОВКИ

1. Сьогодні інновації впевнено посідають перше місце в світовій економіці серед факторів економічного розвитку. На наукові дослідження і розробки в світі щорічно витрачається понад 1 трлн. дол. При цьому зазначені витрати постійно зростають.

2. Наука, як найбільш ефективна сфера інвестицій, має стати одним із головних чинників відродження та сталого інноваційного розвитку економіки України. Тому в умовах крайньої обмеженості фінансових ресурсів, які держава та приватний сектор виділяють на наукові дослідження, особливого значення набуває підвищення їх ефективності.

3. Запропонований підхід щодо визначення ефективності наукових досліджень як досягнення певних результатів з мінімально можливими

витратами на їх проведення та використання дисконтних методів оцінки ефективності науково-дослідних робіт із застосуванням диференційованих дисконтних ставок, що обумовлено нестабільністю фінансового ринку та інфляційними процесами, дозволяє суттєво підвищити якість оцінки реальної ефективності результатів впровадження науково-дослідних робіт.

Список використаних джерел

1. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник для вищих навчальних закладів/ В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко – Х: ХДАК, 1998. – 288 с.

2. Белов О. В. Порівняльний аналіз фінансування науки у світі: тенденції та рейтинги. – Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2014. – № 5 (67).

3. О.А. Мазур. Українська наука – цифри і факти/ www.nas.gov.ua/publications/.../Nauka_Ukr_V7_2.pdf

4. Фінансування наукових досліджень в Україні та світі/edclub.com.ua/.../finansuvannya-naukovyh-doslid-zhen-v-uk...16 серпня 2016.

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 № 1084 “Про затвердження Порядку формування і виконання замовлення на проведення наукових досліджень і розробок, проектних і конструкторських робіт за рахунок коштів державного бюджету”. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1084-2004-p.

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.07.96 N 830 “Про затвердження Типового положення з планування, обліку і калькулювання собівартості науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт” (зі змінами від 10.07.2002 N 946, від 23.02.2011 № 126). – [Електронний ресурс]: Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/830-96-p.

7. Спільний наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України і Міністерства фінансів України від 25.09.2001 року № 218/446 “Про затвердження Методики визначення економічної ефективності витрат на наукові дослідження і розробки та їх впровадження у виробництво”. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: old.ukravtodor.gov.ua/.../Наказ.

8. Наказ Міністра оборони України № 9 від 13.01.07 “Про затвердження Положення “Про організацію наукової і науково-технічної діяльності у Збройних Силах України”. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: www.mil.gov.ua/content/other/MOU511_2012.pdf

9. Гнатюк Н.О., Данильченко О.Є. Ефективність наукових досліджень: dspace.udpu.org.ua:8080/

СЕМЕНЕНКО

Інна Максимівна
isemenenko@ukr.net

УДК 65.01:331

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

SUSTAINABLE DEVELOPMENT CONCEPT: SOCIO-ECONOMIC ASPECT

к.е.н., доцент, завідувач
кафедри економіки і
підприємництва,
Східноукраїнський
національний університет
імені Володимира Даля

Стаття присвячена дослідженню соціально-економічного аспекту сталого розвитку. Виділено наукові знання і концепції управління, які стосуються соціальної та економічної складових сталого розвитку. Запропоновано використовувати положення вже існуючих концепцій і знань для удосконалення концепції сталого розвитку.

Статья посвящена исследованию социально-экономического аспекта устойчивого развития. Выделены научные знания и концепции управления, относящихся к социальной и экономической составляющим устойчивого развития. Предложено использовать положения уже существующих концепций и знаний для совершенствования концепции устойчивого развития.

The article examines the social and economic aspects of sustainable development. Scientific knowledge and management concepts related to social and economic constituents of sustainable development have been highlighted. It has been proposed to use the regulations of the existing concepts and sciences to improve sustainable development concept.

Ключові слова: сталий розвиток, соціально-економічний аспект, положення, концепція, складові

Ключевые слова: устойчивое развитие, социально-экономический аспект, положения, концепция, составляющие

Keywords: sustainable development, socio-economic aspect, regulations, concept, constituents

ВСТУП

Концепція сталого розвитку набула свого поширення наприкінці 20 століття. Її основним посилом є гармонізація відносин між економічною діяльністю, суспільством та природою. Забезпечення економічного розвитку, соціального прогресу і рівності при одночасному збереженні навколишнього середовища стали основними принципами цієї концепції. Саме поняття сталого розвитку з'явилося лише у 1987 році, але деякі з положень концепції сталого розвитку, які стосуються її соціальної та економічної складової або їх взаємозв'язку вже згадувалися в таких науках та концепціях, як соціологія економіки, соціальний менеджмент та ін. Дослідження цих положень є доцільним, оскільки їх можна взяти за основу при визначенні певних категорій або розробці інструментарію аналізу певних показників тощо в концепції сталого розвитку.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні соціально-економічного аспекту сталого розвитку і виділенні тих наукових знань і концепцій, які стосуються соціальної та економічної складових сталого розвитку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційною основою роботи є наукові праці вітчизняних і закордонних науковців в галузі соціології економіки, соціального менеджменту,

маркетингу, ділової етики і соціальної відповідальності бізнесу, а також міжнародний стандарт ISO з керівництва із соціальної відповідальності. При проведенні дослідження використано аналіз і синтез, методи порівняння, узагальнення, проведення аналогії.

РЕЗУЛЬТАТИ

Положення сталого розвитку, які відносяться до його соціальної та економічної складових, вже розглядалися деякими концепціями і науками, зокрема, соціологією економіки, соціальним менеджментом, а також в концепції маркетингу, етиці і соціальній відповідальності бізнесу тощо.

Соціологія економіки є галуззю соціології, яка досліджує економічну і соціальну сфери життя суспільства взагалі і, зокрема, взаємодію соціальних та економічних процесів, у тому числі на окремому підприємстві. Об'єктом цієї галузі соціології виступає економіка у сукупності її основних складових: виробництва, розподілу, обміну та споживання [1]. Соціологія економіки виникла задовго до виникнення концепції сталого розвитку – ще на початку XX ст., але аналізувала ті ж проблеми, що виникають між соціальними і економічними системами та стоять перед дослідниками, що займаються питаннями сталого розвитку, а саме, економічним і соціальним аспектами такого розвитку. Цікавим є те, що

соціологія економіки досліджує також економічну свідомість, економічне мислення та економічні інтереси, що за суттю пояснює або, принаймні, намагається пояснити, чому підприємства ставлять саме такі цілі перед собою, і яким чином поставлені цілі співвідносяться з економічними та соціальними інтересами інших зацікавлених груп.

Соціальний менеджмент тісно пов'язаний з управлінням соціальним розвитком підприємства, що також є предметом дослідження концепції сталого розвитку підприємства. Соціальний менеджмент є одним з елементів системи управління економікою, який покликаний забезпечити ефективність розвитку економіки з урахуванням не лише економічних, а й соціальних результатів. Об'єктами соціального менеджменту виступають соціальні явища, відносини, поведінка і діяльність людей в соціальній сфері [2, с. 10-11]. Головним завданням, яке вирішує соціальний менеджмент, є координація і узгодження напрямів діяльності членів суспільства до єдиної мети. Вони є суб'єктами, які здійснюють свідомий вплив на об'єкт управління і плановірно організують діяльність суспільства для досягнення поставлених цілей [3, с. 6-7]. Ю.О. Афонін, О.П. Жабін, О.С. Панкратов зазначали, що становлення і розвиток соціального менеджменту пов'язані з відповідними змінами, що відбуваються у суспільстві: забрудненням навколишнього середовища, зростаючою соціальною диференціацією, зменшенням ресурсних можливостей і потенціалу, неощадним використанням невідновлюваних природних ресурсів, нерозвиненістю економічних структур. Все це спричиняє протиріччя між суспільством і окремою людиною [3, с. 7]. Слід зазначити, що ті самі зміни у суспільстві спричинили і виникнення концепції сталого розвитку, яка приділяє увагу підвищенню життєвого рівня та економічної активності населення, зняттю соціальної напруженості, розвитку соціальної сфери, зменшенню забрудненості підприємствами навколишнього середовища, забезпеченню раціонального використання ресурсів, і, отже, також намагається вирішити протиріччя між суспільством і окремим підприємством. Вирішення протиріч можливе за умови здійснення відповідних змін у цілях підприємства та узгодження їх з цілями суспільства.

М. А. Окландер та Н. М. Андреева досліджували модернізацію концепції маркетингу у ХХІ столітті в межах парадигми сталого розвитку України. Згідно їхнього дослідження "сучасне бачення концепції соціально-етичного маркетингу має містити три концептуальні напрями: соціальний, гуманістичний, екологічний" [4, с. 25], які відповідно враховують соціальні завдання та підходи до управління, етичні принципи та інтереси широких верств населення, екологічні стандарти. Це сприяє формуванню додаткового попиту для покращення якості життя, врахуванню екологічних стандартів та соціально-економічних наслідків виробництва і споживання товарів, та у кінцевому рахунку приводить до набуття товарами додаткової цінності для споживачів та суспільства [4]. Отже, соціально-етичний маркетинг, за суттю, приділяє увагу не лише соціальному і економічному, а й екологічному аспектам діяльності

підприємства, проте здійснює це в межах вузької спеціалізації – при формуванні попиту на продукцію підприємства з урахуванням інтересів споживачів, що постійно змінюються.

У [5, с. 85, 104] відзначено, що соціальний маркетинг є процесом для впливу на людську поведінку у великому масштабі, використовуючи маркетингові принципи переважно з метою соціального виграшу, ніж отримання прибутку від продажів. Протягом останніх 30 років соціальний маркетинг успішно використовувався для підвищення рівня охорони здоров'я і збільшення використання освітньої в галузі охорони здоров'я програми, поліпшення задоволення споживачів, досягнення змін у поведінці людей.

Поряд з дослідженнями, присвяченими соціальному маркетингу, слід згадати такі, що розглядають холистичний маркетинг, який базується на синтезі різних маркетингових концепцій. З точки зору порівняння цих концепцій (складових холистичного маркетингу) з концепцією сталого розвитку увагу привертає соціально-відповідальний маркетинг, який повинен "супроводжуватися одночасним збереженням і зміцненням добробуту споживача й суспільства в цілому" [6, с. 34]. За суттю соціально-відповідальний маркетинг і є соціальним маркетингом, положення якого є узгодженими з деякими положеннями сталого розвитку. Проте соціальна відповідальність або соціальна спрямованість діяльності є притаманною не лише маркетинговій діяльності. Поширеною є етика бізнесу, яка передбачає врахування моральних норм у всіх сферах діяльності підприємства.

Етика бізнесу вивчає етичні засади діяльності людини в бізнесі, розглядає відносини між підприємствами, підприємством і контрагентами, працівниками в межах одного підприємства, підрозділами підприємства [7]. О.М. Вишнеvsька і Г.С. Куліш зазначають, що етика бізнесу пов'язана з функціонуванням і розвитком моралі у сфері підприємницької діяльності, а до основних принципів етики ведення бізнесу належать, насамперед, повага до закону, чесність, вірність слову та укладеному договору, надійність, довіра та соціальна відповідальність [8, с. 177]. Етика бізнесу розповсюджується на всі напрями діяльності підприємства, сприяє гармонізації відносин між окремими суб'єктами всередині підприємства і підприємствами, вимагає дбайливого ставлення до цілей і інтересів цих суб'єктів. При переході на шлях до сталого розвитку підприємство починає дбайливо ставитися до інших осіб і суб'єктів господарювання і, отже, запроваджує принципи етики бізнесу у свою діяльність.

Дбайливе та етичне ставлення підприємства до окремих його контрагентів і суспільства взагалі закладено також в концепції соціальної відповідальності. Етична відповідальність підприємства вважається складовою корпоративної соціальної відповідальності [9, с. 301]. ООН, ЄС та великі підприємства під соціальною відповідальністю розуміють обов'язки підприємця або підприємства відносно інших людей та умов роботи [10, с. 1122]. Міжнародним стандартом "Керівництво із соціальної

відповідальності" соціальна відповідальність визначається як відповідальність організації за дію її рішень і діяльності на суспільство і навколишнє середовище через прозору і етичну поведінку, яка сприяє стійкому розвитку, включаючи здоров'я і добробут суспільства; враховує очікування зацікавлених сторін; відповідає вживаному законодавству і узгоджується з міжнародними нормами поведінки; інтегровано в діяльність всієї організації і застосовується в її взаєминах [11]. Дане визначення є найбільш загальним і показує орієнтири діяльності підприємства відносно суспільства і навколишнього середовища. Незважаючи на те, що соціальна відповідальність розглядається у соціально-економічному контексті, тобто діяльність підприємств досліджується з точки зору її впливу на суспільство, фактично враховується також вплив діяльності підприємства на навколишнє середовище, як середовище, що оточує працівника або іншу особу. Концепція сталого розвитку також визначає загальні орієнтири, близькі до орієнтирів концепції соціальної відповідальності, та намагається врахувати цілі і очікування всіх зацікавлених сторін.

В теперішній час змінюються умови ведення бізнесу, цілі власників підприємств та сам процес управління підприємствами. Поширюються приклади поєднання бізнесу з елементами концепції сталого розвитку. Наприклад, так званий "соціальний підприємець" Мухамад Юнус отримав Нобелівську премію за свою роботу в галузі мікрокредитування. Гремін Банк, заснований М. Юнусом ще у 1983 році, надавав довгострокові невеличкі кредити незаможним шарам населення Бангладешу на доступних умовах без застав і став прикладом для схожих інститутів мікрокредитування у більш ніж 100 країнах світу [12]. Соціальне підприємництво є підприємницькою діяльністю, яка спрямована на вирішення соціальних проблем, передбачає створення комерційних підприємств із соціальною метою. Для соціального підприємництва характерна наявність підприємницького характеру, що передбачає прагнення отримати дохід, та соціально-орієнтованої мети, що передбачає орієнтацію на соціальні зміни. Соціальне підприємництво може використовуватися для підтримки населення, підприємництва взагалі та вирішення соціальних проблем [13]. За суттю, соціальне підприємництво намагається допомогти вразливим верствам населення, тобто вирішити деякі глобальні цілі сталого розвитку, закладені в 2015 році.

ВИСНОВКИ

Таким чином, дослідження вже існуючих положень різних наукових знань і концепцій показали, що вони відповідають деяким положенням концепції сталого розвитку. Всі вони стосуються актуальних питань сталого розвитку світового співтовариства і намагаються гармонізувати відносини між суспільством, суб'єктами господарювання та навколишнім середовищем. Положення

розглянутих наук і концепцій можна використовувати в процесі розробки або уточнення категорійно-понятійного апарату концепції сталого розвитку, при розробці напрямів стратегії сталого розвитку та відповідних систем показників для його оцінювання.

Список використаних джерел

1. Лукашевич М.П. Соціологія економіки: підруч. / М.П. Лукашевич. – К.: Каравела, 2005. – 288 с. – http://tourlib.net/books_others/lukashevych.htm
2. Ильенкова С.Д. Социальный менеджмент: учебно-методический комплекс / С.Д. Ильенкова, В.И. Кузнецов. – М.: Изд. Центр ЕАОИ, 2008. – 116 с.
3. Афонин Ю.А. Социальный менеджмент: учебник / Афонин Ю.А., Жабин А.П., Панкратов А.С. – М.: МГУ, 2004. – 320 с.
4. Окландер М. Модернізація концепції маркетингу у XXI столітті в межах парадигми сталого розвитку України / М. Окландер, Н. Андреева. – Економіст. – 2010. – № 11. – С. 23-25.
5. Community Health Education Methods: A practical guide / [ed. R. J. Bensley, J. Brookins-Fisher]. – [3rd ed.]. – Boston: Jones and Bartlett Publishers, 2008. – 398 p.
6. Загорна Т.О. Концепція холистичного маркетингу: джерела проблематики та елементи / Т.О. Загорна, О.М. Стасюк // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 2. – С. 32-38.
7. Баранівський В.Ф. Етика бізнесу : навч. посіб. / В.Ф. Баранівський, Т.Г. Скворцова. – К.: Видавець Паливода А.В., 2008. – 200 с.
8. Вишневецька О.М. Етика ведення бізнесу в умовах міжнародного співробітництва / О.М. Вишневецька, Г.С. Куліш // Економічний простір: зб. наук. праць. Вип. 36. — Дніпропетровськ: ПДАБА, 2010. — С. 175-181.
9. Joyner B.E. Evolution and implementation: a study of values, business ethics and corporate social responsibility / B.E. Joyner, D. Payne / Journal of Business Ethics. – 2002. – № 41. – Pp. 297-311.
10. Mattera M. Analyzing social responsibility as a driver of firm's brand awareness / Mattera M., Baena V., Cervino J. // Procedia – Social and Behavioral Sciences. – 2012. – № 58. Pp. 1121-1130.
11. ISO/FDIS 26000 Руководство по социальной ответственности. Международный стандарт [Электронный ресурс]. – Введ. 2010-12-01. – ISO/WG SR, 2010. – Режим доступа: http://www.normik.ru/_upload/editor_files/file1756.pdf
12. Nobel Peace Prize 2006 [Electronic resource] // The official web-site of Nobel Peace Prize. The Norwegian Nobel Committee. – Mode of access: http://nobelpeaceprize.org/en_GB/laureates/laureates-2006/
13. Лебедева И.С. Концепция социального предпринимательства в контексте современной российской действительности / И.С. Лебедева // Вестник Томского государственного университета. – 2011. – №344. – С. 62-64.

СТАДНИК

Вікторія Павлівна
Sonatagol@mail.ru

УДК 330.001.25: 005: 631.11

ECONOMIC SECURITY IN AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE SYSTEM
OF IMPROVING RELATIONS OF AGROINDUSTRIAL PRODUCTION
SUBJECTS

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ
ПРЕДПРИЯТИЙ В СИСТЕМЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОТНОШЕНИЙ
СУБЪЕКТОВ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА

к.е.н., старший
викладач, ВП НУБіП
України «НАТІ»

The article deals with the improvement of organizational and economic relations farm from the standpoint of forming their own economic security, summarized its components. Attention is paid to economic security threats enterprises agro industrial production.

В статье рассматриваются вопросы совершенствования организационно-экономических отношений сельскохозяйственных предприятий с позиций формирования ими собственной экономической безопасности, обобщенно ее составляющие элементы. Уделено внимание угрозам экономической безопасности предприятий агро промышленного производства.

Keywords: economic security, agriculture, and threats to the environment, agricultural production

Ключевые слова: экономическая безопасность, сельское хозяйство, угрозы внешней среды, агропромышленное производство

INTRODUCTION

In a market economy enterprises receive a number of rights and opportunities for choice of activities, places and methods of implementation, freedom of order results management and more. At the same time, the economic independence of enterprises holds them responsible for the prediction and assessment of the possible effects of measures to minimize the negative impact of various risks. The specificity of economic activities in the agricultural sector related to seasonal and low technological production, the use of natural resources, high elasticity of demand for agricultural products and its ability to rapidly deteriorate, which in turn causes additional threat to the existence and successful functioning of agricultural enterprise. The constant presence of such risks and threats determines the urgency of forming a system of economic security entities.

In the economic literature there are many publications devoted to finding ways to improve the agricultural production as the basis for national food market commodity resources. Among them a prominent place occupied of O.D. Hudzynskoho, S.A. Nestorenko, M.I. Malik, V.N. Rabshtyny, P.T. Sabluk, S.M. Sudomyr and others. However, there are many issues which are not covered by the research and practically not covered in professional publications. Despite different views researchers focus on the issue of forming the system of economic security, unifying point stands a real reduction of the existing level of economic security for business entities. Economic Encyclopedia treats the category of "security" as a state of security of the individual and the environment from excessive risk. This definition is quite logical, since it is impossible to achieve even for a short period of complete lack of danger and therefore provide for the natural or legal person in complete safety.

Bold unsolved aspects of the problem. The need for continued compliance with economic security conditioned by the need for each entity to ensure its own sustainability performance. The level of economic security depends on how the owner or management system capable of avoiding possible threats to the environment and reverse the effects of harmful manifestations of its individual components. Act alone in creating economic security - is the way to decline, so the development of relations between enterprises of agro industrial production requires consideration of the problems of security.

PURPOSE OF ARTICLE

Analysis of current research economic security revealed the existence of several approaches to understanding this category and also revealed a lack of knowledge of issues mechanisms to improve the economic security of farms based industry features. Coverage of the theoretical aspects of the concept and structure of economic security that is determined at various levels of the economic system, an integral part of which serves agricultural enterprise, is the task of this article.

RESEARCH METHODS

The theoretical basis of this information and research is leading scientist's labor, materials, periodicals, Internet resources and legislative and regulatory acts of Ukraine.

The study used methods of analysis and synthesis of abstraction, generalization and so logical.

RESULTS

Threats to economic security of agricultural businesses can be formed at the national, regional or sectoral levels to direct individual entity level. All levels are interconnected in some way, and prominent owned enterprise. Based on the levels of interconnectedness and

complexity of the concept of economic security, we note that studying performance and factors of economic security, must be considered as internal business entity status and influence of agents of the environment. These agents may act as suppliers of services and resources, financial institutions, customers and buyers of products, public administration and industry (market) self and others.

Economic security can be defined as a measure of harmonization in time and space economic interests of companies with interests related subjects of the environment and their partial protection from threats. This approach, in our view, can provide an important pattern: the company can not feel in a position of economic security, if an environment with which the company works closely, under the influence of specific threats or hazards. This approach, in our view, can provide an important pattern: the company can not feel in a position of economic security, if an environment with which the company works closely, under the influence of specific threats or hazards.

The economic situation and the economic behavior of each company in some way influence the level of economic security industry and region. The economically powerful and safe industry is the foundation of national economic security. The latter is defined as the state of the economy in which provided guaranteed protection of national interests in relation to the possible internal and external threats and influences [1].

Consequently, the government and local authorities, and related companies should be interested in the availability of economic security for a specific entity. This situation provides enterprise protection from the negative impact of internal and external threats, destabilizing factors. This has ensured steady implementation of major commercial interests and objectives of the charter of the economic entity [1].

The main goal of economic security, including any entity agro industrial production, is to ensure its stable operation and maximum possible efficiency of the existing building and its formation in the future.

Ensuring economic security in enterprises of agro industrial production needs its proper organization who will combine simultaneous or sequential implementation of the following measures: the formation of a sufficient amount of resources needed to implement its enterprise activities; planning and forecasting economic security for its functional elements; strategic planning of economic activity; formation mechanisms of economic management company; analysis of economic processes and phenomena on business enterprises; accounting resources and costs; assessment of economic security.

In the mechanism of formation of economic security companies DLC is important to assess possible threats. Among the threats to the economic security of the enterprise may be the negative effects caused by internal reasons (inefficient system of planning and forecasting, inadequate management systems, low level of professional training, poor pricing, etc.); negative factors external actions and character (the negative trends in the stock market, imperfect state policy on development of the industry, the lack of government support and protect the producers, trends in competition); force majeure

(natural disasters, the coincidence of objective circumstances, strikes, etc.).

Activities agro industrial production entities in a competitive environment, which is a constant source of risk, determine the need for rapid identification of factors that contribute to economic security, its adaptation to the dynamics of the environment and the rapid removal of threats that arise.

Using the word "threat" in the definition of economic security, the authors unfortunately do not have a definite opinion on its interpretation. Thus, V. Tambovtsev concept of "threat" as regards "such changes in the external or internal environment that lead to undesirable changes in object Security Company." According to E. Oleinikova, the threat should be understood as "the most concrete and immediate form of danger or a set of conditions and factors that endanger the interests of various entities." A. Bandurka considers economic threat as the potential harm to subjects of economic activities by individual factors internal and external environment, so the appearing of the threat determines the potential economic losses for the company [2].

Economic threats enterprises are divided into: a systematic threats once established, are always (or for a long time), and always makes an impact on the company. These threats include the dynamic changes in the economic legislation of the post-socialist space, increased competition between manufacturers of similar products and so on. Al. These threats are systematic manifestations, as they reflect the actual processes taking place in the market economy and laws of the market; non-systematic threats, which have an impact on the activities of the company or stochastic, or a defined period of occurrence. These threats include seasonal fluctuations in demand for products, the threat of natural disasters, a temporary break from the supplier or contractor, the instability of the dealer network and etc.

Classification of economic threats to the enterprise can be made and the basis of "areas of the company." Supporting discussed above structural-functional approach to the understanding of the term "economic security" classification covers seven basic resources with which the company has a mission of its existence. The feasibility of this classification is based on the need for a more careful study of the specific characteristics of the processes in one sphere of life and enterprise opportunities develop specific management recommendations for the localization of threats and improve security relevant areas. So are the following most important types of domestic enterprises for social, financial, technical and technological threats.

So threats - these are actions, events and factors that hinder the achievement of goals, implementation of internal and foreign policy, violate its political and economic independence, not the national interest, lead to a breach of national security. Given that the state will function effectively only if their own economic mechanism that is able to ensure the integration and coordination of areas of national production, monetary, social and ecological environment management system, we consider economic security from the standpoint of possibility due to the combined effects of the interaction of all socio-economic systems, elements of productive

forces, the intellectual capacity to achieve national interests in the economy, technology and spirituality, to maintain the proper level of economic and political independence, relying on the patriotism of citizens in order to create the necessary conditions for the formation of a high standard of living and welfare of all sections of the population, spiritual and moral unity consciousness of the population, the further development of science and culture.

For any company, regardless of size or scope, there is always the threat of coming from outside or inside the company there. Economic security system designed to protect the company from external and internal threats, securely save and efficient use of material and financial potential. Accordingly, we consider the nature of the basic definitions related to threats to economic security. Thus, we note that in the broadest sense, the terms "risk" and "danger" can be considered synonymous, but in a narrower sense - they must separate that particular event concerning a set of threats form the danger.

In a general sense danger - it objectively exists the possibility of a negative impact on the social organism, in consequence of which the latter can be caused by any damage, loss, that change its position or ,as the result of their influence , its development becomes negative dynamics or parameters (character, tempo, form, etc.) [1].

Sources of danger - a set of conditions and factors which keep in themselves and under certain conditions by themselves or in any combination form the destructive nature (a set of negative effects).

As for the state and for any company, regardless of size or scope, there is always the threat of coming from outside or inside the company there. Economic security system designed to protect the company from external and internal threats, securely save and efficient use of material and financial potential.

Based on this interpretation and understanding of our economic security, try to consider the prospects for improving relations agro industrial production companies that provide domestic agri-food commodity market of own resources.

The economy of the country as the system is its own production, allowing in food security mechanism to consider it such structural components, namely technological, technical, commercial and financial independence of the agri-food market; energy, raw materials; personnel; information and humanitarian-social (it is focused on forming and maintaining safe conditions of life of every citizen society).

Restoration and development of agricultural products and raw materials, their transformation into ready-to-eat foods rely on the company agro industrial production, the state of relations between them depends on the solution of the problem [3].

We believe that economic security as a component of food security should be seen as a process that is stable both in time and in space for the organization meet the needs of the population of any country in the broad set of foods that quantitative indicators and quality level are adequate physiological food standards and other requirements for the protection and preservation of public health. Guaranteed food security - all the country's citizens are able to receive adequate quality food without paying attention to their social status .As important

parameter reliability of the system used indicator of food security grain production per capita population.

The experience of leading countries shows that the development of the agricultural sector is a major factor in stabilizing the socio-economic relations both in the region and the country as a whole and thus its food security.

As agricultural production still remains one of the main sectors of Ukraine's economy is growing interest in natural scientists and economists to the problems of agricultural enterprises in the context of solving the problem of food security. The problem of food security of the population has been the subject of active consideration of global cooperation in connection with the socio-economic processes in developing countries.

Thus, the problem of raising the level of food security of Ukraine requires the State urgently in the following areas: implementation of active agrarian policies to quickly overcome the crisis, provision of agro industrial production in market conditions, the establishment in the future of our country as a country with highly expert capable agriculture on the use of the latest technologies; comprehensive development of agricultural market infrastructure; improve the economic, financial and credit relations; encourage investment in the development of agriculture and processing enterprises agro industrial production; rational combination of market and non market mechanisms of agro industrial production [3].

Since modern investment opportunities are limited, must be based on state agrarian policy outcomes of land reform and restructuring of agricultural enterprises. The main elements of this policy should be aimed at protecting agriculture from negative impacts [4].

The problem of investment security may result in the company when it attract domestic and foreign investment, and in the case of investment by the entity of its assets in certain investment projects. The degree of investment security depends on the ability to pay on time the company provided investment contract income investors as well as seamlessly receive adequate income for their investment. Of particular importance shall ensure investment security in times of economic crisis [4].

The components of investment security can be supplemented in the event of certain specific threats to the enterprise. Before now at a particular time can be challenged to simultaneously provide all types of security or only some of its species. The importance of the entity specific components of economic security conditioned by the degree of exposure to certain types of economic or other risks.

Thus, the question of the formation of an effective system of economic security is largely related to the need of formation and improvement of organizational and economic relations of all agricultural production. From this perspective, the problem in question, and combines the interaction of interests of all participants as agro industrial production and national interests [3].

Realization own economic interests of agro industrial production, their motivational orientation is a consequence of the nature of the market mechanism, so you should understand that all participants of the act, above all, for the sake of economic benefits, seek to optimize profits as arguments for implementation of national interest, promoting and sustaining economic

balance, protection of human rights remain outside their attention. Solving problems is the formation of an effective system of economic security requires the harmonization of both economic and social interests that can be done only state, because market mechanisms in such situations are insufficient.

Building effective relationships in all spheres of enterprises of agro industrial production should be based on such an important aspect as ensuring food quality. Among the strategic priorities of sustainable development of enterprises agro industrial production problem of quality is one of the key.

Effective means of optimizing the economic activity of the agricultural production, we believe the formation of perfect structural and functional scheme management processes to improve product quality. This is caused by such objective reasons: the lack of a unified strategy of interaction and mutual influence of the state and local authorities, business owners and community organizations on the development of food quality; imperfect information support infrastructure and the agricultural market. The introduction of environmental management systems gives the company a number of advantages, including assists, purposeful reduction of volumes of resource use; minimize waste production; reduce disease and population exposure and the impact on the gene pool; reduce the risk of environmental pollution; the formation of consumer confidence in the company; optimization of relations with local authorities and NGOs; investment; forming concrete benefits etc [6].

The issue of environmental safety is important at the moment for companies of all sectors and areas. On the one hand, it is now to follow existing environmental regulations and standards in the production and sales, as their violation automatically leads to lower competitiveness of products and the company itself. On the other hand, an entity can feel the negative impact of environmental risks from the outside, so establishment of mechanisms for early detection and minimize the impact of these risks is an important component of security.

Every company in the course of business, forced to perform certain kinds of transactions, which inevitably leads to financial risks. The main condition of financial security company is the ability to confront existing and performing dangers and threats that could cause financial damage to the company, it is undesirable to change the capital structure, forced to liquidate the company. How difficult are the types of financial transactions enterprise, the perfect be it financial security system [2].

The research of the essence of economic security of agricultural enterprises is that a comprehensive and systematic notion that a particular situation or for a specified period of time can take different values. In the economic literature there are different approaches to the definition given concept, but their common leitmotif is that economic security is achieved in cases where it is financially stable, can prevent the negative impact of internal and external risks, its resource potential, organizational and management structure meet the goals

and objectives of the charter. Given the variety of existing approaches, we propose to consider the concept of economic security in the narrow and broad understanding of it.

In a narrow sense - is its ability to function as an entity for the existing level of resource support and the specialization of production.

In a broad sense - is its ability to achieve an adequate level of competitiveness at any level of exposure risks and threats. Simultaneously sufficient to ensure competitive advantage as the main criterion for its economic security can simultaneously take into account sectoral ownership entity and ensure its degree of necessary resources, and quality of offered them goods or services. However, in a market economy lion's share of risks and threats arise for the company when it comes out in the relevant market as a buyer or seller. Therefore, an adequate level of competitiveness is an important measure of the ability of the company to overcome the negative impact of such risks and thus to achieve its desired level of economic security [5].

CONCLUSIONS

The functioning of agricultural enterprises and development between organizational and economic relations requires formation of robust economic security. In turn, the economic security of the agricultural production depends on how much the owners or management system capable of avoiding the possible risks of the environment and eliminate harmful effects of the manifestations of its individual components. Further studies within the processing problems should provide methodological techniques and tools to prevent negative consequences of existing risks and threats.

References

1. Agrarian Reform in Ukraine / P.I. Haidutsky, P.T. Sabluk, Y. Lutsenko, etc .; edited by P.I. Haidutsky. – K.: NNC IAE, 2005. - 424 p.
2. V. Ponomarev The economic security of the enterprise: the nature, interpretation, perspective / V.P. Ponomarev // Manager. - 2012. - № 1 (17). - P. 67-71.
3. Berezin L.M. Economic security problems and improve relations of APC / L.M. Berezin // Bulletin of the International Nobel Economic Forum. - 2011. - № 1 (4). - P. 39-43.
4. Baranovsky A.I. Financial security in Ukraine (methodology and evaluation mechanisms to ensure): Monograph / O. Baranowski. - K .: National Trade and Economic University, 2015. - 759 p.
5. J.O. Yelistratova The economic security of farms and its components at the macro and macro / Y.A. Yelistratova // Innovative Economy. - 2009. - № 3. - P. 81-85.
6. Q. Takulov essence of the concept of "economic security": neoinstitutional approach / S. // Takulov East. - 2005. - № 6 (72). - P. 35-37.

СВИДЛО

Ганна Ігорівна

annasvidlo84@gmail.com

УДК 33.5 (477)

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

STATISTICAL EVALUATION OF CURRENT TRENDS AT LABOR MARKET IN UKRAINE

к.е.н., доцент, Харківський
національний економічний
університет імені Семена
Кузнеця

Стаття присвячена оцінці сучасних тенденцій на ринку праці України. Автором проаналізовано кількість претендентів на одну вакансію за професійними групами та структуру кількості осіб, яких роботодавці попередили про заплановане звільнення. Визначено основні проблеми та перспективи врегулювання ситуації на ринку праці.

Статья посвящена оценке современных тенденций на рынке труда Украины. Автором проанализировано количество претендентов на одну вакансию по профессиональным группам и структуру количества лиц, которых работодатель предупредил о запланированном увольнении. Определены основные проблемы и перспективы урегулирования ситуации на рынке труда.

The article estimates of current trends in the labor market of Ukraine. The author analyzes the number of applicants per vacancy by occupational group structure and the number of people whose employers have warned about the planned release. The main problems and prospects of settlement of the situation in the labor market are defined.

Ключові слова: ринок праці, професійні групи, кількість претендентів на вакансію, безробітні

Ключевые слова: рынок труда, группы по профессиям, количество претендентов на вакансию, безработные

Keywords: labor market, professional groups, the number of applicants for the job, unemployed

ВСТУП

Процеси глобалізації, євроінтеграції та перехід до ринкових відносин визначає необхідність та доцільність дослідження закономірностей становлення та функціонування сучасного ринку праці України. Сприяння економічному зростанню в країні створить передумови для збільшення зайнятості населення та його доходів, що, в свою чергу, забезпечить підвищення продуктивності праці. Дослідженню ринку праці присвячені роботи зарубіжних та вітчизняних науковців: У. Петті, Ф. Кене, Т. Мальтус, Ж. Сісмонді, А. Сміт, Ф. Рікардо, К. Маркс, С. Бандура, Д. Богині, І. Бондар, В. Брича, С. Вовканича, В. Геєця, М. Долішнього, Т. Заяць, А. Колота, О. Кузьмін, Г. Купалової, Є. Лібанової, В. Мікловди, В. Нижника, В. Онікієнка, Н. Павловської, Л. Шевчук та ін. Отже, висвітлення даного питання є досить актуальним у вітчизняному та закордонному просторі. Однак, не зменшуючи вклад видатних вчених, недостатньо розкритим залишається питання регулювання диспропорцій на ринку праці України.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні проблем і перспектив розвитку ринку праці України на основі проведення статистичної оцінки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

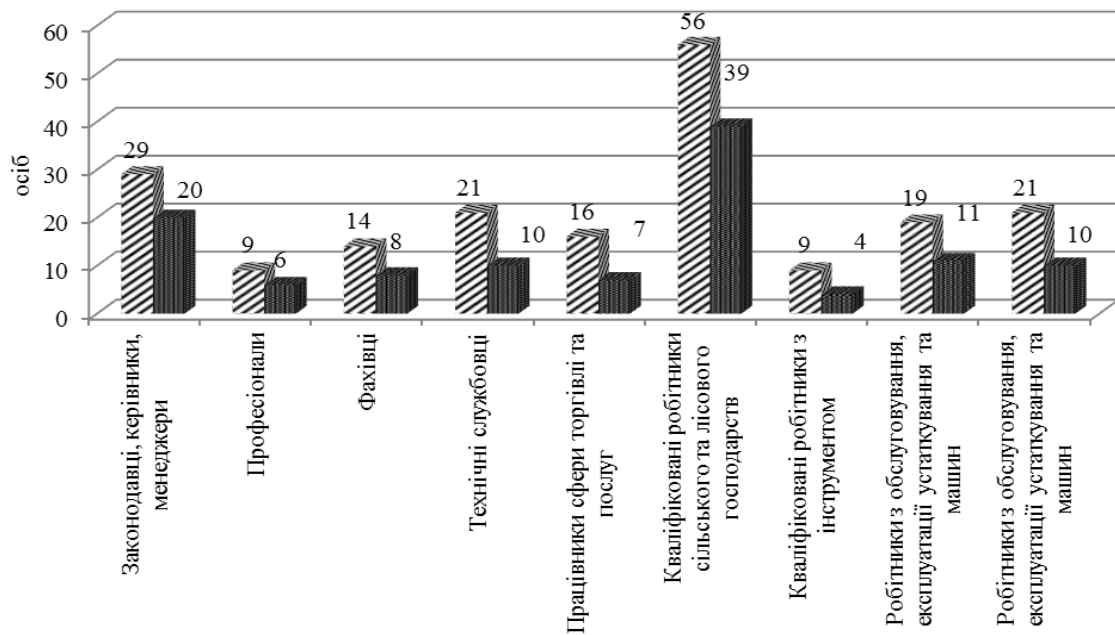
Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти та дані Державної служби зайнятості України.

При проведенні дослідження використано методи структурно-динамічного аналізу, порівняння та узагальнення даних Державної служби зайнятості України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасні умови розвитку держави характеризуються необхідністю щільної взаємодії (економічної, політичної, культурної, релігійної) зі всіма учасниками світового простору, що потребує залучення професійних фахівців, які здатні впровадити та реалізувати ефективні, амбіційні та креативні ідеї.

Однак, для розуміння ситуації на сучасному ринку праці України доцільно проаналізувати кількість претендентів на 1 вакансію за професійними групами станом на 1 лютого 2016 – 2017 рр. рис. 1.

▨ Кількість претендентів на 1 вакансію, осіб 01.02.2016

■ Кількість претендентів на 1 вакансію, осіб 01.02.2017

Рис.1. Кількість претендентів на 1 вакансію, станом на 1 лютого 2016-2017 рр., осіб

[побудовано на основі джерела [1]]

Отже, виходячи з даних рис.1 можна зробити висновок, що за всіма професійними групами на 1 лютого 2017 р. порівняно з 2016 р. кількість претендентів на 1 вакансію знизилась. В Україні вище зазначений показник станом на 1 лютого 2016 р. склав 16 осіб, що на 77,8 % вище ніж на відповідну дату 2017 р. З одного боку, дані зміни можна пояснити працевлаштуванням осіб, які зареєстровані у Службі зайнятості України, що є позитивним моментом впровадження та реалізації соціальних реформ в країні, з іншого – це може свідчити про втрату надії отримати офіційну роботу і перехід частини робочої сили у тінь.

Також, одним з чинників впливу на скорочення кількості претендентів на 1 вакансію, можна вважати, зростання мінімальної заробітної плати до 3 200 грн з 1.01.2017 р. Даний чинник має як позитивні, так і негативні наслідки впливу на ринок праці. Для низько кваліфікованої робочої сили – це дає можливість отримувати відносно достойну оплату праці, що є стимулом для офіційного працевлаштування. Однак, сучасні реалії свідчать про неоднозначність у цьому питанні, оскільки підвищення заробітної плати тягне за собою збільшення податкового навантаження на роботодавців (малий та середній бізнес), які не в змозі його витримати. Результатом цього є звільнення або перехід у тінь його робітників.

На рис. 2 наведено структуру кількості осіб, яких роботодавці попередили про заплановане масове вивільнення за професійними групами у січні 2017 р.

Таким чином, спостерігається скорочення співробітників за професійними групами. У найбільшій зоні ризику опинилися особи з вищою та

професійно-технічною освітою: професіонали – 37,4 %, законодавці, керівники, менеджери – 23,7 % та фахівці – 16,5 %.

Структура безробітних станом на 1 лютого 2017 р. за рівнем освіти наведена на рис. 3.

Цікаво відзначити, що питома вага безробітних станом на 1 лютого 2017 р. з вищою освітою – 41 %, професійно-технічною – 38 %, загально середньою – 21 % [1]. Для виявлення динаміки зміни структури безробітних за рівнем освіти доцільно, проаналізувати зміни за декілька місяців поточного року. Так, на рис. 4 наведено структуру безробітних станом на квітня 2017 р.

Порівняння структури безробітних за рівнем освіти у лютому та квітні 2017 р. дає змогу виявити збільшення кількості безробітних з вищою освітою (+ 1%), та зменшення – з професійно-технічною (- 1%). Данні зміни є цілком логічними, оскільки у країні бракує спеціалістів з професійно-технічною освітою. З іншого ж боку, скорочення кваліфікованих кадрів може призвести до відтоку інтелектуальної та професійної еліти з країни, що в сучасних умовах функціонування держави та світу є потенційно небезпечно.

У даному випадку держава повинна виступати регулятором відносин між учасниками ринку праці, гарантуючи здійснення їх діяльності у законодавчому полі.

Оскільки розвиток нашої держави спрямований на євроінтеграцію, доцільно порівняти рівень безробіття у країнах Євросоюзу та Україні (рис. 5).

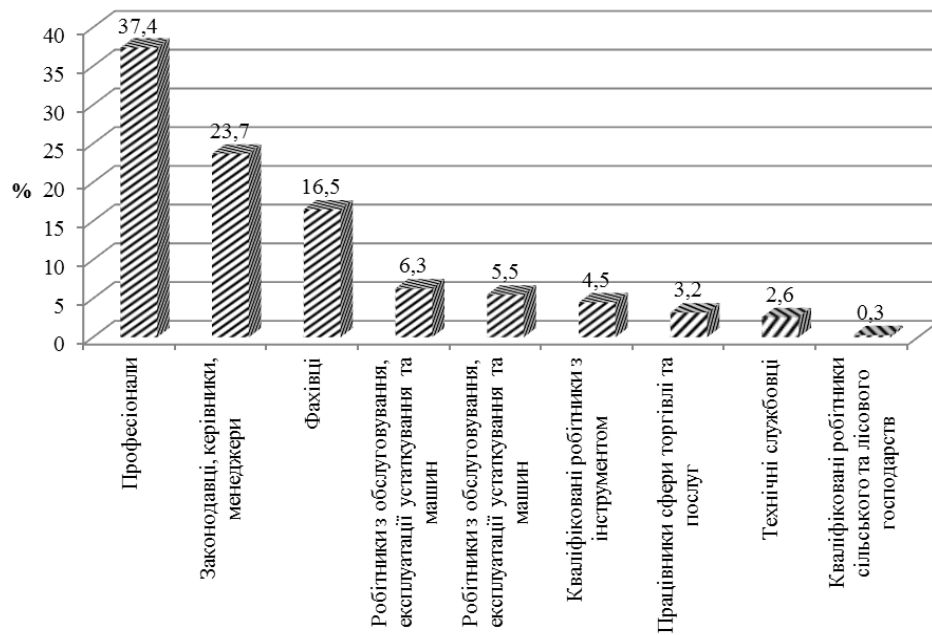

Рис. 2 Структура кількості осіб, яких роботодавці попередили про заплановане масове звільнення за професійними групами у січні 2017 року [побудовано на основі джерела [1]]

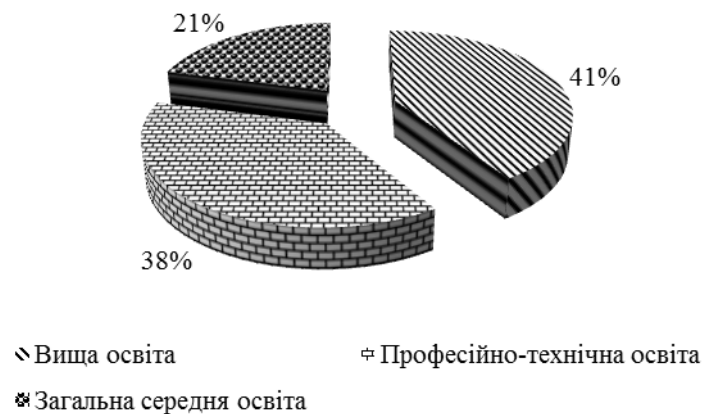

Рис. 3. Структура безробітних станом на 1 лютого 2017 р. за рівнем освіти [побудовано на основі джерела [1]]

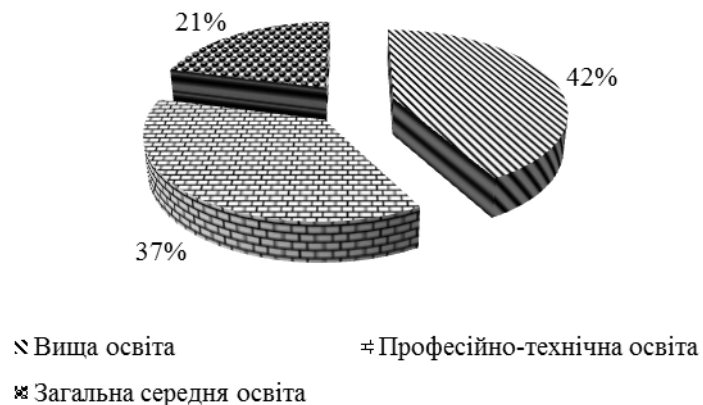

Рис. 4. Структура безробітних станом на 1 квітня 2017 р. за рівнем освіти [побудовано на основі джерела [1]]

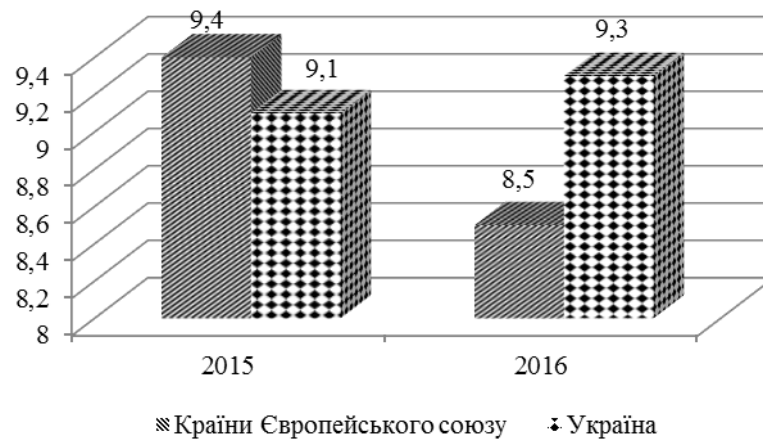

Рис. 5. Рівень безробіття у країнах Євросоюзу та Україні за 2015 – 2016 рр.

[побудовано на основі джерела [1]]

Виходячи з даних рис. 5 можна зробити висновок, що у 2015 р. рівень безробіття в країнах Європейського союзу на 0,3 % перевищував ніж в Україні, однак у 2016 р. спостерігається зменшення даного показника у країнах Європи майже на 1%, а в Україні – збільшення на 0,2 %. Це свідчить про існування проблем з працевлаштуванням, як в нашій державі, так і у країнах Європейського простору. Дані труднощі обумовлені, як загальною ситуацією у світі (зміна геополітичної ситуації), так і внутрішніми особливостями економічного розвитку та становлення країн, що досліджуються.

Для ефективного розвитку держави необхідно залучати молоді та перспективні кадри у всі галузі народного господарювання, оскільки вони (за наявністю прагнення професійного розвитку) є амбіційними і активними, можуть генерувати креативні, перспективні та інноваційні ідеї, які забезпечать прийняття оптимальних управлінських рішень. Отже, доцільно проаналізувати рівень безробіття серед молоді до 25 років в країнах Європейського союзу та в Україні (рис. 6).

Рис. 6 Рівень безробіття серед молоді до 25 років в країнах Європейського союзу та в Україні за 2015 – 2016 рр. [побудовано на основі джерела [1]]

Дані рис. 6 свідчать про наявність безробіття серед молоді у країнах, що аналізуються. В Євросоюзі спостерігається позитивна тенденція до скорочення даного показника з 20,3 % до 18,7 %. В Україні ж спостерігається не значне, але збільшення рівня безробіття серед молоді до 25 років на 0,6 % у 2016 р. порівняно з 2015 р. Це свідчить про неефективну соціальну політику в державі і, як наслідок, може призвести до відтоку молодих спеціалістів, а так і інтелектуального потенціалу до

інших країн світу. Отже, для врегулювання даного питання в державі повинна бути розроблена стратегія залучення молодих спеціалістів до всіх сфер розвитку країни, з чітко прописаними можливостями та перспективами як професійного, так і особистісного їх зростання.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вище зазначене можна зробити висновок, що основною проблемою на ринку праці України є диспропорція між попитом та пропозицією

на робочу силу, яка має свою специфіку: у період зростання економіки супроводжується дефіцитом робочої сили; у кризовий період характеризується зменшенням попиту на працівників.

Для приведення до збалансованості ринку праці необхідно забезпечити економічне зростання країни та на державному рівні регулювати освітню систему, тобто відстежувати актуальну необхідність у тих чи інших спеціалістах, оскільки існує значний дефіцит робітничих кадрів та у певному сенсі надлишок економістів, юристів та програмістів.

Працевлаштування молоді ускладнюється також вимогами роботодавців, оскільки, у більшості випадків, є потреба у молодих кадрах зі стажем роботи не менш ніж 5 років. Дане питання також потребує врегулювання з боку держави за рахунок забезпечення зацікавленості (наприклад, надання пільг) роботодавців у залученні молодих кадрів.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350793>